

Rikosseuraamusviraston julkaisuja 1/2003

PERHE MUURIN TOISELLA PUOLELLA

Työryhmän mietintö

Rikosseuraamusviraston julkaisuja 1/2003

PERHE MUURIN TOISELLA PUOLELLA

Työryhmän mietintö

Kannen suunnittelu: Marko von Konow
Kannen kuva: Mervi Hyvärinen
Kuvankäsittely ja julkaisun taitto: Tiina Hestad

ISSN: 1458-4131
ISBN: 951-53-2567-6
Verkkajulkaisun ISBN: 951-53-2568-4

Vammalan kirjapaino Oy, Vammala 2003

Kuvailulehti

Julkaisija:

Rikosseuraamusvirasto

Julkaisun nimi:

Perhe muurin toisella puolella.

Työryhmän mietintö

Tekijät:

Perhetyöryhmä,

Vuokko Karsikas

Tiivistelmä

Rikosseuraamusvirasto asetti 16.2.2002 perhetyöryhmän, jonka tehtävänä oli selvittää, miten vankeinhoidossa voidaan edistää vankien ja heidän perheenjäsentensä suhteita tavoitteena turvata vangin oikeus perhesuhteen säilymiseen, lisätä vangin voimavaroja vankila-aikana, tukea vankilasta vapautuvan integroitumista yhteiskuntaan ja vähentää vangin perheelle vankeudesta koituvia haittavaikutuksia.

Työryhmän määräaika oli 30.9.2003.

Työryhmä katsoo, että sosiaaliset verkostot voivat olla ratkaisevassa asemassa uusien rikosten ehkäisyssä tai toisaalta uusiin rikoksiin syyllistymisessä, jos olemassa olevat ihmissuhteet ylläpitävät rikoksia. Kuntoutumista tukevat perhesuhteet ovat erittäin arvokkaita myös vankeinhoidon tavoitteita ajatellen. Vangeilla on paljon erilaisia ihmissuhdeongelmia: on puutetta hyvistä suhteista ja on rikkinaisia sekä muuten ongelmallisia suhteita. Suurin osa vankien perhesuhteista on kuitenkin arvioitu kuntoutumista tukeviksi. Työryhmä pitää perhesuhteiden kehittämistä vankila-aikana erittäin tarpeellisena yhteistyössä yhteiskunnan perhetyön toimijoiden kanssa. Vankeinhoidon vastuu työssä rajoittuu vankeinhoidon tavoitteita tukevaan toimintaan. Vangin kokonaisvaltaiseen auttamiseen rikoksettomaan elämään voi sisältyä myös vanhemmuuden taitojen kehittäminen ja parisuhde-väkivallan vähentäminen.

Vankila-aikainen perhetyö nousee kansainvälisten ihmisoikeuksia ja lasten oikeuksia koskevien julistusten ja sopimusten sekä täytäntöönpanoa koskevan lainsäädännön ja Vankeinhoitolaitoksen ja Kriminaalihuoltolaitoksen periaateohjelmassa esitettyjen tavoitteiden pohjalta.

Perhetyöhön halutaan sisällyttää vankilan kaikki toiminta, jossa ollaan yhteydessä vankien perheenjäseniin. Perhetyö kuuluu useille henkilöstöryhmille. Kaikkiin vankiloihin tulee nimetä perhetyön yhdyshenkilö ja eri työntekijöiden rooli perhetyössä määritellä. Työn tehostamista varten tarvitaan virkoja tai määrärahoja ostopalveluihin. Henkilökunta tarvitsee koulutusta perhetyöhön.

Perhekeskeisen toiminnan tulee perustua vankeuden alussa tehtävään riski- ja tarvearvioon, jonka perusteella tehdään rangaistusajan suunnitelma tarvittavasta ja kunkin vangin kohdalla mahdollisesta toiminnasta. Lähisuhdeväkivaltaa tulee arvioida nykyistä systemaattisemmin.

Valvomattomien tapaamisten ohjeet ehdotetaan yhtenäistettävän erikseen suljetuille ja avolaitoksille. Eri tapaamismuotojen laatukriteerien vahvistaminen palvelisi toiminnan laadun kehittämistä ja ylläpitämistä. Laatukriteereissä tärkeänä kohtana on inhimillisten tapaamisolosuhteiden turvaaminen vankien lapsille.

Avainsanat:

Perhetyö, vankeinhoito

Sarjan nimi:

Rikosseuraamusviraston julkaisuja

ISBN:

951-53-2567-6

ISSN:

1458-4131

Kokonaissivumäärä

140

Kieli

Suomi

Kustantaja

Rikosseuraamusvirasto

Jakaja

Rikosseuraamusvirasto

Presentationsblad

Utgivare:

Brottsförhållningsverket

Publikation:

Familjen på andra sidan om muren.
Arbetsgruppsbetänkande

Författare:

Arbetsgrupp,
Vuokko Karsikas

Referat

Brottsförhållningsverket tillsatte den 16.2.2002 en arbetsgrupp som fick i uppdrag att kartlägga hur man i fängsvården skulle kunna stödja relationerna mellan de intagna och deras anhöriga i syfte att tillgodose de intagnas rätt till att upprätthålla relationen med deras familjer, ge dem mera resurser för tiden i anstalten, underlätta de befriades integrering i samhället och reducera de olägenheter som fängelsevistelsen medför för den intagnes anhöriga. Arbetsgruppen skulle lämna sitt betänkande senast den 30.9.2003.

Arbetsgruppen anser att de sociala nätverken kan spela in på ett avgörande sätt då det gäller att förekomma återfall i brott, eller också bidra till att den frigivne begår ytterligare brott om de existerande människoförhållandena upprätthåller kriminellt beteende. Familjerelationer som stöder rehabiliteringen är av stort värde även för de mål som fängsvården ställer sig. Fångarna har en hel del olika problem med sina människorelationer: de har det knappt med bra relationer och det är vanligt med splittrade eller annars problematiska relationer. Merparten av fångarnas familjerelationer har dock bedömts vara sådana att de stöder rehabiliteringen. Arbetsgruppen anser det ytterst viktigt med att utveckla familjerelationerna under anstaltstiden i samverkan med aktörerna för familjearbetet i samhället. Fängsvårdens ansvar i detta begränsas till verksamhet som stöder fängsvårdens målsättning. Att utveckla föräldrabekvämligheten och reducera våldet i parrelationerna kan vara en del av verksamhet som syftar till att lotsa den intagne till ett liv utan brott med en holistisk approach.

Familjearbetet under anstaltstiden bygger på internationella deklarerade principer och fördrag om människorättigheter och barnens rättigheter samt på lagstiftning som gäller verkställandet av straff och de mål som står fastställda i principprogrammet för Fängsvårdsväsendet och Kriminalvårdsväsendet.

Familjearbetet skall omfatta anstaltens samtliga funktioner som går ut på att hålla kontakt med anhöriga till de intagna. Familjearbetet involverar ett flertal personalkategorier. En kontaktperson för familjearbetet skall utnämnas på varje anstalt och anställda skall få fastställd rollindelning i det. För en effektiv verksamhet behövs det tjänstemän som skall ha ansvaret för koordinering av familjearbetet, eller så skall fängelserna anvisa anslag för inköp av dessa tjänster. Anstaltsanställda skall få utbildning för arbete med familjerna.

Den familjecentrerade verksamheten skall ha som grund den bedömning av den intagnes risker och behov som görs i början av anstaltsperioden och som ligger till grund för straffidsplanen där aktiviteter som behövs och som är möjliga med den intagne fastställs. Våldet i nära relationer skall bedömas mera systematiskt än nu är fallet.

Arbetsgruppen föreslår att anvisningarna som gäller oövervakade besök skall enhetligas och ges skilt för slutna och öppna anstalter. Fastställandet av kvalitetskriterierna för olika besöksformer skall tjäna utvecklandet och upprätthållandet av kvalitén med verksamheten. En viktig punkt i kvalitetskriterierna är att säkerställa mänskliga mötesförhållanden för barnen till de intagna.

Nyckelord:

Familjearbete, fängsvård

Seriens namn:

Brottsförhållningsverkets publikationer

ISBN:

951-53-2567-6

ISSN:

1458-4131

Antalet sidor:

140

Språk

Finska

Förlag

Brottsförhållningsverket

Distribution

Brottsförhållningsverket

Rikosseuraamusvirastolle

Rikosseuraamusvirasto asetti 16.2.2002 perhetyöryhmän, jonka tehtävänä oli selvittää, miten vankeinhoidossa voidaan edistää vankien ja heidän perheenjäsentensä suhteita tavoitteena turvata vangin oikeus perhesuhteen säilymiseen, lisätä vangin voimavaroja vankila-aikana, tukea vankilasta vapautuvan integroitumista yhteiskuntaan ja vähentää vangin perheelle vankeudesta koituvia haittavaikutuksia.

Työryhmän mietintöön tuli sisältyä ehdotukset

- 1 siitä, miten vangin mahdollisuuksia pitää yhteyttä perheeseensä voidaan edistää
- 2 vankiloissa käytettävistä laadukkaista perhetyön toimintatavoista ja menetelmistä sekä yhteistyöstä yhteiskunnan perhetyöstä vastaavien organisaatioiden kanssa
- 3 eri vaihtoehdoista vanhemmuutta ja/tai parisuhdetta tukevien ohjelmien käytössä vankeinhoidossa
- 4 Vilppulan vankilan asemasta perhetyön järjestämisessä
- 5 lähestymiskieltoon asetettujen vankien erityisongelmista ja vaadittavista toimenpiteistä niiden hoitamiseksi ja
- 6 esitettyjen toimenpiteiden kustannusvaikutuksista.

Työryhmän puheenjohtajaksi nimitettiin ylitarkastaja/erityisasiantuntija Vuoko Karsikas Rikosseuraamusvirastosta sekä jäseniksi vankilanjohtaja Sauli Hautakangas Oulun vankilasta, sosiaalityöntekijä, sittemmin apulaisjohtaja Keijo Laine Lounais-Suomen vankilasta (ent. Turun tutkintavankila), sosiaalityöntekijä Irene Litmanen Helsingin vankilasta, ylivartija Jari Rannikko Hämeenlinnan vankilasta, pastori Jarmo Rauhala Lounais-Suomen vankilasta, psykologi Leena Saarinen Vilppulan vankilasta ja sosiaalityöntekijä, sittemmin johtava sosiaalityöntekijä Helena Halme kriminaalihuoltolaitoksen Helsingin aluetoimistosta. Sisäasiainministeriön poliisiosastoa, Helsingin sosiaalivirastoa, Helsingin seurakuntayhtymän erityisnuorisotyötä (Snellu) ja Vapautuvien Tuki ry:tä pyydettiin nimeämään edustajansa työryhmään. Yhteistyötahojen nimittämiä jäseniä olivat poliisipappi Carita Pohjolan-Pirhonen Helsingin poliisilaitokselta, perheneuvoja Virpi Sompa-Joensuu Helsingin sosiaaliviraston perheasiaintoimiston pari- ja perheterapiayksiköstä, työalajohtaja Pentti Kivinen-Aalto Snellusta ja toiminnanjohtaja Mirja-Liisa Neuvonen, sittemmin hallituksen puheenjohtaja Niina Väkeväinen Vapautuvien Tuesta. Irene Litmanen jäi pois työryhmästä lokakuussa 2002, minkä jälkeen Helsingin vankilasta osallistui sosiaalityöntekijä Pia Keckman kevääseen 2003 saakka. Rikosseuraamusviraston johtoryhmä päätti 26.5.2003, että työryhmään kutsutaan loppuajaksi Vankeinhoidon koulutuskeskuksen edustaja. Koulutuskeskuksesta työryhmään osallistuivat koulutussuunnittelija Marjo Heikkinen ja opettaja Arja Saunamäki.

Työryhmän sihteeriksi määrättiin Keijo Laine ja Leena Saarinen. Työryhmä on työskennellyt siten, että kaikki jäsenet ovat keränneet tietoja ja kirjoittaneet tekstejä, joita puheenjohtaja on edelleen työstänyt.

Työryhmä on kuullut seuraavia asiantuntijoita: 9.12.2002 psykologi Liisa Riittinen Mikkelin vankilasta ja ylikomisario Mikko Lampikoski sisäasiainministeriön poliisi-osastolta sekä 30.1.2003 lakimies Karri Välimäki Helsingin sosiaalivirastosta ja johtaja Martti Esko kirkkohallituksen kirkon perhetyön yksiköstä. Työryhmä on tehnyt kyselyn perhetyöstä vankiloiden pastoreille, psykologeille ja sosiaalityöntekijöille sekä pyytänyt kaikilta vankiloilta perhetapaamisohjeet. Vankiloilta pyydettiin lausuntoa myös suunnitelluista eri tapaamismuotojen laatukriteereistä. Vapautuvien Tuen perheleirien osanottajilta on kysytty heidän näkemyksiään vankiloiden perhetyön kehittämistarpeesta. Työssä on käytetty myös Keijo Laineen tutkimusta perheleireistä ja Pentti Kivinen-Aallon raporttia Perhetyö nuorten vankien ja heidän omaistensa kanssa. Työryhmällä oli mahdollisuus tutustua Helsingin vankilan uusiin tapaamistiloihin.

Työryhmä on kokoontunut yhteensä 12 kertaa. Työryhmän määräaika oli 31.5.2003 saakka. Rikosseuraamusviraston johtoryhmä jatkoi 26.5.2003 työryhmän määräaikaan 30.9.2003 saakka.

Sosiaaliset verkostot voivat olla ratkaisevassa asemassa uusien rikosten ehkäisyssä tai toisaalta uusiin rikoksiin syyllystymisessä, jos olemassa olevat ihmissuhteet ylläpitävät rikoksia. Kuntoutumista tukevat perhesuhteet ovat erittäin arvokkaita myös vankeinhoidon tavoitteita ajatellen. Vangeilla on kuitenkin paljon erilaisia ihmissuhdeongelmia: on puutetta hyvistä suhteista ja on rikkinäisiä sekä päihde- ja rikosmyönteisiä suhteita. Työryhmä pitää perhesuhteiden hoidon kehittämistä vankila-aikana erittäin tarpeellisena yhteistyössä yhteiskunnan perhetyön toimijoiden kanssa.

Työryhmä esittää perhetyön lähtökohtien ja aseman määrittelyä vankeinhoidossa, työnjaon selkiinnyttämistä yhteiskunnan perhetyön toimijoiden kanssa, perhesuhteiden hoidon kehittämistä, parisuhdeväkivallan ehkäisemistä sekä henkilökunnan koulutusta.

Perhetyön tekeminen vankila-aikana nousee kansainvälisten ihmisoikeuksia ja lasten oikeuksia koskevien julistusten ja sopimusten sekä täytäntöönpanoa koskevan lainsäädännön ja Vankeinhoitolaitoksen ja Kriminaalihuoltolaitoksen periaateohjelmassa esitettyjen vankeinhoidon tavoitteiden pohjalta. Vankeinhoidon vähimmäissääntöjen mukaisesti vankien ihmisoikeuksia voidaan rajoittaa vain siinä määrin kuin vangittuna pitäminen ilmiselvästi edellyttää. Vankeinhoidon vähimmäissääntöjä sovellettaessa lähdetään siitä, että jotta vapausrangaistuksilla olisi rikollisuutta ehkäisevää vaikutusta, vankien on voitava parantaa yhteyksiään omaisiinsa. Hyvät yhteydet perheeseen auttavat vankia myös

paremmin kestäämään vankeusaikana sekä siten parantavat vankilan ilmapiiriä ja turvallisuutta. Yhteiskunnassa perhetyö kuuluu toiminnasta vastaaville tahoille ja vankeinhoidon osuus työssä rajoittuu vankeinhoidon tavoitteita tukevaan toimintaan. Yhteistyötä vankeinhoidon ja ulkopuolisten perhetyön toimijoiden kesken tulee tehostaa.

Työryhmä katsoo perhetyöhön kuuluvan vankilassa kaiken toiminnan, jossa ollaan yhteydessä vankien perheenjäseniin. Perhetyö on siten laaja-alaista ja kuuluu useille henkilöstöryhmille. Omaiset halutaan nähdä vangin voimavarana, kun suhde on myönteisesti vankia tukeva. Omaisten arvostamisen tulisi näkyä mm. tapaamistilanteissa ja heille tulisi antaa riittävästi tietoa mm. vankeinhoidon käytännöistä ottaen kuitenkin salassapitosäännökset huomioon.

Työryhmä ehdottaa, että valvomattomien tapaamisten ohjeet yhtenäistetään niin pitkälle kuin mahdollista. Laatuksiterien käyttöönotolla eri tapaamismuodoille voidaan varmistaa toiminnan laadun kehittäminen ja ylläpitäminen. Laatuksitereissa tärkeänä kohtana on inhimillisten tapaamisolosuhteiden turvaaminen vankien lapsille.

Perhesuhteisiin vaikuttavan toiminnan tulee perustua vankeuden alussa tehtävään riski- ja tarvearvioon, jonka perusteella tehdään rangaistusajan suunnitelma tarvittavasta ja kunkin vangin kohdalla mahdollisesta toiminnasta. Suunnitelmaan sisältyvät niin lomat ja vanhemmuuden tai parisuhteen tukeminen kuin tarpeellinen työskentely lähisuhdeväkivallan vähentämiseksi. Perheleiritoiminta on erittäin tärkeää vangeille ja heidän perheilleen, minkä vuoksi perheleirejä tulee olla riittävästi ja niiden sisältöä ja toiminnan koordinoitua kehittää. Monilta vangeilta puuttuu vanhemmuuden taitoja, joiden kehittämisen tulee olla mahdollista vankila-aikana.

Lähestymiskielto selvitetään yhteistyössä poliisin kanssa ja se otetaan huomioon vangin kanssa työskentelyssä mm. poistumislupien ja perhetapaamisten myöntämisessä. Työryhmä ehdottaa, että lähisuhdeväkivaltaa aletaan arvioida nykyistä systemaattisemmin sekä riski- ja tarvearvion yhteydessä että erillisellä arviointimenetelmällä. Lähisuhdeväkivaltaproblematiikkaan on tarpeen puuttua jo vankilassa ja siihen syyllistyneitä tulee ohjata myös vankilan ulkopuoliseen hoitoon.

Työryhmä pitää tarkoituksenmukaisena, että kaikkiin vankiloihin nimetään perhetyön yhdyshenkilö ja eri työntekijöiden rooli perhetyössä määritellään. Asteittain on tarkoituksenmukaista perustaa kaikkiin kuuteen vankeinhoidon rakenne-uudistushankkeessa suunniteltavaan aluevankilaan perhetyötä tekevän työntekijän virka perhetyön koordinoitua sekä arviointi- ja ohjelmatoimintaa varten tai varata määrärahoja ostopalveluiden hankintaan. Vilppulan vankilan perhetiloja tulee hyödyntää keskitetyn ja aluevankilan perhetyön järjestämisessä.

Henkilökunnalle ehdotetaan järjestettävän koulutusta perhetyön perusteista vankeinhoidon perustutkinnon ja täydennyskoulutuksen yhteydessä. Täsmäkoulutuksena tarvitaan vanhemmuutta tukevien kurssien ohjaamiseen ja lähi-suhdeväkivallan arviointiin ja interventioihin liittyvää koulutusta. Perhetyön kehittämistä varten tulee varata riittävästi resursseja.

Suoritettuaan tehtävänsä työryhmä kunnioittaen jättää mietintönsä Rikosseuraamusvirastolle.

Helsingissä 30. syyskuuta 2003

Vuokko Karsikas

Helena Halme

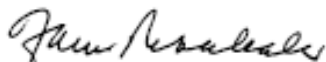

Sauli Hautakangas

Pentti Kivinen-Aalto

Keijo Laine

Carita Pohjolan-Pirhonen

Jari Rannikko

Jarmo Rauhala

Leena Saarinen

Arja Saunamäki

Virpi Sompajoen

Niina Väkeväinen

Sisällysluettelo

Kuvailulehti	3
Presentationsblad	4
Rikosseuraamusvirastolle	5
1. Taustaa	13
PERHE YHTEISKUNNASSA	14
2. Perheen merkitys ja ongelmat perheissä	14
2.1 Perheen merkitys lapsen kasvuympäristönä	14
2.2 Perhe käsitteenä	15
2.3 Perheen leimautuminen ja vankeuden vaikutukset	16
2.4 Lähisuhdeväkivalta	19
3. Kansainväliset sopimukset ja lainsäädäntö	21
3.1 Ihmisoikeudet	21
3.2 Lasten oikeudet	22
3.3 Suomen lainsäädäntö	23
3.4 Vankeinhoitoa koskevat kansainväliset sopimukset	24
3.5 Vankeinhoidon tavoitteet ja normaalisuuden periaate	26
4. Yhteiskunnan perheisiin liittyvä toiminta	28
4.1 Sosiaali- ja terveystoimi	28
4.2 Kirkot ja uskonnolliset yhteisöt	30
4.3 Kolmas sektori	31
4.3.1 Perheitä tukeva toiminta yleensä	31
4.3.2 Vankeja ja heidän omaisiaan tukeva toiminta	35
4.4 Poliisi ja oikeushallinto	37
4.4.1 Poliisin työ perheisiin liittyen	37
4.4.2 Lähestymiskielto	38
4.4.3 Tapaamiset poliisilaitoksella	39
4.4.4 Turvallisuustalkoot	39
5. Ohjelmat	40
5.1 Parisuhteen ja muiden ihmissuhteiden kehittäminen	40
5.2 Vanhemmuuden taidot	42
5.3 Pari- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisy	43
PERHE JA VANKILA	48
6. Vankien määrä ja sosiaalinen tilanne	48
6.1 Vankien määrä ja vankilajit	48
6.2 Vankien sosiaalinen tilanne ja ihmissuhdeongelmat	50
6.3 Erityisvankiryhmät	52

7. Vankilat, vankien sijoitus ja ulkopuoliset yhteydet	53
7.1 Vankilat ja vankien sijoittelu	53
7.2 Puhelinyhteydet ja kirjeenvaihto	55
7.3 Tapaaminen	57
7.4 Poistumisluvat	60
7.5 Perheleirit ja muut tilaisuudet	61
7.6 Kyselyt perheleireillä olleille	61
7.6.1 Perheleiritoimintaa koskeva kysely	61
7.6.2 Perhetyötä koskeva kysely	63
8. Perhesuhteiden hoito vankila- ja valvonta-aikana	64
8.1 Perhetyö eri toimintojen yhteydessä vankilassa	64
8.1.1 Valvonta- ja ohjaustehtävät	64
8.1.2 Sosiaalityö	65
8.1.3 Sielunhoito	66
8.1.4 Psykologinen tuki	67
8.1.5 Perhetyö Vilppulan vankilassa	67
8.1.6 Lapset Hämeenlinnan vankilassa	68
8.1.7 Isä-lapsi toiminta	68
8.1.8 MOVE-lähisuhdeväkivallan ehkäisyprojekti	69
8.1.9 Verkostoprojektit	70
8.2 Perhetyö Kriminaalihuoltolaitoksen valvontatyössä	70
9. Perhetyö muiden maiden vankeinhoidossa	73
9.1 Pohjoismaat	73
9.2 Muut maat	75
10. Uudistusehdotukset	76
10.1 Vankeuslaki	76
10.2 Vankeinhoidon rakenneuudistus	77
TOIMENPIDE-EHDOTUKSET	78
11. Perhetyön lähtökohdat ja asema vankeinhoidossa	78
12. Perhetyön tavoitteet ja sisältö	79
13. Arviointi ja suunnittelu	80
14. Yhteydenpito vangin ja perheen välillä	81
15. Perhesuhteiden hoito	85
16. Perhetyön organisointi	89
17. Eri tahojen työnjako perhetyössä vankien ja heidän perheidensä kanssa	91
18. Henkilökunnan koulutus ja työnohjaus	93
19. Muut tarvittavat toimenpiteet	94
20. Ehdotusten kustannusvaikutukset	95
21. Tiivistetyt toimenpide-ehdotukset	96

English summary	102
Lähdeluettelo	106
Liite 1. Yhteydet rangaistuslaitoksen ulkopuolelle	113
Liite 2. Hahmotelma eri tapaamismuotojen laatukriteereiksi	122
Liite 3. Parisuhteen roolikartta	124
Liite 4. Vanhemmuuden roolikartta	125
Liite 5. Verkostokartta	126
Liite 6. Väkivaltakierre	128
Liite 7. Uhrin kanssa keskusteleminen	129
Liite 8. Väkivallan tekijän vastuuttaminen	130
Liite 9. Perhetyön toimijoita	131

1. Taustaa

Vankila aiheuttaa suuria muutoksia vangin sosiaaliseen tilanteeseen. Se saattaa myös tuottaa kärsimyksiä vangin perheelle. Vangin mahdollisuus viettää tavallista perhe-elämää lakkaa vankilaan joutumisen vuoksi. Vankilassaolo saattaa aiheuttaa vangille ja hänen perheelleen merkittäviä sosiaalisia ja taloudellisia ongelmia. Toisaalta miehen vankilaan joutuminen voi merkitä helpotusta perheelle väkivaltaisessa suhteessa.

Vankeinhoidossa on mahdollistettu vangin yhteydenpito perheeseensä tapaamisten, kirjeenvaihdon, puheluiden ja lomien kautta ja joskus myös perheleireillä. Eryteisesti perhetapaamisilla on suuri merkitys sosiaalisten suhteiden jatkuvuuteen uskomisessa ja niiden normaalisuuden toteuttamisessa.¹ Yhteydenpitoa vangin ja hänen perheensä välillä rajoitetaan kuitenkin huomattavasti vankilasta ulospäin tapahtuvan yhteydenpidon mahdollistamien väärinkäytösten vuoksi. Tilanne on tiukentunut huumausaineiden lisääntyneen käytön myötä.

Täytäntöönpanoa koskevat säädökset lähtevät siitä, että rangaistuksen ei tulisi tarpeettomasti vaikeuttaa vaan mahdollisuuksien mukaan edistää vangin sijoittumista yhteiskuntaan.²

Vankeinhoidon tavoitteena on viime vuosina korostunut uusintarikollisuuteen vaikuttaminen, minkä johdosta vankiloissa on otettu käyttöön runsaasti erilaisia päihdeettömyyteen ja rikoksettomuuteen tähtääviä ohjelmia. Vähemmälle huomiolle on jäänyt erilaisten sosiaalisten verkostojen vaikutus uusintarikollisuuteen. Perhe voi olla vangille keskeinen voimavara vankilassa ollessa ja vapautumisen jälkeen yhteiskuntaan sijoittumisessa. Hyvien perhesuhteiden ylläpito tukee vankeinhoidon tavoitteiden saavuttamista. Toisaalta tuhoisat suhteet vangin ja hänen perheenjäsentensä välillä saattavat aiheuttaa huomattavia ongelmia, ellei niihin pystytä vaikuttamaan.

1 Ulvinen, Veli-Matti, Vankilaelämän kasvatukselliset alueet vankeinhoidon tavoitteiden kehityksessä - estettyjä kuvia? - Acta Universitatis Ouluensis E Scientiae Rerum Socialium 22. Oulu 1996, 91-92, 98-110, 135-138 ja 190.

2 Laki rangaistusten täytäntöönpanosta 1 luvun 3-4 §:t.

PERHE YHTEISKUNNASSA

2. Perheen merkitys ja ongelmat perheissä

2.1 Perheen merkitys lapsen kasvuympäristönä

Jokainen kuuluu elämänsä aikana useimmiten sekä orientoitumisperheeseen (yksilön kasvu yhteiskunnan jäseneksi) että suvunjatkamisperheeseen (toimitaan kasvattajana sosiaalistaen lapset yhteiskunnan jäseniksi). Perheellä on lapselle perustavaa laatua oleva merkitys, sillä

- vanhemmat ovat yleensä lapsen ensimmäisiä ihmisiä, joihin hänellä on pysyvämmät ja kiinteämmät suhteet
- perhe vaikuttaa yksilön käyttäytymiseen, arvoihin, elämäntapaan
- lapsi oppii vuorovaikutuksen toisten ihmisten kanssa perheessä vallitsevan vuorovaikutuksen kautta
- samoin lapsi kohtaa yhteiskunnan ensimmäisen kerran perheen piirissä ja sieltä välittyvät yhteiskunnassa vallitsevat arvot, normit ja kulttuuri.

Lapsuudenkodista saadut kokemukset vaikuttavat siihen, miten henkilö aikuise-
na toimii omassa perheessään, mutta perhetausta ei ehdottomasti määrää ke-
nenkään elämää. Jokainen lapsi muovaa myös itse ympäristöään.³

Lastenpsykiatri, professori Tuula Tamminen on jakanut turvallisen lapsuuden tekijät neljään:

- lapsen sisäisen turvallisuuden syntyminen, johon vaikuttavat pitkät, läheiset ihmissuhteet
- tunteiden merkitys kasvamisessa eli lapsi tarvitsee aikuista tunteiden jaka-
miseen ja hänen on saatava kokea kaikenlaisia tunteita. Aikuinen säätelee
omilla tunteillaan, mitä lapsi tuntee
- lapsen jatkuva oppiminen: lapsi opettelee elämää ja ihmisenä olemista
läheistensä kautta
- moraalien ja empatian kehittyminen: aikuisen tehtävä on opettaa, mikä on
oikein ja väärin.⁴

Perhe on monenlaisten eriävien todellisuuksien kohtauspaikka; mm. sisarusten
kokemukset lapsuudenperheestä voivat olla erilaiset. Lisäksi se, miten kukin
käsittää hyvän perhe-elämän, vaihtelee perheen sisälläkin.

3 Kempainen, Sirpa (1997). Perhe lapsen kasvuympäristönä. Pro- gradu- tutkielma 1997.

4 Tamminen, Tuula (2001) Turvallisen lapsuuden tekijät. Esitelmä Lempäälän lukiossa 18.9.2001.

Isän merkitys lasten ja erityisesti poikien kehitykselle on erityisen tärkeää. Miehen isyys ja huolenpito lapsista vähentää merkittävästi poikien väkivaltaisia taipumuksia. Lapset eivät käyttäydy tuhoavasti eivätkä vahingoita tahallaan muita, elleivät he ole kokeneet liian paljon vaille jäämistä, pettymyksiä ja muuta psyykkistä kipua suhteessa saamaansa rakkauteen ja huolenpitoon.⁵

2.2 Perhe käsitteenä

Perhe instituutiona on kestänyt huolimatta sitä vastustavista ajatuksista. Perheen yksiselitteinen määritelmä on kuitenkin lähes mahdoton. Käsitteenä perhe on kulttuurisidonnainen ja sen määrittelemisen aika- ja paikkasidonnainen. Ei tarvitse mennä pitkälle taaksepäin, kun ehkä yleisin perhe-sanalla tunnettu yhtälö kulttuurissamme oli isä + äiti + kaksi lasta. Nykyisin on mm. avioliitossa tai avoliitossa olevia, yksinhuoltajaperheitä, uusperheitä, lapsettomia pareja sekä yhteistaloudessa eläviä lesboja/homoja, joilla voi olla lapsia. Tulevaisuuden perhemalleja voivat olla mm. ydinperhe, hajaperhe, joka perustuu pääosin toveruuteen tai jaettuun vanhemmuuteen, sekä verkostoperhe, joka koostuu yksilöiden ystävyyksiä.⁶ Yhteiskunnan muutos on heikentänyt perheiden lähimpiä tukijärjestelmiä ja perhe-elämää kuvaa yksityistyminen.⁷

Perheen määritelmä on tärkeä vankiloille mm. "perhetapaamisten" johdosta. Perheellä ymmärretään yleisesti samassa taloudessa eläviä eli puhutaan perheenjäsenistä. Sukulaisuus voi olla merkittävä yhdistävä tekijä perheessä, mutta se ole ei välttämätön, vaan yhteinen nimittäjä voi olla asuminen. Asuminen samassa taloudessa tai osoitteessa ei kuitenkaan aina liitä henkilöä perheeseen.

Jallinojan mukaan perusasetelma, jossa perhe muodostuu äidistä, isästä ja heidän lapsistaan, ei toteuta perhettä sosiaalisessa mielessä, vaan yhteinen asunto on perheen määrittelyssä olennainen lisäperuste. Kysymys on yhteisyydestä, joka on kuitenkin enemmän kuin yhteinen asunto. Ns. funktionalistisen selityksen mukaan ihmiset muodostavat perheitä, jotta he voisivat huolehtia nimenomaan perheelle luontuvista tehtävistä. Perheen tärkein funktio on turvata elämän ylläpito ja suvun jatkaminen. Perhettä määrittelevien tehtävien luettelot vaihtelevat, mutta muutamat tehtävät ovat useimmille luetteloille yhteisiä. Näitä ovat sukupuolielämä, jälkikasvun hoivaaminen ja kasvattaminen sekä taloudellinen yhteistyö.⁸ Asen on määritellyt perheen joukoksi ihmisiä, jonka jäsenet ovat sitoutuneet huolehtimaan toistensa henkisestä ja fyysisestä hyvinvoinnista.⁹

5 Sinkkonen, Jari (1998). Yhdessä isän kanssa. WSOY. Juva, 25-28.

6 Alanen, L. (1994). Perhelapsuus ja lapsen perheys - "perhe" lapsen näkökulmasta. Teoksessa: Näkökulmia perheeseen. Antikainen J., Haataja M-L., Korhonen, M. (toim.) Stakes. Raportteja 136. Jyväskylä, 24-37.

7 Taavitsainen, Asta - Oranen, Marjatta (1986). Perheleirit kasvatuksen tukijoina. Tutkimus Mannerheimin Lastensuojeluliiton Keski-Suomen piirissä kesinä 1984 ja 1985 toteutetuista perheleireistä. Mannerheimin Lastensuojelun Lapsiraportti A 46. Helsinki, 18.

8 Jallinoja, Riitta (1985). Johdatus perhesosiologiaan. WSOY. Porvoo, 6-9.

9 Asen, Eia (1995) Hyvässä ja pahassa. Perhe-elämän käsikirja. Gummerus. Jyväskylä, 11-12.

Perheen voidaan katsoa olevan ensisijaisesti psykologinen ja sosiaalinen yksikkö. Vaikka perheenjäsenet harvoin asuvat koko elämänsä yhdessä, ulkonaisista muutoksista huolimatta voi säilyä tunne siitä, ketkä kuuluvat perheeseen¹⁰. Perhe voi synnyttää myönteisiä miellejhtymiä, mutta se voi myös ahdistaa. Näille tunteille on yhteistä, että ne ymmärretään jonkinlaisena perhesidoksena. Perhe voidaan määritellä ihmisiksi, jotka asuvat yhdessä ja tuntevat vahvaa yhteenkuuluvuutta.¹¹

Perheen tehtävät muuttuvat sen eri elämänvaiheissa. Useimmin erotettavat perhevaiheet ovat lapseton aviopari, nuori lapsiperhe, aikuistuvia lapsia sisältävä lapsiperhe, perhe josta lapset ovat irtautumassa ja perhe, josta lapset ovat irtautuneet.¹² Elämänvaiheiden erottaminen johtaa perheen tilanteen analysointiin elämänkaaren mukaan. Perheeseen sisältyy osasysteemeinä avioliitto, vanhemmuus ja sisarus. Vanhemmuuden ja parisuhteen erottaminen auttaa jäsentämään esim. erotilannetta, jolloin parisuhde lakkaa olemasta, mutta vanhemmuus säilyy.¹³

2.3 Perheen leimautuminen ja vankeuden vaikutukset

Sosiaalinen kontrolli saa aikaan leimautumisen. Poikkeavuutta ja rikollisuutta ei siten olisi ilman yhteyttä sosiaalista kontrollia harjoittavaan "yleisöön". Rikoksesta epäilty saatetaan julkisissa tiedotusvälineissä leimata jo ennen oikeudenkäyntiä. Poliisin käsiin tai vankilaan joutumisella onkin jo varsin suuret leimautusvaikutukset. Osansa leimasta saavat osakseen leimattujen omaiset. Vaikka leimat olisivat erehdyksessä syntyneitä, niin niistä on vaikea irtautua. Sosiaalinen kontrolli saa aikaan tilanteen, jossa yksilö itse ryhtyy näkemään itsensä poikkeavana ja rikollisena. Hän ikään kuin leimaa itse itsensä ja alkaa käyttäytyä leiman edellyttämällä tavalla. Poikkeavuuden sosiologiassa puhutaankin "itseään toteuttavista ennusteista".¹⁴

Lähiyhteisön suhtautuminen perheeseen saattaa muuttua vankeustuomion seurauksena. Ystävät tai tuttavat saattavat eristää perheen kaikesta kanssakäymisestä tai antavat ehkä ymmärtää suhtautumisen perheeseen muulla tavoin muuttuneen.¹⁵ Vankien tyttöystävien tai vaimojen havaittiin välttävän kerto-

10 Taskinen, S., (1994). Perhe muuttuvassa maailmassa. Teoksessa: Perhe. Linna, P. (toim.) Tampereen yliopisto. Sosiaalipolitiikan laitoksen julkaisu. Sarja C nro 6, s. 3.

11 Jallinoja, Riitta (1985). Johdatus perhesosiologiaan. WSOY. Porvoo, 7-9.

12 Tolkki-Nikkonen, M. (1990). Parisuhde, perhesuhde, olosuhde. Mikä pitää avioliiton koossa 15 avioliittovuoden jälkeen? Helsinki. Painokaari Oy, 17-19.

13 Kivinen-Aalto, Pentti (2003). Perhetyö nuorten vankien ja heidän omaistensa kanssa. Opinnäytetyö. Diakonia-ammattikorkeakoulu, Helsingin yksikkö, 12-13.

14 Laine, Matti (1991). Johdatus kriminologiaan ja poikkeavuuden sosiologiaan. WSOY. Juva, 65 - 66.

15 Taavitsainen, Asta - Oranen, Marjatta (1986). Perheleirit kasvatuksen tukijoina. Tutkimus Mannerheimin Lastensuojeluliiton Keski-Suomen piirissä kesinä 1984 ja 1985 toteutetuista perheleireistä. Mannerheimin Lastensuojelun Lapsiraportti A 46. Helsinki, 18.

masta esimerkiksi työnantajille suhteestaan vankilassa olevaan. Syinä olivat pelko työnantajan suhtautumisen muuttumisesta ja koettu vaara irtisanomisesta, mutta myös työtoverien asenteiden pelko.¹⁶

Kääriäisen mukaan vangin eristäminen yhteiskunnasta toteutetaan katkomalla vangin siteitä siviiliyhteiskuntaan, muun muassa perheeseen. Lisäksi vanki voi menettää työnsä, joutua taloudelliseen ahdinkoon ja tulla leimatuksi rikolliseksi. Vanki eristetään yhteiskunnasta sekä fyysisesti että henkisesti.¹⁷

Kanssakäyminen vankeustuomion aikana omaisten kanssa vähenee oleellisesti.¹⁸ Vapaudenriiston vuoksi vangin puoliso jää ilman läsnäolevaa aviomiestä ja lapsi isää, minkä johdosta myös vangin perhe tulee tavallaan rangaistuksi. Joskus vangin puoliso ja perhe saavat ympäristöltä jopa suuremman rangaistuksen kuin itse vanki. Rangaistus voi kostautua edelleen sosiaalisena perintönä lasten kautta sukupolvesta toiseen. Vankilarangaistuksilla on monia epäterveitä vaikutuksia perheisiin ja koko yhteiskuntaan ja ne johtavat epätoivottuihin ja ennalta odottamattomiinkin ilmiöihin ja ongelmiin.¹⁹

Vanhemman vankeuteen joutumista voidaan verrata vanhempien erotilanteeseen, jolloin lapsi menettää kosketuksen toiseen vanhempaansa joksikin aikaa ja tapaamiset voivat olla epäsäännöllisiä sekä lyhyitä. Vanhempien ero on todennäköisesti äkinäinen, odottamaton ja lapselle turhauttava.²⁰ Perheenjäsenen menetys vankeustuomion seurauksena on erilainen kuin ero tai menetys muulla tavoin. Päinvastoin kuin kuolleen omaisen poismenossa, vankilassa oleva palaa jonain päivänä; päinvastoin kuin avioerotilanteessa, vangin omainen leimautuu sosiaalisesti.²¹

Vaikka vanhemmat koettavatkin monin tavoin välttyä kertomasta tai salaavat lapsiltaan vankeustuomion ja poissaolo yritetään selittää jollain muulla syyllä, lapset usein tietävät asioita huomattavasti enemmän kuin vanhemmat uskovatkaan.²² He voivat kuulla asioista koulussa, naapureilta tai lukea lehdis-

16 Girshik, Lori B. (1996) *Soledad Women. Wives of Prisoners Speak Out*. Praeger Publishers. Westport.

17 Kääriäinen Juha, Seikkailijasta pummiksi, Tutkimus rikosurasta ja sosiaalisesta kontrollista, Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisuja 4/1992, Helsinki 1993, 149-150.

18 Harmainen, Salme - Ruoppila, Isto (1984). Kasvu ympäristön merkitys perhesuhteiden muodostumiselle nuorena lapsiperheessä. Mannerheimin Lastensuojeluliiton lapsiraportti A 45, 66 - 67.

19 Siltanen, I. (1995) Rangaistus - kosta vai sovittamista. Ryhmätyö 3/95.

20 Richards, Martin. (1992) *The separation of children and parents. Some issues and problems*. Teoksessa Shaw, Roger (edit.). *Prisoners' children. What are the issues* (4 - 12). Routledge. London and New York, 9.

21 Girshik, Lori B. (1996) *Soledad Women. Wives of Prisoners Speak Out*. Praeger Publishers. Westport, 11.

22 Richards, Martin (1992). *The separation on children and parents. Some issues and problems*. Teoksessa Shaw, Roger (edit.). *Prisoners' children. What are the issues* (4 - 12). Routledge. London and New York, 10.

tä. Tällä voi olla kohtalokkaat seuraukset, sillä vanhemman äkkinäinen katoaminen voi askarruttaa lapsen mieltä kovastikin. Ne, jotka kuulivat asioista muualta kuin kotoaan, saattoivat miettiä mitä kauheuksia vankilaan joutunut toinen vanhemmista oli tehnyt.²³

Puuttuvan isän tai äidin vaikutus lapsen kehitykselle voi olla huomattava. McDermott & King pitävät ehkä tärkeimpänä tarpeena lapselle niin äidin kuin isänkin lämmintä kosketusta, jota ei voi toteuttaa vankilassa kuin lyhyin jaksoin tapaamisten aikana. Varsinkin yleisissä viikonlopputapaamisissa turhautuvat sekä henkilökunta että vieraat ja tavattavat vangit, mutta etenkin pienet lapset.²⁴

Pidätys ja oikeudenkäynti saattavat olla puolisolle melkoinen yllätys tai järkytys. Toisaalta perhe-elämä voi olla muutenkin ongelmallista ja jopa väkivaltaista. Perheen ristiriidat, mustasukkaisuus, taloushuolet tai päihdeongelmat voivat lopulta johtaa läheiseen tai perheenjäsenen kohdistuvaan väkivaltaan tai jopa kuolemaan ja sitä kautta ehkä vankeustuomioon. Shaw huomauttaa, että joissakin perheissä miehen vaikutus voi olla hyvinkin vahingollinen ja kielteinen niin, että miehen vankeustuomio saattaa jopa hyödyttää perhettä tai lapsia. Vankeustuomio voi myös olla perheelle tilaisuus hengähdystaukoon epäonnistuneessa tai jopa väkivaltaisessa avioliitossa. Ero puolisosista vankeustuomion aikana saattaa kuitenkin myös lujittaa suhdetta.²⁵

Myös lähestyvä vapautuminen aiheuttaa uusia paineita, vaikka sitä odotetaan innokkaasti. Useimmat pitkäaikaisvangit ovat vapautumiseen huonosti valmistautuneita ja kun se on käsillä, niin se voi aiheuttaa perheelle uuden kriisin. Vankeustuomion aikana perhe on muuttunut sekä sopeutunut muuttuneisiin olosuhteisiin perheenjäsenen poissa ollessa.²⁶ Sopeutuminen jälleen uuteen tilanteeseen voi perheelle olla hyvinkin vaikeaa. Perhe joutuu sopeutumaan miehen läsnäoloon ja mies perhe-elämään.

Tämän työryhmän työskentelyä varten kartoitettiin vuonna 2002 vankilapsykologien näkemyksiä vankilaan joutuneiden henkilöiden perheiden keskeisistä ongelma-alueista. Psykologit ovat työssään kiinnittäneet huomion mm. seuraaviin seikkoihin:

23 Shaw, Roger (1992). *Imprisoned fathers and the orphans of justice*. Shaw, Roger (edit.) *Prisoners' children. What are the issues* (41 - 49). Routledge. London and New York, 46.

24 McDermott, Kathleen and King, Roy D. (1992). *Prison rule 102: "stand by your man"*. The impact of penal policy on the families of prisoners. Teoksessa Shaw, Roger (edit.). *Prisoners' children. What are the issues* (51 - 73). Routledge. London and New York, 67.

25 Shaw, Roger (1992). *Imprisoned fathers and the orphans of justice*. Shaw, Roger (edit.) *Prisoners' children. What are the issues* (41 - 49). Routledge. London and New York, 47.

26 McDermott, Kathleen and King, Roy D. (1992). *Prison rule 102: "stand by your man"*. The impact of penal policy on the families of prisoners. Teoksessa Shaw, Roger (edit.). *Prisoners' children. What are the issues* (51 - 73). Routledge. London and New York, 70.

- asioista on vaikea puhua (häpeä, syyllisyys)
- vangin kypsymättömyys, itsekkyyden, kykenemättömyys vastuuseen ja vanhemmuuteen
- jommankumman puolison tai molempien päihteiden käyttö
- parisuhdeväkivalta
- taloudelliset ongelmat
- mustasukkaisuus
- yhteydenpitomahdollisuuksien vähäisyys
- vanki voi pakottaa läheisen tulemaan tapaamisiin ja mahdollisesti tuomaan kiellettyjä aineita
- epärealistiset odotukset tilanteen suhteen
- läheisriippuvuus
- tukiverkostojen irrallisuus ja vähäisyys
- vapautumisen lähestyessä epävarmuus, kuinka opitaan perhe-elämä uudelleen
- siviilissä perhe on monesti hyvin yksin, ei tiedetä mistä apua on saatavilla.

Psykologi Eerikäisen mukaan vankien perheitä on ainakin kolmenlaisia: yhteistä perhe-elämää ennen vankilaa eläneitä, joissa pyritään pitämään yhteyttä vankila-aikanakin, perheitä, jotka helpottuvat isän joutuessa vankilaan ja perheitä, joissa isä ei ole ennen pitänyt yhteyttä, mutta haluaa nyt korvata menetetyn ajan.²⁷

2.4 Lähisuhdeväkivalta

Raportissa käytetään lähisuhdeväkivalta-termiä perheen määrittelyn aika- ja paikkasidonnaisuuden vuoksi paitsi kun lähdeviittauksissa mainitaan perheväkivalta. Perheessä tai muissa lähisuhteissa väkivaltaa saattaa olla aikuisten välillä tai se voi kohdistua myös lapsiin. Kun puhutaan parisuhteesta esiintyvistä väkivallasta, käytetään termiä parisuhdeväkivalta. Seurustelusuhteessa ja perheessä tapahtuvia väkivallan muotoja ovat: fyysinen väkivalta, seksuaalinen hyväksikäyttö, henkinen väkivalta/emotionaalinen väkivalta, sanallinen väkivalta, vaikeneminen ja taloudellinen alistaminen.²⁸

Perheväkivalta on erittäin yleistä: suomalaisista 18-74-vuotiaista naisista 40 % oli joutunut miehen tekemän fyysisen tai seksuaalisen väkivallan tai uhkailun kohteeksi joskus 15 vuotta täytettyään ja 14 % kyselyä edeltäneen vuoden aikana. Parisuhteessa olevista naisista 22 % oli joutunut nykyisen avio- tai avo-

²⁷ Eerikäinen, Kaisu (2002). Puhe 13.2.2002 Vapautuvien Tuki ry:n seminaarissa Koko perhe lusia.

²⁸ Elämä ilman pelkoa. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus, Stakes / Naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisyprojekti 1998-2002.

puolisonsa väkivallan, uhkailun tai seksuaalisen ahdistelun kohteeksi joskus parisuhteen aikana, 9 % kyselyä edeltäneen vuoden aikana. Vuodessa 112 000 naista koki parisuhdeväkivaltaa, heistä 90 000 fyysistä väkivaltaa.

Parisuhdeväkivalta on myös pitkäaikaista: parisuhteessa väkivaltaa kokeneista naisista 36 % oli kokenut nykyisen puolisonsa väkivaltaa ensimmäisen kerran yli 10 vuotta sitten. Joka neljäs heistä oli kokenut väkivaltaa myös kyselyä edeltäneen vuoden aikana. Kyselyä edeltäneen vuoden aikana parisuhdeväkivaltaa kokeneet olivat joutuneet väkivallan kohteeksi keskimäärin 4 kertaa, joskus elämänsä aikana uhriksi joutuneet 7 kertaa.

Perheväkivaltaa voi tapahtua kaikissa perhesuhteissa ja -tilanteissa eikä se tunne sosiaaliseen asemaan tai sosiaaliluokkaan liittyviä rajoja. Ei ole olemassa tyyppillisiä uhreja eikä tyyppillisiä väkivallan tekijöitä. Käyttäytymismalli oli kuitenkin usein peräisin kotoa: 40 % väkivaltaisista miehistä oli nähnyt saman mallin lapsuuden kodissaan.²⁹

Naisuhreista yli 4/5 kohtaa väkivaltaa kotonaan, miesuhreista vajaa puolet. Kuitenkin vain pieni osa perheväkivallasta tulee viranomaisten tietoon: vakavimmista parisuhdeväkivaltateoista poliisille ilmoittaa vain 10 % uhreista.³⁰ Lievemmat pahoinpitelyt ja henkinen väkivalta eivät perheen sisäisinä asioina tule poliisin tietoon. Näin ollen viranomaisten tilastot kuvaavat huonosti naisiin ja lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa.³¹

Valtaosa perheväkivallasta on aikuisten välistä. Lapsen kohdistuneita tekoja oli 8 % ja tilanteita, joissa väkivalta kohdistui sekä aikuiseen että lapseen 3 %. Kuitenkin myös verbaalinen ja henkinen väkivalta ovat lasten kannalta vahingollisia. Pienet lapset eivät ymmärrä isän ja äidin riitelyä, ja riidoista tulee lasten elämässä jatkuvasti mielessä oleva huolenaihe. Tämä saattaa heijastua väkivallan käyttönä oman perheen muodostamisen jälkeen: lapset oppivat pitämään väkivaltaa osana normaalia elämää ja hyväksyttynä perheongelmien ratkaisuvälineenä.³²

Ruumiillisella kurituksella ja etenkin väkivallan käytöllä lasten kasvatuksessa voi olla lasten kehitykselle vakavia seurauksia. Lasten ruumiillinen kuritus tai väkivaltatilanteessa läsnä oleminen heijastuu heidän myöhemmässä elämässään. Seurauksena voivat olla käyttäytymisongelmat ja sosiaalisten taitojen katoaminen, joka voi myöhemmin tuottaa riskin rikolliseen käyttäytymiseen.³³

29 Heiskanen, M. & Piispa, M. (1998). Usko, toivo, harkkaus. Kyselytutkimus miesten naisille tekemästä väkivallasta. Tilastokeskus. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta. Oikeus 1998:12. Sukupuolten tasa-arvo. SVT. Helsinki.

30 Perttu, Sirkka (1999). Perheväkivalta auttamistyössä. Opas ammattihenkilöstölle. Ensi- ja Turvakotien liiton julkaisu 21. Helsinki, 9-11.

31 Hautamäki, Jari (1997). Perheväkivalta: Käännekohta miehen elämässä. Gummerus. Jyväskylä, 22.

32 Peltoniemi, Teuvo (1984). Perheväkivalta. Otava. Keuruu, 67 - 69.

33 Hautamäki, Jari (1997). Perheväkivalta: Käännekohta miehen elämässä. Gummerus. Jyväskylä, 36.

3.Kansainväliset sopimukset ja lainsäädäntö

3.1 Ihmisoikeudet

Ihmisoikeuksien keskeisiä tunnusmerkkejä ovat yleisyys, luovuttamattomuus ja perustavanlaatuisuus. Ihmisoikeudet ovat universaaleja, yhteisiä maailman kaikille ihmisille ja ne kieltävät syrjinnän. Ihmisoikeuksien luovuttamattomuus tarkoittaa, että ne kuuluvat ihmiselle hänen ihmisyytensä perusteella, eikä niitä voida ottaa häneltä pois. Perustavanlaatuisuus puolestaan tarkoittaa, että vain tärkeitä oikeuksia pidetään ihmisoikeuksina.³⁴ Yhdistyneiden kansakuntien ihmisoikeuksien julistus 10.12.1948 on perustavanlaatuinen sopimus, jonka suuntaviivoja noudattaen on tehty muita tarkentavia ihmisoikeussopimuksia esim. YK:n taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus, Kansalaisyhteisöoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus ja Kidutuksen ja muun julman, epäinhimillisen tai halventavan kohdellun tai rangaistuksen vastainen yleissopimus.

Oikeus perhe- ja yksityiselämään on laaja-alainen ihmisoikeus, joka käsittää muun muassa kirje- ja puhelinsalaisuuden, kunnian suojan, tietosuojan ja oikeuden seksuaaliseen identiteettiin. *Ihmisoikeuksien julistus* kieltää mielivaltaisesta puuttumisesta kenenkään yksityiselämään, perheeseen, kotiin tai kirjeenvaihtoon ja loukkaamasta kenenkään kunniaa ja mainetta. Perhe on yhteiskunnan luonnollinen ja perustava ydinosa ja sillä on oikeus yhteiskunnan ja valtion suojaan. (12 artikla) Täysi-ikäisillä miehillä ja naisilla on oikeus solmia avioliitto ja perustaa perhe. Heillä on yhtäläiset oikeudet avioliittoon, avioliiton aikana ja sen purkamisen jälkeen. Avioliiton solmimisen pitää tapahtua vain tulevien aviopuolisoitten vapaasta ja täydestä suostumuksesta. (16 artikla)

Jokaisella on oikeus elintasoon, joka on riittävä turvaamaan hänen ja hänen perheensä terveyden ja hyvinvoinnin, ravinnon, vaatetuksen, asunnon, lääkintähuollon ja välttämättömän yhteiskunnallisen huollon osalta. Jokaisella on myös oikeus turvaan työttömyyden, sairauden, tapaturman, leskeyden tai vanhuuden sekä muun hänen tahdostaan riippumatta tapahtuneen toimeentulon menetyksen varalta. Äideillä ja lapsilla on oikeus erityiseen huoltoon ja apuun (25 artikla).³⁵

*Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimus*³⁶ sisältää vastaavia kohtia kuin YK:n ihmisoikeussopimus. Perhe- ja yksityiselämää koskevan 8. artiklan mukaan jokaisella on oikeus nauttia yksityis- ja perhe-elämäänsä, kotiinsa ja kirjeen-

³⁴ Yhteiset ihmisoikeutemme, Martin Schein, Suomen YK-liitto.

³⁵ YK:n ihmisoikeuksien julistuksen 10.12.1948 artiklat 12, 16 ja 25.

³⁶ Euroopan neuvoston 4.11.1950 ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi tehty yleissopimus

vaihtoonsa kohdistuvaa kunnioitusta. Viranomaiset eivät saa puuttua tämän oikeuden käyttämiseen, paitsi silloin kun laki sen sallii ja se on demokraattisessa yhteiskunnassa välttämätöntä kansallisen ja yleisen turvallisuuden tai maan taloudellisen hyvinvoinnin vuoksi, tai epäjärjestyksen ja rikollisuuden estämiseksi, terveyden tai moraalien suojaamiseksi, tai muiden henkilöiden oikeuksien ja vapauksien turvaamiseksi. 12 artiklan mukaan avioliittoiässä olevilla miehillä ja naisilla on oikeus mennä avioliittoon ja perustaa perhe tämän oikeuden käyttöä säätelevien kansallisten lakien mukaisesti. Aviopuolisoilla on yhdenvertaiset yksityisoikeudelliset oikeudet ja velvollisuudet toisiinsa ja lapsiinsa nähden avioliittoa solmittaessa, sen aikana ja sen purkautuessa (Seitsemäs lisäpöytäkirja: 5 artikla).

3.2 Lasten oikeudet

Lapsen oikeuksien suojeluun pyritään erillisillä sopimuksilla. *Yhdistyneiden kansakuntien Lapsen oikeuksien julistuksen* 20.11.1959³⁷ mukaan lapsen tulee saada nauttia erityistä suojelua ja hänelle tulee lainsäädännöllä tai muulla tavoin suoda edellytykset ruumiillisesti, henkisesti, moraalisesti, sielullisesti ja sosiaalisesti terveeseen ja normaaliin kehitykseen vapaissa ja ihmisarvon mukaisissa oloissa. (Periaate 2)

Lapsen tulee saada nauttia sosiaalista turvaa. Hänen tulee saada kasvaa ja kehittyä terveenä. Lapsen ja hänen äitinsä on sen vuoksi saatava erityistä hoitoa ja huolenpitoa siihen luettuna asianmukainen hoito ennen ja jälkeen synnytyksen. Lapsella tulee olla oikeus asianmukaiseen ravintoon, asumiseen, virkistykseen ja lääkintähuoltoon. (Periaate 4)

Lapsi tarvitsee kehittyäkseen tasapainoiseksi yksilöksi rakkautta ja ymmärtämystä. Hänen tulee saada kasvaa, mikäli mahdollista, vanhempiensa huolenpidon ja vastuun alaisena, ja joka tapauksessa ilmapiirissä, jossa hän saa tuntea hellyyttä sekä moraalista ja siveellistä turvallisuutta; varhaisiässä olevaa lasta ei saa erottaa äidistään kuin poikkeustapauksessa. Yhteiskunnan ja viranomaisten velvollisuutena on osoittaa erityistä huolenpitoa niille lapsille, jotka ovat vailla perheensä turvaa ja riittäviä toimeentulomahdollisuuksia (Periaate 6).

YK:n 20.11.1989 hyväksymä *Lapsen oikeuksien yleissopimus*³⁸ on siirtänyt painopistettä vanhempien oikeuksista lapsen omiin ihmisoikeuksiin. Lapsella on samat ihmisoikeudet kuin täysi-ikäisellä henkilöllä. Käytännössä vanhemmat voivat lapsen holhoojina tai huoltajina päättää tämän ihmisoikeuksien käyttämisestä. Huoltaja ei voi kuitenkaan edustaa lasta asiassa, jossa vallitsee etujen ristiriita lapsen ja huoltajan välillä, jolloin tarvitaan uskotun miehen määräämistä. Lasta tulee henkilökohtaisesti kuulla hänen asioistaan päätettäessä.³⁹

37 Yhdistyneiden Kansakuntien Lapsen oikeuksien julistus 20.11.1959.

38 Yhdistyneiden Kansakuntien Lapsen oikeuksien yleissopimus 20.11.1989.

39 Yhteiset ihmisoikeutemme, Martin Schein, Suomen YK-liitto.

Sopimuksen 2 artiklan mukaan lasta tulee suojella kaikenlaiselta syrjinnältä ja rangaistukselta, jotka perustuvat hänen vanhempiansa, laillisten huoltajiensa tai muiden perheenjäsentensä asemaan, toimintaan, mielipiteisiin tai vakaumuksiin. 3 artikla edellyttää, että lapselle taataan hänen hyvinvoinnilleen välttämätön suojelu ja huolenpito ottaen huomioon hänen vanhempiansa, laillisten huoltajiensa tai muiden hänestä oikeudellisessa vastuussa olevien henkilöiden oikeudet ja velvollisuudet. 5 artiklan mukaan sopimusvaltiot kunnioittavat vanhempien tai laillisten holhoojien ja huoltajien tai muiden lapsesta oikeudellisesti vastuussa olevien henkilöiden vastuuta, oikeuksia ja velvollisuuksia tarjota lapselle hänen kehittyvien valmiuksiensa mukaisesti asianmukaista ohjausta ja neuvoa yleissopimuksessa tunnustettujen oikeuksien käyttämiseksi.

Lasta ei tule 9 artiklan mukaan erottaa vanhemmistaan heidän tahtonsa vastaisesti paitsi, kun viranomaiset toteavat sen olevan lapsen edun mukaista ja tapahtuvan lakien ja menettelytapojen mukaisesti. Tällainen päätös saattaa olla tarpeellinen esim. vanhempien pahoinpidellessä tai laiminlyödessä lasta. Vanhemmistaan tai vanhemmistaan erossa asuvalla lapsella on oikeus ylläpitää henkilökohtaisia suhteita ja suoria yhteyksiä kumpaankin vanhempaansa säännöllisesti, paitsi jos se on lapsen edun vastaista. Mikäli ero aiheutuu lapsen vanhemman pidätyksestä, vangitsemisesta, maanpakoon määräämisestä, karkotuksesta tai kuolemasta sopimusvaltion on annettava pyynnöstä lapselle, hänen vanhemmalleen tai muulle perheenjäsenelle tiedot poissaolevan perheenjäsenen olinpaikasta, paitsi jos tiedon antaminen saattaisi vahingoittaa lapsen hyvinvointia.

Lapsen näkemykset on otettava huomioon lapsen iän ja kehitystason mukaisesti. (12 artikla) Vanhempien tulisi voida vastata yhteisesti lapsen kasvatuksesta ja kehityksestä. Vanhemmilla tai laillisilla huoltajina ja holhoojilla on ensisijainen vastuu lapsen kasvatuksesta ja kehityksestä. Sopimusvaltioiden tulee antaa vanhemmille ja muille laillisille huoltajille apua heidän hoitaessaan lastenkasvatus-tehtävänsä. (18 artikla)

3.3 Suomen lainsäädäntö

Suomen Perustuslaki⁴⁰ takaa yhdenvertaisuuden lain edessä ja kieltää asettamasta ketään ilman hyväksyttävää perustetta eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä, ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti. (6 §)

⁴⁰ Suomen Perustuslaki 11.6.1999/731.

Jokaisen yksityiselämä, kunnia ja kotirauha on turvattu. Kirjeen, puhelun ja muun luottamuksellisen viestin salaisuus on loukkaamaton ja siihen voidaan puuttua vain lailla. (10§)

Jokaisella, joka ei kykene hankkimaan ihmisarvoisen elämän edellyttämää turvaa, on oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon. Lailla taataan jokaiselle oikeus perustoimeentulon turvaan työttömyyden, sairauden, työkyvyttömyyden ja vanhuuden aikana sekä lapsen syntymän ja huoltajan menetyksen perusteella. Julkisen vallan on myös tuettava perheen ja muiden lapsen huolenpidosta vastaavien mahdollisuuksia turvata lapsen hyvinvointi ja yksilöllinen kasvu. (19 §)

Perustuslain 80 § edellyttää, että yksilön oikeuksien ja velvollisuuksien perusteista sekä asioista, jotka perustuslain mukaan muuten kuuluvat lain alaan, on säädettävä lailla.

Lastensuojelulain mukaan lapsella on oikeus turvalliseen ja virikkeitä antavaan kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä etusija erityiseen suojeluun.⁴¹

Lapsen huoltajia ovat hänen vanhempansa tai henkilöt, joille lapsen huolto on uskottu. Lapsen huollon tarkoituksena on turvata lapsen tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi lapsen yksilöllisten tarpeiden ja toivomusten mukaisesti. Huollon tulee turvata myönteiset ja läheiset ihmissuhteet erityisesti lapsen ja hänen vanhempiansa välillä. Lapselle tulee turvata hyvä hoito ja kasvatusta sekä lapsen ikään ja kehitystasoon nähden tarpeellinen valvonta ja huolenpito. Lapselle on pyrittävä antamaan turvallinen ja virikkeitä antava kasvuympäristö sekä lapsen taipumuksia ja toivomuksia vastaava koulutus. Lasta tulee kasvattaa siten, että lapsi saa osakseen ymmärtämystä, turvaa ja hellyyttä. Lasta ei saa alistaa, kurittaa ruumiillisesti eikä kohdella muulla tavoin loukkaavasti. Lapsen itsenäistymistä sekä kasvamista vastuullisuuteen ja aikuisuuteen tulee tukea ja edistää. Tapaamisoikeuden tarkoituksena on turvata lapselle oikeus pitää yhteyttä ja tavata vanhempansa, jonka luona lapsi ei asu.⁴²

3.4 Vankeinhoitoa koskevat kansainväliset sopimukset

*Yhdistyneiden kansakuntien vankeinhoidon vähimmäissäännöt*⁴³ ovat vanhimpia eristettyjen kohtelua käsitteleviä asiakirjoja. Vähimmäissäännöille on laadittu "soveltamisohjeet" vuonna 1995. Pääperiaatteena niissä on se, että perusihmis-

41 Lastensuojelulaki 5.8.1983/683.

42 Laki lapsen huollosta ja tapaamisesta 8.4.1983/361.

43 Yhdistyneiden kansakuntien vankeinhoidon vähimmäissäännöt 31.7.1957.

oikeudet kuuluvat olosuhteista riippumatta kaikille ihmisille ja näitä oikeuksia ei voida riistää ilman laillista perustetta. Laillisessa järjestyksessä pidätetyt tai vangitut ihmiset menettävät määräajaksi oikeutensa vapauteen. Myös heidän oikeuttaan yksityiselämään ja henkilökohtaisten tarpeiden tyydytykseen, liikkumisvapauteen, ilmaisuvapauteen, kokoontumisvapauteen ja äänivaltaisuuteen voidaan rajoittaa.⁴⁴

Vaikka eristäminen onkin vankeuden perusajatus, vangin yhteyksien katkaisemista voidaan vastustaa sekä käytännöllisin että ihmisoikeuksista johdetuin perustein. Jokaisella ihmisellä on oikeus kanssakäymiseen toisten ihmisten kanssa. Tämä oikeus on myös vangeilla, vaikka hänen mahdollisuuksiaan sen käyttämiseen onkin pakko rajoittaa. Vankien ihmisoikeuksia voidaan rajoittaa vain siinä määrin, kuin vangittuna pitäminen ilmiselvästi edellyttää. Periaate, jonka mukaan vangit säilyttävät kaikki välttämättömien rajoitusten ulkopuolelle jäävät ihmisoikeudet, liittyy siihen näkemykseen, että vangit vapautuvat aikanaan ja että vankien sopeutumista yhteiskuntaan tulee siksi rangaistusaikana edistää. Vangin on sallittava pitää yhteyttä vankilan ulkopuolelle, koska juuri yhteydenpito edistää hänen sopeutumistaan yhteiskuntaan. Jotta vapausrangaistuksilla olisi rikollisuutta ehkäisevää vaikutusta, vankien on voitava parantaa yhteyksiään omaisiinsa ja muualle vapaaseen yhteiskuntaan. Vangin ja hänen omaistensa välisen yhteydenpidon aiheeton hankaloittaminen merkitsee vankeinhoidon virallisen tavoitteen tekemistä tyhjäksi. Yhteydet perheeseen ovat tärkeitä kaikille mutta aivan erityisesti nuorille ja pienten lasten vanhemmille. Ulkomaalaisvangeille tulee antaa yhteydenpidossa normaalia enemmän apua.

Yhteydenpitoon kuuluu: sijoitus kotipaikkaa lähellä olevaan laitokseen, ilmoitus vangituksi joutumisesta, kirjeenvaihto ja puhelut, tapaaminen ja poistumisluvut.

Tapaamiseen liittyen suositellaan henkilökunnan kouluttamista järjestämään vankilavierailut siten, ettei vangin eikä vierailijan ihmisarvoa loukata. Koskettamisen tulisi ilman erityistä aihetta olla mahdollista. Tapaamisaikaa tulisi voida pidentää, jos vierailija tulee kaukaa. Yksityinen tila on tarpeen varsinkin lapsia ja muita lähiomaisia tavattaessa. Seksin tulisi olla mahdollista vakinaisen kumppanin kanssa. Viranomaisen on oma-aloitteisesti tehtävä ilmoitus vankilaan joutumisesta erityisesti huoltajalle, jos pidätetty tai vangittu on alaikäinen tai kyvytön ymmärtämään tilannetta.

Yhteydenpitoa ei rajoiteta vain omaisiin. Pikemminkin katsotaan, että se on esimerkki sosiaalisista suhteista, jotka pitää saada vankeuden aikana säilymään, korjaantumaan tai palautumaan. Yhteydenpitoa on järkevää rajoittaa vain silloin,

44 Vähimmäissääntöjen soveltaminen. Hyvän vankeinhoidon käsikirja. (Penal Reform International 1995. Haag) Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisu 4/97, 18-20.

kun on saatu näyttöä siitä, että yhteydenpitoon puuttuminen on välttämätöntä laitoksen turvallisuuden suojelemiseksi. Ei siis ole oikein kieltää vankia tapaamasta ystävänsä vain sillä perusteella, että tällä on rikosrekisteri.⁴⁵

Euroopan neuvoston vankilasäännöt 12.2.1987 sisältävät vastaavia ohjeita.

3.5 Vankeinhoidon tavoitteet ja normaalisuuden periaate

Vankeinhoidon tavoitteet on esitetty sekä lainsäädännössä että vankeinhoitolaitoksen periaateohjelmassa. Rangaistus on pantava täytäntöön siten, ettei se tarpeettomasti vaikeuta vaan mahdollisuuksien mukaan edistää vangin sijoittumista yhteiskuntaan. Vapaudenmenetyksestä aiheutuvia haittoja on mahdollisuuksien mukaan ehkäistävä.⁴⁶

Vankeinhoitolaitoksen ja Kriminaalihoitolaitoksen⁴⁷ tavoitteena on huolehtia osaltaan yhteiskunnan turvallisuudesta pitämällä yllä laillista ja turvallista seuraamusten täytäntöönpanojärjestelmää ja myötävaikuttaa uusintarikollisuuden vähentämiseen ja rikollisuutta ylläpitävän syrjäytymiskehityksen katkaisemiseen.

Tavoitteen saavuttamiseksi täytäntöönpano toteutetaan siten, että se on turvallista niin yhteiskunnalle, tuomitulle kuin henkilökunnallekin, tuomitun mahdollisuutta selviytyä yhteiskunnassa ja ylläpitää terveyttään ja hyvinvointiaan tuetaan ja tuomitun valmiudet omaksua rikokseton elämäntapa paranevat

Vankeinhoitolaitos ja Kriminaalihoitolaitos sitoutuvat toiminnassaan ihmisarvon kunnioittamiseen ja oikeudenmukaisuuteen. Työtä ohjaa myös käsitys yksilön mahdollisuudesta muuttua ja kasvaa. Näihin arvoihin sitoutuminen merkitsee mm: perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien turvaamista, tuomitujen kohtelemista inhimillisesti, asiallisesti ja keskenään tasavertaisesti, kaiken toiminnan lainmukaisuutta sekä oikeuden ja kohtuuden noudattamista ja täytäntöönpanon toteuttamista siten, että se tukee tuomitun yksilöllistä kasvua ja kehitystä sekä hänen pyrkimystään rikoksettomaan elämään.

Rangaistusten täytäntöönpanossa noudatetaan normaalisuuden periaatetta. Sen lisäksi noudatetaan tuloksellisuuden, yksilöllisyyden ja yksilön vastuullisuuden, ammatillisuuden, yhteistyön ja hyvän hallinnon periaatteita. Yksilöllisyys ja yksilön vastuullisuus merkitsevät mm. sitä, että täytäntöönpanossa otetaan huomi-

45 Vähimmäissääntöjen soveltaminen. Hyvän vankeinhoidon käsikirja. (Penal Reform International 1995. Haag) Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisu 4/97, 108 - 115.

46 Laki rangaistusten täytäntöönpanosta 1:4 § 31.1.1995/128.

47 Kriminaalihoitoyhdistys on 1.8.2001 tapahtuneen organisaatiomuutoksen jälkeen Kriminaalihoitolaitos.

oon tuomitun tilanne ja yksilölliset tarpeet. Täytäntöönpanoon sisältyvien toimenpiteiden on vahvistettava yksilön kykyä ottaa vastuu omasta elämästään ja vastata tekojensa seurauksista. Ammatillisuuteen kuuluvat muun muassa työn jatkuva arviointi ja kehittäminen, yhteistyökyky sekä kyky kehittää omia vuorovaikutustaitoja ja käyttää työssä niin tukeaa kuin kontrolliakin. Yhteistyö on sitä, että henkilökunta toimii hyvässä vuorovaikutuksessa ja yhteistyössä keskenään, muiden viranomaisten, tuomittujen ja heidän omaistensa sekä vapaaehtoisjärjestöjen, seurakuntien ja muiden sidosryhmien kanssa. Hyvä hallinto edellyttää, että toiminta on laillista, avointa, ennustettavaa ja päätöksenteko mahdollisimman nopeaa, päätökset ovat perusteltuja ja tiedottaminen tehokasta. Tuomitulla on oikeus tulla kuulluksi häntä koskevissa asioissa.⁴⁸

Vankien perhesuhteiden ylläpidon kannalta on merkitystä erityisesti normaalisuusperiaatteella, joka on hyväksytty vankeinhoidon periaatteeksi sekä lainsäädäntötasolla että periaateohjelmassa.

Normaalisuusperiaate kirjattiin vuonna 1975 ns. RTA-uudistuksen yhteydessä vankeinhoitoasetukseen seuraavasti: "Rangaistuslaitoksen olot on mahdollisuuksien mukaan järjestettävä vastaamaan yhteiskunnassa yleensä vallitsevia elinoloja. Rangaistuksen täytäntöönpano on järjestettävä siten, että rangaistuksena on pelkästään vapauden menetys. Muita rajoituksia voidaan käyttää siinä määrin kuin laitoksessa pitämisen varmuus ja laitoksen järjestys vaativat." Asetuksessa edellytettiin myös, että vankeja on kohdeltava oikeudenmukaisesti ja heidän ihmisarvoaan kunnioittaen sekä yhdenvertaisesti. Vuonna 1995 normaalisuusperiaate korostui, kun perussäännökset vankeusrangaistuksen täytäntöönpanosta sekä vankien oikeudenmukaisesta ja tasa-arvoisesta kohtelusta siirrettiin lakiin rangaistusten täytäntöönpanosta.⁴⁹

Vangin yhteydenpitoa rangaistuslaitoksen ulkopuolelle koskevat säädökset ja ohjeet on esitetty liitteessä 1.

48 Vankeinhoitolaitoksen ja Kriminaalihuoltoyhdistyksen periaateohjelma sekä lähiajan toimintalinjat 1999.

49 Hartoneva, Anne, Normaalisuusperiaate Suomen vankeinhoidossa, Rikosseuraamusviraston julkaisuja 3/2002. Vammala 2002, 13-15.

4. Yhteiskunnan perheisiin liittyvä toiminta

Perheiden hyväksi tapahtuva toiminta suomalaisessa yhteiskunnassa tapahtuu entistä enemmän yhteistyössä eri toimijoiden kesken. Luvussa toiminta esitään kuitenkin sektoreittain lähtien kunkin toimijan omasta tehtävästä. Raporttiin on mahdollista kirjata esimerkinomaisesti vain pieni osa perhekeskeisestä toiminnasta.

4.1 Sosiaali- ja terveystoimi

Kunnilla on lakisääteinen velvoite järjestää kuntalaisilleen sosiaali- ja terveyspalveluja. Kunta voi myös ostaa palveluita muilta järjestäjiltä. Toiminnassa on kuntakohtaisia eroja paikallisten olosuhteiden ja väestön tarpeen mukaan. Sosiaalihuollon toiminnassa tulee kiinnittää huomiota asiakkaan omiin toivomuksiin ja mahdollisuuksiin osallistua häntä koskevan huollon suunnitteluun.⁵⁰ Potilaalla on oikeus laadultaan hyvään terveyden- ja sairaanhoitoon.⁵¹

Seuraavassa tarkastellaan kunnan järjestämää toimintaa erityisesti perheiden näkökulmasta. Sosiaalitoimessa on viime vuosikymmeninä usein yhteistyössä kolmannen sektorin kanssa kehitetty erilaisia perhetyön muotoja ja perhetyöntekijöiden määrä on lisääntynyt. Perhetyötä tehdään kotipalvelun, lastensuojelu-, päihdehuolto- ym. laitosten yhteydessä, avotiimeissä ja toiminnallisissa projekteissa. Valtaosa lastensuojelun perhetyöstä kohdistuu erilaisiin kriisitilanteisiin, joissa usein on lähellä huostaanoton uhka.⁵² Sosiaali- ja terveystoimintamäärä on parhaillaan kartoittamassa kuntien perhetyön toimintamuotoja.

Kaikilla alle kouluikäisillä on oikeus kunnalliseen *päivähoitopaikkaan*.⁵³ Lapsiperheet voivat saada pienten lasten hoitoon myös taloudellista tukea *lasten kotihoidon tukena* tai *yksityisen hoidon tukena*. Samoin jokaisesta lapsesta maksetaan *lapsillisää* 17 ikävuoteen saakka. Lapsen syntymän yhteydessä perheellä on oikeus *äitiysavustukseen*, joko rahallisena avustuksena tai tarvikepakkauksena. Tuen myöntää Kansaneläkelaitos. *Äitiys- ja lastenneuvoloissa* on varhaisen vuorovaikutuksen ja vanhemmuuden tukeen liittyvää toimintaa.⁵⁴ Neuvoloissa aleataan kartoittaa myös perheväkivaltaa. Suomen Kuntaliiton lapsipoliittiseen ohjelmaan sisältyy mm. kasvatusyhteistyön tehostaminen. Kasvatus tulevaisuuteen -hankkeessa kehitetään yhteisöllisiä ja toimivia kasvatuskäytäntöjä lapsen koko lähiyhteisössä. Hankkeen taustalla on laukaalainen Yhdessä elämään -kasvatusmalli.⁵⁵

50 Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 22.9.2000/812.

51 Laki potilaan asemasta ja oikeuksista 17.8.1992/785.

52 Heino, Tarja, Berg, Kristiina, Hurtig, Johanna (2000) Perhetyön ilo ja hämmennys. Lastensuojelun perhetyömuotojen esittelyä ja jäsenyyksiä. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus, Stakes Aiheita 14/2000.

53 Laki lasten päivähoitolaista 19.1.1973/36.

54 Sosiaali- ja terveysministeriön tiedote 308/2003 / 22.10.2003.

55 Eskelinen, Anne (2000) Rakkautta ja rajoja kasvatukseen. Yhdessä elämään. Kirjapaja Oy.

Kasvatus- ja perheneuvonnalla annetaan asiantuntija-apua kasvatus- ja perheasioissa sekä edistetään lapsen myönteistä kehitystä sosiaalisella, psykologisella ja lääketieteellisellä tutkimuksella ja hoidolla.⁵⁶ Kasvatus- ja perheneuvontaan voi hakeutua esim. kun lapsi oireilee, perheessä on ero/erouhka, perheväkivaltaa, päihdeongelmia ja kasvatukseen ja vanhemmuuteen liittyviä ongelmia. Sosiaali-toimistot hoitavat myös *perheasioiden sovittelua*.

Avioliiton ulkopuolella syntyneen lapsen isyys⁵⁷ vahvistetaan tuomioistuimes- sa; isyyden vahvistamiseen liittyvistä toimenpiteistä lapsen kotikunnassa huolehtii lastenvalvoja. Lapsella on oikeus saada *elatusukea*,⁵⁸ jos vanhempi on laiminlyönyt tuomiolla tai elatussopimuksella vahvistetun elatustuen. Jos elatusapu on vahvistettu elatusukea pienemmäksi, lapsella on oikeus saada erotus elatus- tukena. Elatusukea maksetaan myös lapselle, jonka isyyttä ei ole vahvistettu.

*Lastensuojelun*⁵⁹ ensisijaisena tarkoituksena on vaikuttaa lasten kasvuoloihin ja tukea lasten huoltajia kasvatustehtävässään. Se pyrkii vastaamaan siitä, että lap- selle voidaan turvata kaikissa olosuhteissa riittävä huolto ja huolenpito. Perhei- tä tuetaan ensisijaisesti heidän kotonaan, mutta palveluja voidaan järjestää myös kodin ulkopuolella mm. perhe- tai laitoshoidona. Sosiaalitoimistosta voi myös saada tukihenkilön tai tukiperheen. Helsingin sosiaalivirastossa perhetyöllä vah- vistetaan avohuollon lastensuojelutyötä sekä tehostetaan lastensuojelun arvi- ointia. Perhetyöntekijät arvioivat tuen tarpeen yhdessä perheen ja sosiaali- työntekijän kanssa ja laativat yhteisen suunnitelman. Perhetyöntekijät tukevat vanhempia heidän vanhemmuudessaan ja lasten kasvatustehtävässä sekä autta- vat perheen jäsenten omien voimavarojen etsinnässä ja erilaisten elämän- hallintaan ja kodin arkirutiinien sujumiseen liittyvien taitojen löytämisessä.⁶⁰

*Kotipalveluja*⁶¹ annetaan alentuneen toimintakyvyn, perhetilanteen, rasittuneisuuden, sairauden, synnytyksen, vamman tai muun vastaavanlaisen syyn perusteella niille, jotka tarvitsevat apua suoriutuakseen tavanomaiseen elämään kuuluvista tehtävistä. Kotipalveluihin voi liittyä erilaisia tukipalveluita esim. ater- ia- ja kuljetuspalveluita, asioimis-, vaatehuolto-, kylvytys- ja siivouspalveluja.

*Toimeentulotuk*⁶² on sosiaalihuoltoon kuuluva viimesijainen taloudellinen tuki, jonka tarkoituksena on turvata henkilön ja perheen ihmisarvoisen elämän kan- nalta vähintään välttämätön toimeentulo ja edistää itsenäistä selviytymistä. Van-

56 Sosiaalihuoltolaki 17.9.1982/710.

57 Isyyslaki 5.9.1975/700.

58 Elatusurvalaki 7.8.1998/671.

59 Lastensuojelulaki 5.8.1983/683.

60 Heino, Tarja, Berg, Kristiina, Hurtig, Johanna (2000) Perhetyön ilo ja hämmennys. Lastensuojelun perhetyömuotojen esittelyä ja jäsennyksiä. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus, Stakes Aiheita 14/2000, 61.

61 Sosiaalihuoltolaki 17.9.1982/710.

62 Laki toimeentulotuesta 30.12.1997/1412.

gin puolison ja lasten vankilavierailujen matkakustannukset ovat harkinnanvaraista toimeentuloa ja ne käsitellään kuntien sosiaalitoimistoissa tapauskohtaisesti.

Suurimmissa sosiaalitoimistoissa on käynnistetty *sosiaalipäivystys- tai kriisitoimintaa* nopeasti reagoitua vaativiin kriisitilanteisiin. Tätä kautta pyritään auttamaan mm. lähisuhdeväkivaltaa kohdanneita.

Useat *päihdehuoltolaitokset* ottavat työssään huomioon perhehoidon tarpeen. Esimerkiksi Tuustaipaleen Kuntoutumiskeskuksessa on Nais- ja perheosasto, jossa järjestetään päihdekuntoutusta pariskunnille, lapsiperheille ja odottaville alkoholiongelmallisille äideille. Perhekurssin tavoitteena on perheen päihteettömyyden, oikean roolijaon ja vuorovaikutuksen saavuttaminen. Lapset opettelevat tunnistamaan ja ilmaisemaan tunteitaan ja puhumaan asioista, joita ovat nähneet. He voivat käydä koulua paikallisessa oppilaitoksessa.⁶³

4.2 Kirkot ja uskonnolliset yhteisöt

Evankelis-luterilaisen kirkon perhetyötä ovat kaikki avioliiton ja parisuhteen sekä vanhemmuuden ja isovanhemmuuden tukemiseksi järjestettävät yksittäiset tapahtumat, pienryhmät sekä kerho- ja kurssitoiminta. Perhetyö on luonteeltaan ongelmia ennaltaehkäisevää, parisuhteeseen ja vanhemmuuteen eväitä antavaa.

Perhetyötä tehdään tukemalla toimivaa parisuhdetta, tarjoamalla apua parisuhteen ja perhe-elämän ongelmissa ja osallistamalla yhteiskunnassa käytävään keskusteluun. Parisuhdetta tukevaa toimintaa ovat mm. parisuhdekurssit, avioliittoleirit ja tapahtumat.

Perheasiain neuvottelukeskuksen tehtävänä on auttaa keskusteluavun ja terapian keinoin aikuisväestöön kuuluvia henkilöitä lähi- ja ihmissuhteiden ongelmissa ja elämän kriisitilanteissa sekä antaa työnohjausta ja koulutusta perheiden kanssa tekemisiin joutuvien ammattiryhmien työntekijöille. Useimmissa perheasiain neuvottelukeskuksissa suoritetaan myös perheasiain sovittelua.

Seurakunnan *nuorisotyön* tarkoituksena on tukea nuorten ja heidän perheidensä parissa tapahtuvaa kristillistä kasvatusta. Nuorisotyötä kehitetään yhteistyössä Nuorten Keskus ry:n kanssa. Erityisnuorisotyöllä tarkoitetaan syrjäytyneisiin tai syrjäytymisvaarassa oleviin nuoriin kohdistuvaa etsivää nuoriso- ja varhaisiäityötä. Nuorille tarjotaan heidän tarvitsemaansa apua, tukea ja palvelua kasvamisen, jaksamisen, ihmissuhteiden, vertaisryhmien, kodin, koulun, vapaa-ajan ja itsenäistymisen välisillä kynnyksillä.⁶⁴

63 Sosiaaliterapeutti Eero Untamalan haastattelu 28.8.2003.

64 www.evl.fi.

Diakonia etsii, lievittää ja poistaa ihmisten hätää ja kärsimystä. Sen tavoitteena on parantaa ja eheyttää ihmistä yksilönä ja yhteisössä selviytymään vaikeuksienkin keskellä. Diakoniatyötä tekevät paikallisseurakuntien diakoniaviranhaltijat ja vapaaehtoiset. Joissakin seurakuntayhtymissä tai seurakunnissa on diakoniakeskus.

Seurakuntien diakoniatyö pyrkii tukemaan myös niitä perheitä, joiden jäsenistä joku on joutunut vankilaan. Seurakuntayhtymissä on päihde- ja kriminaalityöhön erikoistuneita diakoneja, jotka tarvittaessa työskentelevät sekä vankien että heidän omaistensa kanssa. Nuorisotyöntekijät ja suuremmissa kaupungeissa erityisnuorisotyöntekijät tekevät vankilatyötä nuorten vankien parissa.

Helsingin seurakuntayhtymän erityisnuorisotyö (Snellu) on työskennellyt nuorten vankien parissa 1970-luvulta lähtien Keravan vankilassa ja jonkin verran myös muissa Etelä-Suomen vankiloissa. Snellu on käynnistänyt Keravan vankilassa nuorten vankien WOP-projektiin liittyen perhetyön, jota toteutetaan omaisten, nuoren ja Snellun edustajan yhteisesti suunnittelemalla tavalla. Keskustelujen lisäksi järjestetään mm. retkiä vankien perheille.⁶⁵

Hämeenlinnan vankilassa Snellu on työskennellyt yhteistyössä Vantaan päihde- ja kriminaalityöntekijän kanssa nuorten naisvankien parissa 1990-luvulta lähtien. Tärkeänä pidetään erityisesti aiemmin alkaneen asiakassuhteen jatkumista yli vankila-ajan. Toimintaan kuuluvat ryhmät, yksilötapaamiset ja etsivä työ.⁶⁶

Myös *ortodoksinen kirkko* ja *eri uskonnolliset yhteisöt* toimivat perinteisten perhe-arvojen toteuttamiseksi. *Vankien ystäväverkosto - Prison Fellowship Finland, PFF* -ylläpitää Internetin avulla tietoverkosta kristillisen vankilatyön toiminnasta.

4.3 Kolmas sektori

4.3.1 Perheitä tukeva toiminta yleensä

Kolmannen sektorin toiminta perheiden parissa on erittäin laajaa ja monimuotoista, minkä vuoksi sitä on mahdollista käsitellä vain hyvin rajoitetusti. Luvussa esitellään esimerkinomaisesti kolmannen sektorin toimijoita, jotka edistävät perheiden ja lasten hyvinvointia tukemalla perheitä, kehittämällä uudentyypisiä toimintoja tai vaikuttamalla perhe- ja lapsinäkökulman huomioon ottamiseen yhteiskunnassa tai jotka muun toimintansa yhteydessä auttavat myös per-

⁶⁵ Kivinen-Aalto, Pentti (2003), Perhetyö nuorten vankien ja heidän omaistensa kanssa. Opinnäytetyö, Diakonia-ammattikorkeakoulu, Helsingin yksikkö. Diakoninen sosiaali-, terveys- ja kasvatusalan koulutusohjelma (s. 31-38).

⁶⁶ Pollari, Margit, Zotow, Sirpa (2003) "Voiks vankilaa muuten ajatella ku ajan kuluttamisena". Naisvankien kokemuksia vankilassa vietetystä ajasta. Opinnäytetyö. Diakonia-ammattikorkeakoulu, Helsingin yksikkö. Diakoninen sosiaali-, terveys- ja kasvatusalan koulutusohjelma (s. 22-24).

heitä. Tiedot on suurimmaksi osaksi kerätty järjestöjen verkko-sivuilta. Tarkemmin järjestöjen tavoitteet, toimintamuodot ja yhteystiedot esitetään liitteessä 9.

Työ lasten/perheen/parisuhteen hyväksi

Lastensuojelun Keskusliitto toimii lapsen puolestapuhujana ja yhteiskunta-poliittisena vaikuttajana lapsia koskevissa päätöksenteossa sekä voimien kokoajana yhdistämällä eri tahojen lastensuojeluasiantuntemusta. Liitto on mukana mm. Varpu eli Varhaisen puuttumisen -hankkeessa, jonka tarkoituksena on kehittää palvelujärjestelmän kykyä puuttua varhaisessa vaiheessa lasten, nuorten ja perheiden pulmiin ja tukea heitä niissä selviytymisessä. *Mannerheimin lastensuojeluliiton* tavoitteena on edistää lapsiperheiden, lasten ja nuorten hyvinvointia, lisätä lapsuuden näkyvyyttä ja arvostusta sekä tuoda päätöksentekoon lapsen näkökulmaa. Perheille ja lapsille järjestetään mm. harrastus-, kahvila- ja perhekeskustoimintaa, lapsiperheiden kotipalvelua sekä tehostetua perhetyötä, jossa arkielämän taitoja ja hallintaa opetellaan yhdessä perheen kanssa. Perhetyö voi olla myös ennaltaehkäisevää esim. ajan järjestämistä väsyneen vanhemman harrastuksiin. Perheen omat voimavarat yritetään saada esille.⁶⁷

Ensi- ja turvakotien liiton tarkoituksena on mm. turvata lapsen oikeus suotuisiin kasvuolosuhteisiin, tukea vanhemmuutta ja koko perhettä sekä ehkäistä väkivaltaa perheissä. Erityisesti vaikeissa oloissa elävien perheiden tukeminen ja ongelmien ennalta ehkäiseminen ovat tärkeitä asioita liiton toiminnassa. Perhekuntoutuksen tavoitteena on mm. lapsiperheen arjen ja voimavarojen suunnitelmallinen tukeminen. Liitto on käynnistänyt ensikotitoimintaa odottaville päihdeäideille. Alvari-perhetyö on terapeutista auttamista sisältävää perhetyötä, joka on suunnattu erityisesti lastensuojeluperheiden tarpeisiin. *Pienperheyhdistys* tekee pääkaupunkiseudulla yksinhuoltajaperheissä ennalta ehkäisevää lastensuojelutyötä tarkoituksenaan mm. vahvistaa vanhemmuuden taitoja ja perheen vuorovaikutustaitoja sekä etsiä voimavaroja arjessa jaksamiseen. Toiminta tapahtuu teemaryhmissä, joissa on mahdollisuus saada tietotaitoa ammattilaisilta ja vertaistukea toisilta.

Pelastakaa Lapset ry:n tukiperhetoiminta kuuluu lastensuojelun avoimuollontukeen ja se tarjoaa lapselle suunnitelmallisen tuen ja huolenpidon tukiperheessä viikonloppuina sopimuksen mukaan. *Parasta lapsille ry:n* toiminta nojaa leiri-toimintaan. Yhdistyksen Löytöretki-projekti oli suunnattu erityistä tukea tarvitseville lapsiperheille.

67 Heino, Tarja, Berg, Kristiina, Hurtig, Johanna (2000) Perhetyön ilo ja hämmennys. Lastensuojelun perhetyömuotojen esittelyä ja jäsenyyksiä. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus, Stakes Aiheita 14/2000, 73-75.

Helsingin Diakonissalaitoksella on kehitetty malli, jonka avulla vaikeasti traumatisoituneita lapsia, nuoria ja heidän perheitään voidaan hoitaa suunnitellusti. Tähän liittyy avotyön tukipalvelumalli lastensuojeluperheille. Myös huumeita käyttävien ja maahanmuuttajataustaisten lastensuojeluasiakkaiden hoitoa kehitetään. Perheen yhdistetyn hoidon yksikkö PYY tarjoaa kuntoutusta huumeongelmallisille perheille. Hoidon tavoitteena on tukea päihteetöntä vanhemmuutta ja turvata lapsen kehitys. *Kalliolan setlementin Kiskon klinikan* Kehittyvä vanhemmuus -projektissa tuetaan ja koulutetaan päihteitä kokeilevan tai käyttävän lapsen tai nuoren verkostoa samanaikaisesti, kun hänen päihdetilanteeseensa puututaan.

Väestöliitto tuottaa palveluja ja tutkimuksia yksityisille ihmisille ja yhteisöille sekä ajaa perheille ja lapsille suotuisan, väestöllisesti tasapainoisen yhteiskunnan kehitystä. *Yksinhuoltajien ja yhteishuoltajien liitto* on yhden vanhemman perheiden tuki- ja etujärjestö. *Elatusvelvollisten liitto* pyrkii lasten ja etävanhempien aseman parantamiseen.

Kataja ry:hyn kuuluvat parisuhde- ja avioparityötä tekevät järjestöt ja muut organisaatiot järjestävät kursseja koko perheelle ja pareille.

Lähisuhdeväkivalta

Lähisuhdeväkivaltaa kokeneiden kanssa tehtävään työhön keskittyviä järjestöjä ovat mm. *Väkivallattomat ry, Raiskauskriisikeskus Tukinainen ja Naisten terapiakeskus*. Järjestöt järjestävät puhelinpäivystystä, keskusteluryhmiä ym. tukea ja terapiaa. *Pääkaupungin Turvakoti ry* toteuttaa kriisipuhelinpalvelua. Ympäri maata oleviin turvakoteihin voi mennä turvaan lähisuhdeväkivallan vuoksi. Niissä pyritään edistämään väkivallasta selviytymistä ja sen päättymistä väkivallan tekijöiden taholta sekä tukemaan vanhemmuuden taidoissa. *Monika-naiset* antaa puhelinneuvontaa väkivaltaa kokeneille monikuluttuurisille naisille. *Ensi- ja turvakotien liiton, Raiskauskriisikeskus Tukinainen ja Suomen Sovittelun Tuki ry:n* hankkeessa selvitetään sovittelumenetelmän mahdollisuuksia ja rajoja perheväkivaltatyössä.

Miestyötä tekevät mm. *Miessakit ry, Lyömätön linja ja Jussi-työ*. Miessakit ry tukee miesten henkistä, psyykkistä ja sosiaalista kasvua, edistää perheiden sisäistä vuorovaikutusta ja yhteiselämää ja vahvistaa sukupuolten välistä tasa-arvoa miesten keskuudessa mm. vuorovaikutusryhmien kautta. Varsinkin Lyömätön linja ja Jussi-työ auttavat väkivaltaisesta käyttäytymisestä lähisuhteissaan eroon pyrkiviä miehiä. Toimintamuotoina ovat kriisiapu, terapeutin keskusteluapu, neuvonta, ohjaus, yksilötapaamiset ja ryhmät. Lyömätön linja on kehittänyt erilaisia yhteistyömalleja eri viranomaisten kanssa väkivallan hoitoon mm. perheväkivaltaan liittyvän yhteistyökokeilun Espoon poliisin ja Espoon kihlakunnan syyttäjävirston kanssa. Siinä Espoon poliisi pyrkii saattamaan perheväkivallasta

epäillyn miehen Lyömätön Linja Espoon toteuttamaan Väkivallan katkaisu - ohjelmaan (ks. luku ohjelmat).⁶⁸ *Ensi- ja turvakotien liitolla, A-klinikkasäätiöllä, Suomen Mielenterveysseuralla ja Y-säätiöllä* on Miesten kriisikeskus -hanke, jossa tarjotaan apua erilaisissa kriisitilanteissa oleville miehille.

Muu työ

Perheiden olosuhteiden parantamiseen vaikuttavat myös päihde- ja mielen-terveysjärjestöt kuten A-klinikkasäätiö, Irti Huumeista ry, Sininauhaliitto, Suomen Valkonauhaliitto, Suomen Mielenterveysseura sekä useat muut järjestöt. *A-klinikkasäätiö* tuottaa A-klinikoilla, nuorisoasemilla, katkaisuhuolto- asemilla, kuntoutuskeskuksissa ja tukiasunnoissa hoitopalveluita päihde- riippuvuus- ongelmista kärsiville ja heidän läheisilleen. *Al-Anon/Alateen* alkoholistien läheisille tarkoitettujen perheryhmien tarkoituksena on yhdessä ratkaista ongelmia, jotka liittyvät alkoholistien omaisten ja ystävien elämään.

Irti huumeista ry:llä on mm. tukihenkilötoimintaa, läheisryhmiä sekä valistus-työtä. Perhetyön tavoitteena on tarjota tietoa läheisriippuvuudesta sekä turvalliset ja hyväksyvät olosuhteet vaikeiden asioiden käsittelyyn.

Sininauhaliiton jäsenjärjestöillä on mm. päiväkeskus-, poliklinikka- ja työllistämisyksiköjä, tuettua asumistoimintaa, hoito- ja kuntoutusyhteisöjä, joita myös perheet voivat hyödyntää. Sininauhaliiton ja jäsenjärjestöjen yhteistyönä ollaan kehittämässä tukiasumismallia perheiden kriisitilanteisiin. *Suomen Valkonauhaliitto ry.* on naisten kristillinen raittiusjärjestö, jonka työn kohderyhmänä ovat erityisesti naiset, nuoret, perheet, päihdeongelmaiset ja päihdeongelmaisten läheiset. Vankilatyötä tehdään Hämeenlinnan naisvankilassa äiti-lapsi -osastolla sekä Oulun vankilassa. Helsingissä on puhelinpalvelutoimintaa alkoholi-ongelmallisille ja heidän läheisilleen.

Suomen Mielenterveysseuralla on mm. valtakunnallinen kriisipuhelin, asumisen tukitoimintaa ja perhekeskeistä kriisityötä. Parhaillaan toteutetaan Perheväkivallan ehkäisy -projektia Kotona turvassa! Helsingissä toimii Ulkomaalaisten kriisikeskus, joka auttaa Suomessa asuvia maahanmuuttajaperheitä sekä edistää suomalaisen yhteiskuntaan kotoutumista. *Omaiset mielenterveystyön tukena keskusliitto ry.* tukee mielenterveyskuntoutujien omaisia koulutuksen, kriisiavun, virkistystoiminnan ja yhteiskunnallisen vaikuttamisen kautta.

Erilaisissa kriiseissä oleville perheille on kehitetty toimintaa esim. *Mobile-tuki- asemilla*. Yhteistyössä kaupungin, seurakunnan ja Ensi- ja turvakotien liiton kesken on Imatralla järjestetty vertaisryhmätyötä päihdeongelmaisten lapsille. Tapaamisissa aikuiset käyvät omaa kriisiänsä läpi aikuisen näkökulmasta, lapset lapsen näkökulmasta. Lapset saavat tuntea omia tunteitaan ja heidän väärin selviytymiskeinojensa tilalle pyritään luomaan uusia. Aikuisia tuetaan vanhem-

⁶⁸ <http://www.saunalahti.fi/jsrn/kokeilu.htm>

muuteen. Ryhmän päätyttyä liiton vapaaehtoiset jäävät lapsen tai perheen tukihenkilöksi. Lisäksi perheen kanssa työskennellään moniammatillisessa verkostossa.⁶⁹

Romano Missio ry toimii sosiaalialan palvelujärjestönä romaniväestön hyväksi kristilliseltä arvopohjalta. Yhdistys kehittää perhetyötä tukemaan perheen omia voimavaroja ja perheiden selviytymistä. Perhetyöhön kuuluvat myös kotikäynnit ja kesäleirit.

4.3.2 Vankeja ja heidän omaisiaan tukeva toiminta

Punainen Risti on järjestänyt vankilavierailijatoimintaa yli 30 vuotta. Vapaaehtoisia Punaisen Ristin kouluttamia vankilavierailijoita on lähes sata ja toimintaa on yli puolessa vankiloita. Vierailijat käyvät tapaamassa vankeja joko kahden kesken tai järjestävät ryhmätoimintaa, tapahtumia ja teemapäiviä. Vierailijat käyttävät toiminnassa vain etunimeään. Vankilavierailijat tarjoavat vangille turvallisen ihmissuhteen ja selviytymistä tukevan yhteyden ulkomaailmaan. Arkiset keskustelut tavallisen, rikoksiin syyllistymättömien ihmisten kanssa voivat saada vangin ajattelemaan elämänsä suuntaa.⁷⁰

Punainen Risti järjestää vankiloissa myös Vanhempi-lapsi - (aiemmin Isä-lapsi) toimintaa. Ryhmä on tarkoitettu pääasiassa pitkää vankeustuomiota suorittaville vangeille, joilla on lapsia, mutta ei ole loma-oikeutta ja täten mahdollisuutta tavata lapsiaan vankilan ulkopuolella. Ryhmässä on 2-3 Punaisen Ristin vetäjää ja 4-7 vankia. Tällä hetkellä Vanhempi-lapsi -ryhmiä on vain Helsingin vankilassa, jossa ne ovat toimineet neljän vuoden ajan, mutta toimintaa on tarkoitus laajentaa useisiin muihin vankiloihin.

Helsingin vankilassa ryhmällä on tapaamisia kaksi kertaa kuukaudessa. Joka toisella kerralla vangit ja vapaaehtoiset tapaavat ja keskustelevat ilman lapsia. Joka toisella kerralla on ns. puuha-ilta, jossa isät ja lapset voivat olla yhdessä. Ryhmät kokoontuvat vankilan sisällä, mutta joskus tehdään myös retkiä vankilan ulkopuolelle. Puuha-illoissa on mukana vankilan henkilökunnan ja SPR:n edustaja. Vankilan sosiaalityöntekijä on vankilan portilla lapsia vastassa, jolloin hän tapaa myös lasten äidit. Äidit tai huoltajat ainoastaan tuovat lapset vankilaan, mutta eivät osallistu toimintaan muuten. Äitien suhtautuminen Vanhempi-lapsi -ryhmään on yleensä positiivista.

Vanhempi-lapsi toiminnalla pyritään vahvistamaan ja parantamaan vankilassa olevan isän ja hänen lapsensa suhdetta. Toiminnassa tärkeintä on se, että isä ja lapsi saavat olla vapaasti keskenään. Koska tapaamiset jännittävät sekä isiä että

69 Kyröläinen, Risto (2003) Vertaisryhmätyötä päihdeongelmaisten lapsille. Sosiaaliturva 6/2003.
70 Suomen Punaisen Ristin tiedote 16.11.2001.

lapsia, niihin järjestetään oheistoimintaa mm. erilaisia pelejä, musiikkia ja leikkiä jumppasalissa. Ryhmän kokoontuessa ilman lapsia, toiminta on keskustelupainotteista. Miehet puhuvat ryhmässä suoraan ja kiertelemättä mm. perhe-suhteiden ongelmista, miehenä olemisesta, isyydestä ja lapsista.⁷¹

Vapautuvien Tuki ry. tukee päihde-, rikos- ja vankilakierteessä olevia elämänhallintaan ja vastuunkantamiseen sekä heidän omaisiaan. Keskeiset toimintamuodot ovat perheleirit, omaistoiminta ja vankilatyö. Yhdistys järjestää vuosittain 10-12 perheleiriä vangeille ja heidän perheilleen. Leireillä käsitellään parisuhteeseen ja vanhemmuuteen liittyviä kysymyksiä ja perhe saa aikaa olla yhdessä. Leirit järjestetään Lomakotien liiton lomakohteissa.

Sylvia-puhelin on vankien omaisten ja läheisten auttava valtakunnallinen puhelin. Sylvia pyrkii ohjaamaan soittajat tarkoituksenmukaisen avun lähteille sekä tuomaan julkiseen keskusteluun unohdetut ja torjutut vankien läheiset. Tehtävään koulutetut vapaaehtoiset päivystävät puhelimessa maanantaisin klo 12-20. Puhelinpalvelua pitää yllä Tampereen evankelis-luterilaisen seurakuntayhtymän diakoniakeskus ja Diakonia-ammattikorkeakoulun Oulun yksikkö. Toiminnan pohjalta on muutamilla paikkakunnilla käynnistetty vertaisryhmiä omaisille.

Kriminaalihuollon tukisäätiön (KRITS) tarkoituksena on tukea kriminaalihuolto-työtä ja sen kehittämistä, vaikuttaa uusintarikollisuutta ja sen haittoja vähentävään toimintaan sekä edistää palvelujen saavutettavuutta ja järjestämistä. Kriminaaliasiamies -projekti edistää rikokseen syyllistyneiden hakeutumista tarpeenmukaiseen hoitoon ja tukee heidän yhteiskuntaan sijoittumistaan tarjoamalla tietoa, vaikuttamalla tukijärjestelmien kehittämiseen sekä antamalla asianajoa-

Vapautuvan tukiohjelmalla 2003 - 2007 kehitetään kriminaalihuollon asiakkaiden tukipalveluja liittyen asumiseen, työhön kuntoutukseen, psykososiaaliseen jatko-kuntoutukseen, perheasioihin sekä velka- ja korvausasioiden järjestämiseen eri tahojen yhteistyöllä. Kuntoutukseen sitoutuneiden vankien ja heidän läheistensä perhekuntoutusta ja muuta tukitoimintaa rangaistuksen aikana ja sen jälkeen halutaan tehostaa yhteistyössä mm. kuntien kanssa.⁷²

Silta-Valmennusyhdistyksen tavoitteena on nuorten ja nuorten aikuisten koulutuksesta ja työelämästä syrjäytymisen ehkäisy ja sen kautta päihdeongelmien ja rikollisuuden vähentäminen. Yhdistykseen sijoitetaan vankeja rangaistusaikaiseen kuntoutukseen. Toiminnassa on kokemusta myös työstä vankien perheiden kans-

71 SPR:n isä-lapsi ryhmätoiminta -esite 2002.

72 Kriminaalihuollon tukisäätiö KRITS -esite 2003; Kriminaaliasiamies-projekti -esite 2003, Täsmätukea vapautuvalle -ohjelma. Luonnos 22.4.2002.

Suomela, Maarit (2003) Kun häkki heilahtaa, KRITS tukee. Kontra 4/2003.

sa. Yhdistys on entinen Kriminaalihuoltoyhdistyksen Tampereen toimintakeskus, joka muuttui yksityiseksi yhdistykseksi kriminaalihuollon valtiollistamisen yhteydessä 1.8.2001.

KRIS-Suomi tähtää toiminnallaan vankilassa olevien ja sieltä vapautuvien "venkuloiden" auttamiseksi takaisin yhteiskuntaan. Yhdistys toimii vertaistuki-periaatteella ja sen jäsenissä on henkilöitä, joilla on selviytymiskokemuksia vankila-, huume- ja rikoskierteistä. Yhdistys tukee vankeja ja on voimavarojen mukaan vastaanottamassa vankilan portilla muutokseen motivoitunutta vapautuvaa.⁷³

4.4 Poliisi ja oikeushallinto

4.4.1 Poliisin työ perheisiin liittyen

Poliisin työssä perheet tulevat näkyviin kotihälytystehtävien sekä perheenjäsenten tapaamisten yhteydessä pidätyksen ja vangittuna olon aikana. Kotihälytystehtäviä oli vuonna 2002 yli 50 000. Useissa tapauksissa niihin liittyy perheväkivaltaa, joka voi olla fyysistä, henkistä, vapauden rajoittamista tai seksuaalista häirintää. Poliisi selvittää tilanteen ja pyrkii pysäyttämään väkivallan. Jos väkivallan uhka jatkuu, poliisilla on oikeus poistaa uhkaavasti käyttäytyvä henkilö paikalta. Poliisi voi tarvittaessa ottaa hänet kiinni ja säilöön enintään vuorokaudeksi. Vakavassa tapauksessa henkilö voidaan pidättää korkeintaan kolmeksi vuorokaudeksi ja vangita oikeuden päätöksellä. Tuomio voi tulla pahoinpitelystä, muusta henkeen tai terveyteen kohdistuvasta rikoksesta tai seksuaalirikoksesta.⁷⁴

Poliisi voi pyynnöstä tehdä kotikäyntejä myös ennaltaehkäisevässä tarkoituksessa. Jos perheessä, jossa on väkivaltaa, on lapsia, poliisilla on velvollisuus tehdä havainnoistaan ilmoitus lastensuojeluviranomaisille. Poliisi ja sosiaalitoimi tekevät yhteisten asiakkaiden vuoksi yhteistyötä useilla paikkakunnilla. Lisäksi noin kahdellakymmenellä poliisilaitoksella työskentelee sosiaalityöntekijä joko kunnan tai poliisin palkkaamana työntekijänä.

Helsingin poliisilaitoksella sosiaalityöntekijän työhön kuuluvat kriisityö, asiakkaille järjestettävät tuki-, ohjaus- ja neuvontapalvelut, kotikäynnit ja verkostotyö. Turussa sosiaalityöntekijä mm. ilmoittaa vanhemmille nuoren esitutkinnasta ja on mukana kuulusteluissa.⁷⁵ Hämeenlinnassa sosiaalityöntekijä on ollut mu-

73 KRIS-SUOMI Infotiedote no 4.

74 www.poliisi.fi

Poliisitoiminnan yhteydessä kohdattava perheväkivalta. Poliisiosaston julkaisut 6/2001.

Rikoslain 20 ja 21 luvut.

75 Hukkanen, Veli (2003) Itä-Helsingissä yhteistyö alkoi kotihälytystehtävien kasvusta. Haaste 3/2003. Timonen, Marko (2003) Sosiaalityöntekijän kokemuksia yhteistyöstä. Haaste 3/2003.

Noponen, Katriina (2003) Pala turkulaista työkalutturia. Haaste 3/2003.

www.sosiaalitalo.fi.

kana mm. kaupungin turvallisuusohjelman laatimisessa. Sosiaalityöntekijä toimii ensisijaisesti palvelun ohjaajana ja työn painopistealueita ovat etenkin lapsiperheet ja nuoret. Tarkoitus on, että mahdollisimman pian esille tulleen tilanteen jälkeen pyritään selvittämään, tarvitseeko joku erityistä tukea tai apua. Alle 18-vuotiaiden osalta tieto välitetään aina tarvittaessa lastensuojeluviranomaisille.⁷⁶

4.4.2 Lähestymiskielto

Lähestymiskielto perustuu tuomioistuimen antamaan päätökseen. Lain⁷⁷ mukaan henkeen, terveyteen, vapauteen tai rauhaan kohdistuvan rikoksen tai tällaisen rikoksen uhan tai muun vakavan häirinnän torjumiseksi voidaan määrätä lähestymiskielto. Lähestymiskieltoon määrätty henkilö ei yleensä saa tavata suojattavaa henkilöä eikä muuten ottaa häneen yhteyttä tai sitä yrittää. Kiellettyä on myös suojattavan henkilön seuraaminen ja tarkkaileminen. Lähestymiskielto voidaan tarvittaessa määrätä laajennettuna koskemaan myös oleskelua suojattavan henkilön vakinaisen tai loma-asunnon, työpaikan tai erikseen määritellyn muun oleskelupaikan läheisyydessä. Lähestymiskielto ei koske asiallisia ja ilmeisen tarpeellisia yhteydenottoja. Käräjäoikeus voi määrätä lähestymiskiellon enintään yhdeksi vuodeksi kerrallaan.

Käräjäoikeuden on ilmoitettava lähestymiskiellosta hakijalle, sille, jota kiellolla on tarkoitus suojata, sekä sille, jota vastaan kieltoa oli pyydetty määrättäväksi. Lähestymiskielloa koskevasta tuomiosta on ilmoitettava poliisin henkilörekisteriin lukuun ottamatta väliaikaista lähestymiskielloa. Jos lähestymiskieltoon määrätty rikkoo lähestymiskielloa, hänet on tuomittava sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

Vankiloissa oli 20.11.2002 yhteensä 65 henkilöä, joilla oli lähestymiskielto. Vankeinhoidon kannalta tiedonkulussa lähestymiskieltoasiasta on ollut ongelmia, koska ilmoitusvelvollisuutta lähestymiskiellosta vankilalle ei ole säädetty lailla. Rangaistustaan suorittamaan tulevan henkilön täytäntöönpanoasiakirjoissa ei näy voimassa olevat lähestymiskieltopäätökset. Myöskään poliisin rekisterissä olevista lähestymiskieltopäätöksistä ei tule automaattisesti tietoa vankilalle. Tiedon puute on saattanut aiheuttaa mm. sen, että vangille on myönnetty poistumislupa sellaiseen osoitteeseen ja sellaisen henkilön luokse, jota suojataan vangin yhteydenpidolta ja joka pelkää vankia. Tämän vuoksi yhteydenpitoa asiassa on jo tiivistetty poliisin ja vankilan välillä. Vuoden 2002 aikana vankilat ja paikallispoliisit ovat solmineet yhteistyösopimuksia, joissa on mm. otettu huomioon tiedottaminen poliisin etsintäkuuluttamista mahdollisesti vankilassa olevista henkilöistä ja rangaistusvankien ja tutkintavankien voimassa olevista lähestymiskielloista. Yleensä vankilat selvittävät poliisilta poistumislupa-asian käsittelyn yhteydessä, onko vangilla lähestymiskielto.

⁷⁶ www.poliisi.fi/hameenlinna.

⁷⁷ Laki lähestymiskiellosta 4.12.1998/898.

4.4.3 Tapaamiset poliisilaitoksella

Helsingin kihlakunnan poliisilaitoksella on Suomen suurin poliisivankila, jossa säilytetään rikoksista epäiltyjä. Kiinniotettuja, pidätettyjä ja vangittuja on kuukausittain keskimäärin n. 390, joista lähes 50 naista. Tutkinnan vuoksi vangittu joudutaan joskus eristämään ulkomaailmasta ja estämään paon vaara.

Lähiomaisilla on mahdollisuus tavata pidätettyä ja tutkintavankia. Tapaamisia pyritään järjestämään tutkinnan lomaan niin paljon kuin mahdollista. Tutkinnanjohtaja säätelee tapaamisajankohdan ja päättää tapaajista. Tapaamiset pyritään järjestämään ottamalla huomioon tutkinnalliset syyt ja poliisiin resurssit. Usein tapaamiset järjestetään iltaisin, koska se sopii lähiomaisille parhaiten. Lähiomaisia voi olla useita samalla kertaa.

Tapaamiset ovat valvottuja tutkinnallisista syistä. Joskus poliisi joutuu keskeyttämään tapaamisen, jos pelätään, että sen seurauksena tapahtuu uusia rikoksia tai vaikeutetaan tutkittavana olevan rikoksen selvittämistä. Tapaamiset järjestetään tutkijan toimesta joko tämän huoneessa tai tapaamishuoneissa. Valvonnan vuoksi kosketus on mahdollista. Erittäin harvoin tapaamisessa käytetään pleksilasia. Varsinaisia perhetapaamishuoneita ei poliisilaitoksella ole, mutta varsinkin lapsien tapaaminen pyritään järjestämään mahdollisimmin hienovaraisesti. Järjestelyillä pyritään tukemaan pidätettyjä ja heidän perheitänsä henkisesti.

Tutkijat myös välittävät asiakkaille henkilökohtaisia tavaroita ja vaatteita ja hoitavat heidän asioitaan esim. pankissa käyntejä. Helsingin poliisilaitoksella toimii poliisipastori, jonka vastuulla on poliisivankilan henkisen ja hengellisen huollon koordinoiminen. Poliisipastori tapaa pyydettyä asiakkaita henkilökohtaisesti ilman valvontaa. Poliisivankilassa toimii myös lääkäri ja sairaanhoitaja.

4.4.4 Turvallisuustalkoot

Valtioneuvosto on 1999 hyväksynyt kansallisen rikosentorjuntaohjelman, joka painottaa rikosentorjuntaa paikallisella tasolla eri toimijoiden yhteistyönä.⁷⁸ Kaikilta kunnilta edellytetään turvallisuusohjelmaa. Kuntaliitto tukee turvallisuussuunnittelua ja erityisesti lasten ja nuorten turvalliseen ja rikoksettomaan elämään kasvamista.

⁷⁸ <http://www.rikosentorjunta.fi/4059.htm>.

5. Ohjelmat

Luvussa tarkastellaan esimerkinomaisesti joitakin parisuhteen ja muiden ihmissuhteiden sekä vanhemmuuden tukemiseen ja pari- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisemiseen liittyviä ohjelmia Suomessa. Muiden maiden vankiloissa järjestettäviä ohjelmia esitetään luvussa 9. Työryhmällä ei ole ollut mahdollisuuksia tehdä kattavaa selvitystä ohjelmista työryhmän määräajan rajoissa.

5.1 Parisuhteen ja muiden ihmissuhteiden kehittäminen

Nuorten keskuksen Nuisku on Thomas Gordonin ihmissuhdetaitojen kurssi 13 - 18- vuotiaille nuorille. Kurssilla käsitellään mm. omia tunteita ja arvoja, ystävyyttä ja perheen ihmissuhteita sekä tulevaisuuden suunnittelua. Nuiskun tavoitteena on:

- omien tunteiden ymmärtäminen
- itseä vahingoittavan toiminnan välttäminen tilanteissa, joissa joutuu vallankäytön kohteeksi
- omien vahvojen puolien tiedostaminen, oman elämän tavoitteiden asettaminen suunnittelu
- toisiin tutustuminen
- ystävien saaminen ja säilyttäminen
- ristiriitojen käsitteleminen
- pulassa olevan ystävän auttaminen
- perhesuhteiden parantaminen

Luento-osuuksien lisäksi kurssi sisältää käytännön harjoituksia. Kurssin kesto on 14 x 2 tuntia.

Useiden Kirkon perheasian yksikön ja Kataja ry:n Pariviestinnän kurssien perusideat perustuvat professori Elam Nunnallyn ratkaisukeskeistä ongelmien käsittelyä edistäviin malleihin.⁷⁹ Työskentelymalleja on käytetty jo yli 20 vuoden ajan ja ne perustuvat käytännön kokemukseen ja yliopistolliseen tutkimukseen. Merkittävimmät oivallukset liittyvät havaintoon: "Hän ei tiedä, mitä ajatellen, tunnen tai tahdon, ellen kerro sitä hänelle."

⁷⁹ Miller, Sherod & Miller, Phyllis & Nunnally, Elam & Wackman, Daniel (2003) Suhdetaitoja elämän kumppaneille. Resurssi.

Kursseilla opetetaan mm. vuorovaikutustaitoja, tunteiden käsittelyä ja suhteen rikastuttamistapoja. Kehitteillä on lisäksi Solmukohta -kurssi, joka sopii erilaisiin kriisitilanteisiin. Pariviestinnän kurssilla selkiinnytetään tapaa, jolla tärkeistä asioista puhutaan yhdessä avopuolison, seurustelukumppanin, ystävän tai työtoverin kanssa. Kurssilla opitaan:

- tiedostamaan selvemmin oman mielen sisältöä ja halutessaan ilmaisemaan sitä sanallisesti
  - tukemaan toisen itseilmaisua, omaa kuulemiskykyä ja varmistumaan siitä, että on kuullut toista - erilaisten keskustelutapojen joustavaa käyttöä
  - ottamaan puhuessaan huomioon itseään ja toista, osoittamaan arvostusta.
- Keskeiset työtavat kursseilla ovat miniluennot ja oman kumppanin kanssa käyty lyhyet harjoitukset. Kurssin kesto 12 tuntia, yleisin muoto 4 x 3 tuntia.

Parisuhteen kasvukouluun sisältyy mm. seuraavia tavoitteita:

- Tahto tehdä yhdessä päätöksiä on tärkeämpää kuin toisen halu päättää asiat omalla tavallaan.
- Taito puhua niin, että tulee ymmärretyksi, voi olla tärkeämpää kuin ruuanlaittotaito.
- Tahto kuulla ja aistia toisen tunteita voi olla tärkeämpää kuin tietokoneohjelman hallinta.
- Halu antaa ja ottaa vastaan seksuaalista läheisyyttä voi olla tärkeämpää kuin aina hyvässä järjestyksessä oleva koti.
- Tahto luoda kotiin hyväksyvä, rajoja asettava ilmapiiri voi olla tärkeämpää kuin huolehtia lasten menestymisestä harrastuksissa.

Avioliiton/parisuhteen rikastuttamista toteutetaan erilaisten ryhmien, leirien ja tapahtumien yhteydessä. Keskeisin työmuoto on viikonloppukurssi, jonka tavoitteena on:

- päästää hetkeksi irti arjesta, levätä, virkistyä
- olla kahden kesken ja hoitaa suhdetta
- kohdata muita aviopareja, vaihtaa kokemuksia
- saada virikkeitä ja rohkaisua toisten erilaisuudesta ja samanlaisuudesta
- tulla paremmin tietoiseksi oman suhteen vahvoista alueista ja asettaa yhteisiä tavoitteita

Kursseilla voi olla myös jokin erityisteema esim. seksuaalisuhteen rikastuttaminen tai puolisoiden ajankäyttö.

Edellä esitetyille kursseille järjestetään ohjaajakoulutusta, jonka pituus vaihtelee viikonlopusta noin 2 opintoviikkoon.

Suomen Kuntaliiton ja Varsinaissuomen lastensuojelukuntayhtymän yhteistyöllä on kehitetty Parisuhteen roolikartta, joka esitetään liitteessä 3. Tärkeimmät parisuhteen roolit ovat sen mukaan Rakastaja, Kumppani, Suhteen vaalija, Rajojen kunnioittaja ja Arjen sankari. Roolikarttaa käyttäen voidaan mm. arvioida, ovatko eri roolit ylikehittyneitä, sopivasti kehittyneitä, alikehittyneitä tai puuttuvia tai peräti vääristyneitä vihamieliseen toimintaan.⁸⁰

5.2 Vanhemmuuden taidot

Professori Robert Evaden mukaan lapsen perustarpeet ovat kiintymyksen, turvan, hoivan, tunteiden jakamisen, oppimisen, leikin ja kontrollin tarve. Vanhemmuuden kehittämistä varten kasvattajille on laadittu mm. seuraavanlaisia suosituksia:

1 Lahjoita lapsellesi lapsuus	1 Luo koti lasta varten
2 Uskalla olla aikuinen	2 Muista johdonmukaisuus
3 Ole läsnä lapsellesi	3 Kuuntele lasta eläytyen
4 Anna aikaa aikuisen elämälle	4 Sovi selvät, turvalliset rajat
5 Hyväksy lapsesi ainutlaatuisuus	5 Hyvä esimerkki edistää itsehillintää
6 Suojele lastasi turhalta tiedolta	6 Luota toisiin kasvattajiin
7 Sitoudu vanhemmuuteen	7 Perusteltu neuvo kiellon lisäksi
8 Anna vapautta, aseta rajoja	8 Ilmaise tunteesi avoimesti
9 Ole tärkein lapsellesi	9 Suunnittele elämää yhdessä
10 Varjele lapsuutta ⁸¹	10 Rohkaise ja arvosta lasta tiedon hankinnassa ⁸²

Suomen Kuntaliiton ja Varsinaissuomen lastensuojelukuntayhtymän yhteistyöllä on kehitetty Vanhemmuuden roolikartta, joka on esitetty liitteessä 4. Tärkeimmät vanhemmuuteen liittyvät roolit ovat sen mukaan Rakkauden antaja, Elämän opettaja, Ihmissuhdeosaaja, Rajojen asettaja ja Huoltaja. Roolikarttaa käyttäen voidaan mm. arvioida, ovatko eri roolit ylikehittyneitä, sopivasti kehittyneitä, alikehittyneitä tai puuttuvia.⁸³ Vanhemmuuden roolikarttaa on syvennetty eri ikävaiheisiin ja ongelmallisiin suhteisiin.⁸⁴

80 Airikka, Sauli (2003). Parisuhteen roolikartta. Käyttäjän opas. Suomen Kuntaliitto.

81 www.ev.fi. Kirkkohallituksen kasvatuksen ja nuorisotyön ja Suomen Ev.-lut. Seurakuntien Lapsityön Keskus ry:n 10 teesiä vanhemmuudesta.

82 Rönkä, Toivo (1997). Vihjeitä vanhemmille, Ohjaavan kasvatuksen pelisäännöt. Mannerheimin lastensuojeluliitto 1997.

83 Helminen, Marja-Liisa, Iso-Heiniemi, Mari (1999). Vanhemmuuden roolikartta. Käyttäjän opas. Suomen Kuntaliitto.

84 Rautiainen, Mari (2002). Vanhemmuuden roolikartta - Syvennä ja sovelle. Suomen Kuntaliitto.

Vanhemmuuden taitoja voi harjoitella mm. Nuorten Keskus ry:n Toimiva perhe-kurssilla, jossa saadaan valmiuksia toimivaan perhe-elämään ja ongelmien rakentavaan ratkaisemiseen. Kurssi on osa Thomas Gordonin kehittämää kansainvälistä koulutusjärjestelmää. Kurssi kestää 24 tuntia ja sen kuluessa opiskellaan selkeää viestintää ihmissuhteissa, löydetään rakentavia tapoja ratkaista ristiriitoja, pohditaan kasvatukseen liittyviä arvoja sekä opetellaan toimivan keskusteluyhteyden luomista lasten ja vanhempien välille. Lyhyiden luento-osuuk-sien lisäksi kurssi sisältää runsaasti käytännön harjoituksia.

Samoin kuin äidit myös isät voivat löytää selviytymistien vanhemmuuden tuke-misen kautta.⁸⁵

5.3 Pari- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisy

Stakesin Naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisyprojekti 1998-2002 oli laaja-alai-nen projekti, jonka lähtökohtina olivat naisiin kohdistuvan väkivallan vastusta-mista koskevat kansainväliset sopimukset kuten YK:n neljäs Pekingissä 1995 pidetyn maailmankonferenssin julistus ja toimintaohjelma. Suomen hallituksen Tasa-arvo-ohjelma hyväksyttiin vuonna 1997. Siihen sisältyvät mm. perheväkivallan ja naisiin kohdistuvan väkivallan ja prostituution ehkäiseminen. Projektissä ke-hitettiin mm. materiaalia sekä väkivallan uhrien että tekijöiden kanssa työskentelyyn⁸⁶.

Projektin osana *Turun Naiskeskus ry.* toteutti yhteistyössä eri koulujen sekä nuorisotyön piirissä toimivien kanssa *Kun rakkaus sattuu -projektin*⁸⁷, jonka pää-määränä oli asenteiden muuttaminen naisiin kohdistuvan väkivallan lopettami-seksi. Keskeiset asiat valistustyössä ovat naisiin kohdistuvan väkivallan yleisyys, väkivallan muodot, seuraukset, vastuu väkivallasta ja auttamistahot. Toiminnan painopisteenä oli väkivallalle vaihtoehdoisen toiminnan opettelu.

Ensimmäisessä työskentelyjaksossa esitetään mimiikan avulla tarina, jossa pari-suhde muotoutuu vähitellen väkivaltaiseksi. Tarinaa työstetään käyttäen mene-telmiä, joiden avulla päästään keskustelemaan osallistujien tunteista ja omista kokemuksista. Keskustellaan lähiympäristössä tapahtuvasta naisiin kohdistuvas-ta väkivallasta ja määritellään väkivaltaan liittyviä käsitteitä.

85 Ojuri, Auli (toim) (2001) Hukasta kukkaan. Naisen tie väkivallasta selviytymiseen. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu 29, 188.

86 Naisiin kohdistuva pari- ja lähisuhdeväkivalta. Käsikirja perus- ja täydennyskoulutukseen. Toim. Sirkku Perttu ja Marie Rautava. Stakes. Helsinki 2002.

87 Ala-Lipasti, Raija (2002) Kun rakkaus sattuu - När kärlek gör ont. Julkaisussa Elämä ilman pelkoa. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus, Stakes / Naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisyprojekti 1998-2002.

Toisen jakson teema on Terve rakkaussuhde, jota työstetään mm. käyttäen draamaa, sisältöjä:

- mitä on terve rakkaussuhde
- miten sen voi luoda ja säilyttää
- miten suhde antaa molemmille osapuolille tilaa kasvaa ja tulla omaksi itseksensä
- parisuhteeseen, naiseen, mieheen ja rakkauteen liittyvät myytit ja uskomukset
- parisuhteeseen liittyvät kirjoittamattomat säännöt
- keinot ratkaista ongelmat ilman väkivaltaa

Väkivallaton toiminta merkitsee

Yhteistyötä kilpailamisen sijaan

Toisen kunnioittamista alistamisen sijaan

Dialogia monologiensa sijaan

Vuorovaikutusta hallitsemisen ja määräilyn sijaan

Rakkautta pelon, vihan ja halveksunnan sijaan

No Fear - Elämä ilman pelkoa -ohjelma on Pohjois-Irlannin *Women's Aid:n* suunnittelema ja toteuttama nuorille tarkoitettu väkivallan ehkäisyohjelma, joka on suomennettu Stakesissa.⁸⁸ Suomessa ohjelmaan on lisätty osio tasa-arvoisen ihmissuhteen tunnuspiirteistä. Ryhmissä annetaan tietoa myös siitä, mistä saa apua. Ohjelma koostuu harjoituksista eri teemoista. Harjoituksissa voidaan käyttää ryhmätyötä, ideariihä, roolileikkejä ja keskusteluja.

Tasa-arvoisen parisuhteen piirteet

Neuvottelemine ja reiluus

Taloudellinen kumppanuus

Kunnioitus

Vastuullinen vanhemmuus

Jaettu vastuu

Rehellisyys ja luottamus

Luottamus ja tuki

Turvallinen ja tukeva käytös

⁸⁸ Elämä ilman pelkoa. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus, Stakes / Naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisyprojekti 1998-2002.

Pence, E. & Paymar, M. (1986) Power and Control; Tactics of men who batter. Domestic Abuse Intervention Project, Duluth, Minnesota USA, suom. mukailien Sirkku Perttu.

Ohjelman pääalueet ovat ihmisten väliset suhteet, perheessä tapahtuva väkivalta ja ongelmanratkaisu. Ohjelmaan sisältyvät tietopaketit:

- 1 Mitä ihmissuhteella tarkoitetaan
- 2 Esimerkkejä ihmissuhteista
- 3 Mikä vaikuttaa ihmissuhteiden muodostumiseen
- 4 Hyvät ja huonot puolet merkityksellisessä ihmissuhteessa
- 5 Täydellisen kumppanin ominaisuudet
- 6 Kirjoittamattomat säännöt
- 7 Ihmissuhteiden myötä- ja vastoinkäymiset
- 8 Seurustelusuhteessa ja perheessä tapahtuvia väkivallan muotoja
- 9 Seurustelusuhteessa ja perheessä tapahtuvia väkivallan vaikutuksia
- 10 Miksi naiset jäävät väkivaltaiseen suhteeseen
- 11 Miksi jotkut miehet ovat väkivaltaisia
  - käsitys miehen "oikeudesta" tai miehen roolista perheessä/suhteessa
  - käsitys, että nainen on miehen omaisuutta, jonka kanssa mies voi tehdä mitä haluaa
  - mies kieltää, että hänellä on ongelmia
  - mies reagoi vihan tunteeseen väkivallalla
  - mies käyttää väkivaltaa saadakseen sen, mitä haluaa

Tehokkaassa vuorovaikutuksessa kerrotaan toiselle:

Miltä sinusta tuntuu

Kuinka se, mitä hän tekee, vaikuttaa sinuun

Mitä haluaisit hänen tekevän asiassa

Kommunikoinnin esteet

Keskeyttäminen

Hyökkävyys

Dominoivuus

Ihmisten arvosteleminen

Neuvominen

Tulkitseminen

Nolaaminen

Väkivaltakierteen on havaittu olevan jaksottaista ja siinä vaihtelevat jännitys, räjähdys ja toisaalta "kuherruskuukausitunnelma"⁸⁹. Väkivaltakierre on esitetty liitteessä 6. Väkivalta usein eskaloituu eli uusiutuu yhä tiheämmin muuttuen samalla yhä pahemmaksi ja seurauksiltaan vakavammaksi. Jossakin vaiheessa väkivalta voi saavuttaa hengenvaarallisen tason.⁹⁰

Väkivaltaisesti käyttäytyvien miesten hoito-ohjelmat

Miesten auttamista ja hoito-ohjelmia on kehitetty Yhdysvalloissa ja Kanadassa 1970-luvulta lähtien eri teoreettisista lähtökohdista käsin. Hoito-ohjelmissa, jotka perustuvat kognitiivisiin ja käyttäytymisen säätelyyn perustuviin terapiamalleihin, tavoitteena on parantaa vihan hallintakykyä, kohentaa stressin sietokykyä ja opettaa "reilun pelin" mukaisia sääntöjä. Keskeistä on väkivallan syklin tarkastelu.

Minnesotassa on 1980-luvulla kehitetty *The Domestic Abuse Intervention Program, DAIP*, jossa väkivaltaa tarkastellaan sukupuolisuhteiden, miesten ja naisten epätasa-arvon ja naisten alistamisen näkökulmasta. Ohjelma on levinnyt ympäri maailmaa ja siinä on keskeistä vallan ja kontrollin tunnistaminen sen kaikissa muodoissa sekä näihin perustuvan käyttäytymisen muuttaminen. Ohjelmalla pyritään käyttäytymisen muuttamiseen kokonaisvaltaisesti.

Mies nähdään suoraan ja yksin vastuullisena väkivallan käyttämiseen, minkä vuoksi mies vastuutetaan omasta käyttäytymisestään ja valinnoistaan. Hoito-ohjelmassa käydään läpi väkivallan muotoja, miesten uskomusjärjestelmiä, väkivallan hyötyjä ja haittoja, väkivallan vaikutuksia kumppaniin, lapsiin ja muihin tärkeisiin ihmisiin, väkivallan kieltämis-, välttämis- ja järjeistämistapoja sekä suunnitellaan strategioita ja tapoja välttää väkivaltaista käyttäytymistä. Väkivaltatilanteista pidetään päiväkirjaa ja vastarinnan muodoista täytetään tarkistuslistoja. Muutos on pitkäaikainen prosessi ja ohjelman rinnalla tarvitaan tukiryhmiä, seurantarhmiä, täydentäviä hoito-ohjelmia sekä itseohjautuvuuteen liittyviä ryhmiä. Yhdysvalloissa keskimäärin puolet miehistä keskeyttää hoito-ohjelman. Tutkimuksilla on saatu jotain näyttöä ohjelmien vaikuttavuudesta.⁹¹

Lyömätön Linja Espoossa toteuttaa väkivallan katkaisu- ja ehkäisytyötä väkivaltaa parisuhteessaan tai perheessään käyttäneiden miesten parissa. *Väkivallan katkaisu* -ohjelma koostuu yksilö- ja ryhmätyöskentelystä. Ohjelman tavoitteena on kaikkien perheenjäsenten turvallisuus ja avun piiriin saattaminen. Tavoit-

89 From dark to light. Regaining a caring community 1995. Status of Women Council of Northwest Territories. Canada. Suomentanut Sirkka Perttu.

90 Lehtonen, Anja, Perttu, Sirkka (1999) Naisiin kohdistuva väkivalta. Kirjayhtymä Oy. Helsinki, 55-79.

91 Lehtonen, Anja, Perttu, Sirkka (1999) Naisiin kohdistuva väkivalta. Kirjayhtymä Oy. Helsinki, 110-113.

teena on väkivallan loppumisen lisäksi se, että miehet voivat muuttaa asenteitaan niin, että he suhtautuvat puolisoonsa tasa-arvoisesti ja kunnioittavasti. Ohjelmassa voi oppia, mitä fyysisen ja henkisen väkivallan avulla ylläpidettävä valta ja kontrolli parisuhteessa merkitsevät ja että väkivallan käyttö on valinta. Ohjelmassa tarkastellaan myös sitä lupaa väkivaltaiseen toimintaan, jonka mies antaa itselleen ratkaistessaan vaikeaksi kokemiaan tilanteita. Yksittäisten väkivalta-tapahtumien havainnointi ja niiden yksityiskohtainen läpikäyminen luovat uusia väkivallattomia toimintatapoja.

Ohjelma arviointijaksolla, joka kestää 3 - 5 kuukautta, annetaan tietoa ohjelman periaatteista, tavoitteista sekä siihen kuuluvista työskentelytavoista. Jaksolla käsitellään miehen väkivaltahistoriaa ja väkivallan aiheuttamia seurauksia sekä arvioidaan miehen kykyä ja halukkuutta sitoutua ohjelmaan. Osallistuminen varmistetaan kirjallisella sopimuksella. Arviointijakson yksilötapaamiset toteutetaan kriisityön periaatetta noudattaen.

Ryhmäprosessi koostuu 15 kerran viikossa järjestettävistä 1,5 tunnin ryhmäistunnoista. Ryhmä kuuluu enintään 9 miestä ja se täydentyy jatkuvasti. Ryhmässä etsitään yhdessä väkivallattomia ratkaisumalleja parisuhteessa ja perheessä toimimiseen. Ryhmäprosessin teemat käsittelevät väkivallan eri muotoja sekä väkivallan seurauksia naisen, lapsen ja miehen näkökulmasta. Ryhmissä tarkastellaan myös vallankäyttöä ja kontrollia, tasa-arvoista parisuhdetta ja väkivalta-ilmion yhteiskunnallisia taustoja, miehen ja naisten rooleja sekä annetaan tietoa perheväkivaltaa koskevista laeista. Yksilötapaamisissa keskustelua syvennetään ja työskentelyn etenemistä arvioidaan. Arvioinnissa otetaan miehen oman arvi-
on lisäksi huomioon puolisoilta saatava palaute. Ryhmäprosessin jälkeen miehen kanssa keskustellaan jatkosuunnitelmista mm. yksilö- tai pariterapiassa muissa auttamistahoissa. Ohjelman jälkeen on puolen vuoden kuluttua seuranta, jossa tarkastellaan miehen väkivallattomuutta mm. puolison palautteen kautta.⁹²

92 <http://www.saunalhti.fi/jsrn/vkotoiminta.htm>.

PERHE JA VANKILA

6. Vankien määrä ja sosiaalinen tilanne

6.1 Vankien määrä ja vankilajit

Keskimääräinen vankiluku on noussut viidessä vuodessa yli 600:lla. Samana aikana vankilasta vapautuneiden vuosittainen määrä on noussut noin 1300:lla. Keskimääräinen vankeusaika oli 7,25 kuukautta vuonna 2002. Rangaistuslaitoksissa oli kuitenkin lähes 500 vankia, joiden rangaistuslaitosaika oli vähintään 4 vuotta, keskimäärin he ovat vankilassa noin 7 vuotta. (Katso viereisen sivun taulukko *Vankiluvun kehitys vuosina 1998-2002*)

Vankien määrän lisääntyminen vaikeuttaa toimintojen järjestämistä. Lisäystä ei ole riittävästi katettu vankeinhoidon määrärahoissa.

Vankiluku on lisääntynyt viiden vuoden aikana kaikissa vankiryhmissä. Vankiluvun kasvu johtuu pääasiassa huumerikollisten ja ulkomaalaisten vankien kasvavista määristä. Joka kolmas vanki on tuomittu päärivoksi törkeästä väkivaltarivoksesta. Joka viides vanki on tuomittu henkirivoksesta tai sen yrityksestä. Muita yleisiä vankiryhmiä huumerikolliset, omaisuusrikolliset ja rattijuopot. Huumerivoksesta päärivoksi tuomittujen määrä on kuusinker- taistunut 1980-luvun lopun tilanteesta. Lähisuhdeväkivallasta tuomittujen vankien määrästä ei ole tilastoja. Vuosittain sen seurauksena kuolee lähes 30 naista ja muutama lapsi.⁹³

(Katso viereisen sivun taulukko *Vankien päivittävät keskimäärät vankiryhmittäin vuosina 1998-2002.*)

Ensikertaisten vankeusvankien osuus on viime vuodet pysynyt lähes ennallaan noin 30 prosentissa. Noin joka viides vangeista on ollut vähintään kahdeksan kertaa vankilassa.

Naisvankeja oli vuonna 2002 päivittäin keskimäärin 204, mikä oli 28 prosenttia edellisvuotta enemmän. Rungas neljännes naisvangeista on tuomittu huumausainrivoksesta ja vajaa neljäsosa henkirivoksesta tai sen yrityksestä. *Nuoria* alle 21-vuotiaita vankeja oli vuonna 2002 päivittäin keskimäärin 128 eli lähes saman verran kuin edellisenä vuonna. Nuoret ovat useimmiten syyllistyneet omaisuusrivokseen, mutta heidän joukossaan on myös henkirivoksesta ja väkivalta- tai huumerivoksesta tuomittuja.

⁹³ Lehtonen, Anja ja Perttu, Sirkku (1999). Naisiin kohdistuva väkivalta. Kirjayhtymä oy. Helsinki, 15.

Vankiluvun kehitys 1998-2002

Vuosi	Vankien päivittäinen keskimäärä (keskivankiluku)	Vapaudesta tulleita	Vapautuneita yhteensä
1998	2809	5803	5883
1999	2743	5838	5972
2000	2855	6561	6272
2001	3135	6832	6516
2002	3433	7451	7190

Vankien päivittäiset keskimäärät vankiryhmittäin 1998-2002.

Vankiryhmä	1998	1999	2000	2001	2002
Vankeusvankeja	2353	2215	2279	2441	2674
Sakkovankeja	96	102	121	149	190
Nuorisovankeja	52	53	58	66	69
Tutkintavankeja	292	354	376	457	478
Pakkolaitosvankeja	16	19	21	22	23
Yhteensä	2809	2743	2855	3135	3434

Elinkautisvankeja oli vuoden 2002 lopulla 74, joista 6 oli naisia. Kasvua on tapahtunut kahdessa vuodessa lähes neljännes. Elinkautisen rangaistuksen pituus ennen armahtamista on viime vuosina ollut useimmiten 10-14 vuotta. Pakkolaitokseen eristettyjä vaarallisia rikoksenuusijoita oli 24 miestä ja yksi nainen.

Vankeusrangaistuksen uusiminen

Vuosina 1993-1998 vapautuneista vankeusvangeista takaisin vankilaan viiden vuoden aikana joutui uudestaan 55-58 prosenttia. Miehet tulivat takaisin useammin ja nopeammin kuin naiset ja nuoret useammin ja nopeammin kuin vanhat. Ensikertaisista vangeista joutui uudelleen vankilaan 38-40 prosenttia ja alle 21-vuotiaista noin 90 prosenttia. Arviolta kolmannes vankilaan uudestaan joutuneista palasi vankilaan aikaisemmin tehdyn rikoksen vuoksi. Todennäköisyys uusia vankeusrangaistus monta kertaa on pieni.⁹⁴

6.2 Vankien sosiaalinen tilanne ja ihmishuonon ongelmat

Vankien keski-ikä on 35 vuotta. Kaksi kolmasosa vangeista on naimattomia. Eronneita on hieman enemmän kuin naimisissa olevia.

Lähes kaikista yli 3 kuukauden rangaistusta suorittavista on tehty 1990-luvun lopulta lähtien vankilaan tullessa työ- ja toimintakyvyn arvio. Työ- ja toimintakyvyn arviointitietojen perusteella lähes joka kolmannen vangin lapsuuden tausta on ollut vaikea tai erittäin vaikea. Suurin osa vangeista piti nykyisiä sosiaalisia suhteitaan hyvinä tai vähintään tyydyttävänä. Joka viides oli kuitenkin tyytymättömän vuorovaikutussuhteisiinsa ja muutamalla prosentilla ihmishuonon suhteet puuttuivat kokonaan. Ennen vankilaa asui asuntolassa tai vailla vakinaista asuntoa 41 %.

Peruskoulutus puuttui 7 %:lta. Ammattikoulutusta oli vajaalla kolmasosalla, osalla lyhyitä ammattikursseja. Noin puolella oli hyvä työ- ja toimintakyky. Työkoke-musta oli lähes puolella, kun taas 15 %:lla ei ollut mitään työhistoriaa. Valtaosa olikin elänyt sosiaalisilla tulonsiirroilla ennen vankilaa. Yli neljänneksellä oli vaikea tai erittäin vaikea mielenterveyshistoria ja yli 2/3:lla vaikea tai erittäin vaikea päihdeongelma. Vankilassa olleiden keskimääräinen kuolinikä on 45 vuotta.⁹⁵

Sijoittajyksiköissä tehdään kaikista yli 2 vuoden rangaistusta suorittavista ris-ki- ja tarvearvio, jossa selvitetään mm. mahdollisuutta käyttää sosiaalisia ver-kostoja vapautumisen ja kuntoutuksen tukena. Vangin suhdetta perheenjäseniinsä ja läheisiinsä arvioidaan siitä näkökulmasta, miten ne tukevat häntä rikollisesta

⁹⁴ Vuosikertomus 2002 Kriminaalihoitolaitos ja Vankeinhoitolaitos. Rikosseuraamusvirasto.

⁹⁵ Hypén, Kimmo, Vangit. Julkaisematon muistio pohjoismaista vankilaopetuskartoitusta varten. Rikosseuraamusvirasto 28.6.2002.

käyttäytymisestä ja elämäntavasta luopumiseen vai onko haastateltava syrjäytynyt sosiaalisista suhteista, jotka tukisivat häntä vapautumisen hetkellä. Seuraavat tiedot koskevat 167 sijoittajyksikössä arvioitua henkilöä.

Valtaosalla (60 %) pitkäaikaisista vangeista suhteet läheisiin (paitsi puolisoon) on arvioitu kuntoutumista tukeviksi. Viidenneksellä ne olivat ongelmalliset ja seitsemän prosenttia oli elänyt rikollista elämäntapaa tukevassa yhteisössä. Joka toisella oli puoliso tai kumppani. Suhde puolisoon nähtiin yleensä kuntoutumista tukevaksi, mutta ongelmia suhteessa oli vajaalla viidenneksellä vangeista, heistä muutaman puoliso oli kiinnittynyt rikoksia suosivaan elämäntapaan tai suhde oli muuten tuhoisa. Lapsia oli noin puolella. Ainakin joka neljännellä vangilla voidaan arvioida olevan ongelmia vanhemmuudentaidoista: heistä monen lapset oli otettu huostaan joko pakolla tai vanhempien suostumuksella.

Mahdollisesti rikollista käyttäytymistä vahvistava kaveripiiri oli 14 prosentilla arvioituista. Yli kolmannes oli syrjäytynyt tavanomaisesta sosiaalisesta elämästä ja heidän kontaktinsa olivat rakentuneet etupäässä päihteiden käytön ympärille.⁹⁶

Naisvangeilla on usein miehiä paremmat sosiaaliset taidot ja he huolehtivat miehiä yleisemmin läheistensä selviytymisestä siviilissä.⁹⁷ Kuitenkin monet naisvangit tulevat maailmasta, jossa "nainen ei ole kynnyksmaton arvoinen" mm. kokemansa perheväkivallan johdosta.⁹⁸ Naisvankien puoliso saattaa olla vankilassa.⁹⁹

Vankilaan joutuneet nuoret tulevat usein perheoloista, joissa on hoitamattomia somaattisia sairauksia, alkoholismia, tapaturmia, väkivaltaa, siis yleistä riskinottoa tai itsetuhoisuutta sekä syrjäytymistä.¹⁰⁰ Viime aikoina on julkisuudessa noussut esille, että henkilöiden, joilla on tarkkaavaisuus- ja ylivilkkaushäiriö AD/HD, riski joutua vankilaan on monikertainen muihin verrattuna. AD/HD-lapsista yli puolella on huonot sosiaaliset taidot¹⁰¹, mikä viittaa tuleviin ihmissuhdeongelmiin.

96 Hypén Kimmo, Riski- ja tarvearviointi sijoittajyksiköissä. Muistio 14.11.2002. Rikosseuraamusvirasto.

97 Tammi-Moilanen, Kaisa (2002) Naisvangit. Teoksessa Vankeinhoidon perusteet. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisu 4/2002. Tietosanoma Oy, 187.

98 Päihdekuntoutus keskeistä rikosten ehkäisyssä, Talentia 5/2002, 14-15.

99 Granfelt Riitta (2003) Vankilasta kotiin vai kadulle? Vangit kertovat asunnottomuudesta. Suomen ympäristö 613. Ympäristöministeriö. Helsinki 2003, 23.

100 Eerikäinen, Kaisa (2002) Henkirikos. Teoksessa Vankeinhoidon perusteet. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisu 4/2002. Tietosanoma Oy, 166.

101 Michelsson, K., Saresma U., Valkama K., Virtanen P. 2000. MBD ja ADHD diagnosointi, kuntoutus ja sopeutuminen. PS-Kustannus. <http://www.adhd-liitto.fi/sivut/adhd.html>.

Tietojen perusteella useiden vankien lapsuuden tausta on vaikea ja ainakin pitkäikäisten vankien nykyisissä ihmissuhteissa on paljon ongelmia. Lähisuhdeväkivallasta ei ole kattavia tietoja, ainoastaan viitteitä siitä, että parisuhdeväkivalta on yleistä. Kuitenkin suurimman osan suhteet on arvioitu kuntoutumista tukeviksi.

6.3 Erityisvankiryhmät

Romanien tilannetta vankiloissa selvittäneen työryhmän arvion perusteella vankiloissa on noin 120-140 romanivankia. Työryhmän mukaan romanivangeilla on erityisongelmia asuttamisen, työllistymisen, koulutustarpeen, päihdekuntoutustarpeen ja vapautumistilanteen selvittelyn suhteen. Tilanteen korjaamiseksi työryhmä esitti mm., että lisätään rikosseuraamusalan henkilöstön tietoa romanikulttuurista, varataan resursseja romanien äidinkielen ja kulttuurin opetukseen, kannustetaan romaneja vankilan normaalien koulutuspalvelujen ja päihdekuntoutuspalvelujen käyttäjiksi ja varataan resursseja tukihenkilöiden palkkaamiseen.¹⁰²

Romaneilla perhekäsitys on yleensä laajempi kuin valtaväestöllä. Romanivangeilla lienee muita vankeja enemmän yhteydenpitotarpeita ydinperheen lisäksi myös muihin lähisukulaisiin.

Ulkomaalaisvankien osuus oli 1990-luvun alkuun asti alle prosentin keskimääräisestä vankiluvusta. Osuus on sen jälkeen noussut tasaisesti ollen 8,5 % (293) vuonna 2002. Ulkomaalaisista vangeista joka toinen on tuomittu huumerekoksista. Ulkomaalaisia on ollut noin 60 eri maasta, eniten Virossa tai Venäjältä. Eniten ulkomaalaisia vankeja on Etelä-Suomen vankiloissa, erityisesti Vantaan vankilassa, jonka kautta kulkevat kaikki pääkaupunkiseudun tutkintavangit, ja Keravan vankilassa, jonne sijoitetaan ensikertaisia ja nuoria vankeja.

Ulkomaalaisilla vangeilla perhekäsitys voi olla erityisen vaikea sekä kulttuuritekijöiden vuoksi että siitä syystä, että heidän omaisensa eivät ehkä ole Suomessa. Tällöin yhteydenpito muodostuu hankalaksi. Matkat voivat olla kalliita, viisumin saannissa perhetapaamisajalle sopivaksi vaikeuksia ja soitotkin ovat kalliita.¹⁰³ Virolaisille vangeille on järjestetty perheleirejä Vilppulan vankilassa muutama vuosi sitten yhteistyössä virolaisten järjestäjien kanssa.

102 Romanien asema ja olosuhteet vankiloissa sekä yhdyskuntaseuraamusten suorittajina. Työryhmän raportti 20.1.2003. Rikosseuraamusviraston monisteita 2/2003.

20.1.2003. Rikosseuraamusviraston monisteita 2/2003.

103 Künnapuu, Krista (2002) Ulkomaalaiset vangit. Teoksessa Vankeinhoidon perusteet. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisu 4/2002. Tietosanoma Oy, ss.196-197.

7. Vankilat, vankien sijoitus ja ulkopuoliset yhteydet

Luvussa esitetyt tiedot perustuvat lakiin rangaistusten täytäntöönpanosta, vankeinhoitoasetukseen¹⁰⁴ ja oikeusministeriön vankeinhoito-osaston (nykyisin Rikosseuraamusvirasto) ohjeisiin¹⁰⁵ sekä vankeinhoidon verkkosivuilta kerättyihin tietoihin.¹⁰⁶ Vangin yhteyksiä rangaistuslaitoksen ulkopuolelle koskeva lainsäädäntö ja keskeiset ohjeiden kohdat löytyvät liitteestä 1. Lisätietoa saa myös Vuosikertomuksesta¹⁰⁷ ja Vankeinhoidon perusteet -kirjasta.¹⁰⁸

7.1 Vankilat ja vankien sijoittelu

Vankiloita, joihin kuuluu sekä suljettuja vankiloita että avovankiloita, on yhteensä 21. Sen lisäksi joidenkin vankiloiden alaisuudessa on avovankilaosastoja ja/tai työsiirtoloita. Vankeinhoitoalueita on kolme: Etelä-Suomen, Länsi-Suomen ja Itä- ja Pohjois-Suomen vankeinhoitoalueet. Vankipaikkoja oli vuoden 2002 lopussa suljetuissa vankiloissa yhteensä 2409 ja avovankiloissa 698, yhteensä 3177. Lisäksi majoitustiloja oli työsiirtoloissa. Vankiloiden sijoittuminen on esitetty kuviossa 1. seuraavalla sivulla.

Vankien sijoittelu vaikuttaa olennaisesti siihen, miten vangeilla on mahdollisuus pitää yhteyttä perheeseensä ja ehkä vielä enemmän perheen vierailumahdollisuuksiin vankilassa. Säännösten perusteella kotipaikka otetaan sijoittelussa huomioon. Koska kuitenkin vankeinhoitoalueet, joille vankeja sijoitetaan, ovat maantieteellisesti laajoja, tapaamis- ja lomamatkat muodostuvat usein huomattavan pitkiksi. Etelä-Suomesta kotoisin olevista vangeista oli 1.5.2002 sijoitettuna omalle alueelleen 79 %, Länsi-Suomesta tulevista 83 % ja Itä- ja Pohjois-Suomesta tulevista 63 %.¹⁰⁹

104 Vankeinhoitoasetus 16.6.1995/878

105 Oikeusministeriön vankeinhoito-osaston ohje 2.5.2000 nro 4/011/2000 Vankien sijoittaminen rangaistuslaitoksiin.

Oikeusministeriön vankeinhoito-osaston määräys 26.4.1995 nro 13/011/95 Kirjeenvaihto, kirjeiden tarkastaminen, puhelimen käyttö.

Oikeusministeriön vankeinhoito-osaston määräys 25.5.1999 nro 11/011/99. Tapaamiset ja vangin vierailijan tarkistaminen.

Oikeusministeriön vankeinhoito-osaston määräys 26.5.1998 nro 5/011/98. Vankien omaisten korvaukset ruoasta ja majoituksesta.

Oikeusministeriön vankeinhoito-osaston määräys 26.4.1995 nro 8 /011/95. Poistumisluvan myöntäminen vangille.

Oikeusministeriön vankeinhoito-osaston ohje 27.3.2001 nro 1/011/2001. Luvan myöntäminen vangille laitoksen ulkopuolella järjestettävään tilaisuuteen osallistumista varten.

106 www.vankeinhoito.fi

107 Vuosikertomus 2002. Kriminaalihuoltolaitos & Vankeinhoitolaitos. Rikosseuraamusvirasto.

108 Vankeinhoidon perusteet. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisu 4/2002. Tietosanoma Oy.

109 Vankirakennekartoitus 1.5.2002. Rikosseuraamusvirasto.

Itä- ja Pohjois-Suomen alue

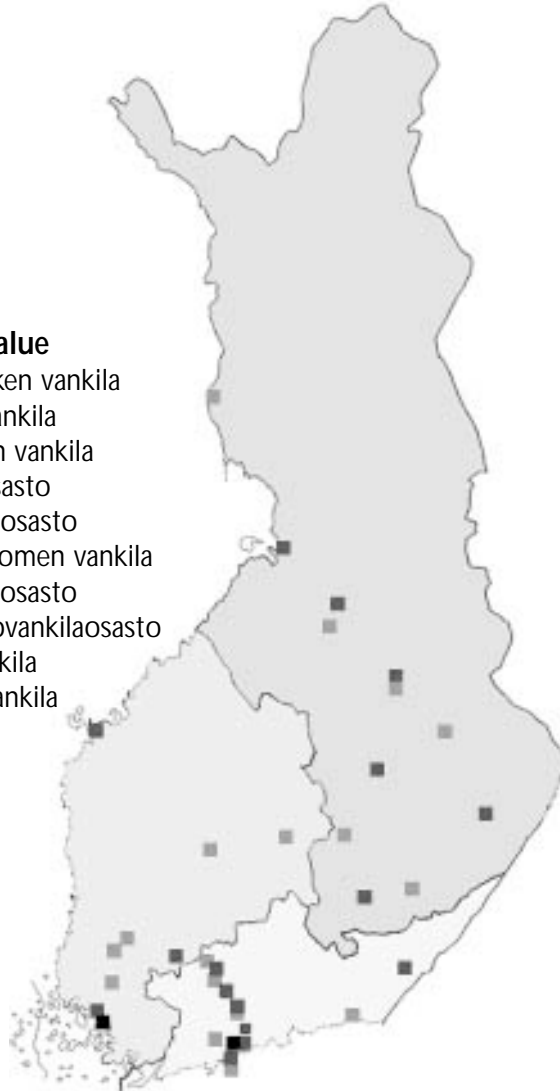
- KUV - Kuopion vankila
Avovankilaosasto
- MIV - Mikkelin vankila
- NAV - Naarajärven vankila
- OUV - Oulun vankila
Ylitornion avovankilaosasto
- PEV - Pelson vankila
Kestilän avovankilaosasto
- PYV Pyhäselän vankila
Juuan avovankilaosasto
- SUV - Sukevan vankila
Iskolan avovankilaosasto
- SULV - Sulkavan vankila

Länsi-Suomen alue

- KYV - Kylmäkosken vankila
- LAV - Laukaan vankila
- SAV - Satakunnan vankila
Köyliön osasto
Huittisten osasto
- LSV - Lounais-Suomen vankila
Avovankilaosasto
Käyrän avovankilaosasto
- VAV - Vaasan vankila
- VIV - Vilppulan vankila

Etelä-Suomen alue

- HEV - Helsingin vankila
Suomenlinnan työsiirtola
Helsingin työsiirtola
- HÄV - Hämeenlinnan vankila
Vankisairaala
Vanajan avovankilaosasto
Ojoisten työsiirtola
- JOV - Jokelan vankila
Avovankilaosasto
- KEV - Keravan vankila
- KOV - Konnunsuon vankila
Haminan työsiirtola
- RIV - Riihimäen vankila
- VANV - Vantaan vankila

Sijoittelun periaatteet

Tutkintavangin sijoituspaikka määräytyy asiaa käsittelevän tuomioistuimen mukaan.

Tuomittu sijoitetaan ensisijaisesti sen vankeinhoitoalueen laitokseen, jolla hänen kotikuntansa sijaitsee. Yli kahden vuoden rangaistusta suorittavat toimitetaan ensin oman alueensa sijoittajayksikköön, jossa tehdään riski- ja tarvearvio sekä alustava rangaistusajan suunnitelma ja määrätään sijoitusvankila. Naisvangit suorittavat rangaistuksensa Hämeenlinnan, Lounais-Suomen, Pelson, Pyhäselän ja Oulun vankiloissa; tutkintavankeja on myös Vantaalla ja Vaasassa. Vähintään kuudeksi kuukaudeksi ja enintään neljäksi vuodeksi vankeusrangaistukseen tuomitut nuoret rikoksentehtäjät toimitetaan ensin vankilaoikeuden tutkittavaksi Keravalle tai Hämeenlinnaan. Nuorisovangeiksi määrätty sijoitetaan Keravalle tai Hämeenlinnan, Kylmäkosken, Vaasan, Oulun, Pyhäselän tai Lounais-Suomen vankilaan, joissa on nuorisovankilaosasto. Yhdistyneiden kansakuntien lapsen oikeuksien yleissopimuksen 37 artiklan c-kohdan mukaan vapaudenriiston kohteeksi joutunutta lasta on pidettävä erillään aikuisista, paitsi silloin kun katsotaan olevan lapsen edun mukaista menetellä toisin. Alle 18-vuotiaiden sijoitusvankilat ovat Hämeenlinnan, Keravan, Lounais-Suomen, Vaasan, Oulun ja Pyhäselän vankilat.

7.2 Puhelinyhteydet ja kirjeenvaihto

Vangeille voidaan antaa lupa olla *puhelinyhteydessä* laitoksen ulkopuolelle. Useimmissa vankiloissa vangit soittavat määrättyinä puhelinaikoina puhelinkortti-automaateista puhelunsa käyttäen itse ostamiaan puhelinkortteja. Matkapuhelimia ei anneta vankien käyttöön väärinkäytösmahdollisuuksien vuoksi. Vangin on pyydyttävä ilmoitettava, kenen kanssa hän aikoo puhua. Puhelua saadaan kuunnella, jos epäillään väärinkäytöksiä. Kuuntelusta on ilmoitettava etukäteen vangille ja puhelun vastaanottajalle. Vankilan toimintaa valvovan viranomaisen, vangin asianajajan tai yleisen oikeusavustajan ja vangin välistä puhelua ei saa kuunnella.

Puhelimen käyttö nähdään vankiloissa turvallisuuteen vaikuttavana kysymyksenä. Varsin usein yhteydenpitoa puhelimitse rajoitetaan tutkinnallisista syistä alioikeuskäsittelyn ja rikostutkinnan ollessa kesken. Myös lähestymiskiellon saaneilla yhteydenpito puhelimitse on rajoitettua.

Puhelimia on joissakin vankiloissa käyttäjien määrään nähden vähän. Vankien määrän lisääntyminen on vaikuttanut vähentävästi mahdollisuuteen soittaa vankilasta. Useissa laitoksissa puhelimen käyttöä säännöstellään. Puhelinten käytössä on erilaisia laitokohtaisia käytäntöjä. Esim. Hämeenlinnan vankilassa van-

ki voi soittaa joka toinen päivä 10-15 minuuttia kerrallaan. Vanki anoo soitto-luvan ylivartijalta, joka pitää soittoista kirjaa. Soittaa saa vaan numeroon, johon lupa on anottu. Soittoajat ovat arkisin kello 11-12 ja 16.30-19 sekä viikonlop-puisin klo 9.15-11.00. Puhelinautomaattien sijoitus ei aina mahdollista intimiteettisuoja.

Puhelimen käyttö on vangille yleensä kallista, mikä myös rajoittaa puheluita. Puhelinkortteja on 5, 9 ja 17 euron hintaisia. 9 euron kortilla on puhelu-aikaa 10 euron arvosta ja 17 euron kortilla 20 euron arvosta. Puhelujen hinnat ovat normaaleja. Varsinkin kaukopuhelut ja puhelut matkapuhelimiin voivat tulla kal-liiksi.

Yhteyttä vankilasta otetaan ennen kaikkea avo- tai aviopuolisoon, lapsiin tai vanhempiin. Keskeisintä on hätä siviilissä olevasta vaimosta tai tyttöystävästä sekä suuri huoli suhteen jatkumisesta. Monesti mieltä painaa mustasukkaisuus tai ikävä, jolloin yhteys läheiseen tai omaiseen pitää saada heti. Yhteydenpito helpottanee henkisesti ja tasapainottaa "vaikeidenkin" vankien olotilaa. Puhelin voi kuitenkin olla vangille myös kontrollinpidon väline perheen suuntaan. Raha-pyynnöt ovat yleisiä.

Myös vankien omaiset ottavat yhteyttä vankilaan. Vankien hakua puhelimeen omaisten pyynnöstä ei yleensä voida toteuttaa käytännön hankaluuksien vuok-si. Joissain vankiloissa on "vastaanottopuhelin" omaisten soittoja varten.

Puhelinkorttiautomaattien käytön rajoitukset, rahapula tai tuen tarve johtavat siihen, että vangit pyrkivät hoitamaan yhteydenottoja virkamiesten vastaanotoilla. Sosiaalityöntekijöille tehdyn kyselyn mukaan vangeilla on yhteystarvetta mm. sosiaali-, vero-, työvoima- ja ulosottoviranomaisiin, kansaneläkelaitokselle, seu-rakuntiin, tuomioistuimiin, syyttäjiin, asianajajiin ja poliisiin. Lisäksi samoja asioi-ta voi olla tarvetta selvittää myös kotiväen kanssa. Myös lapsen syntyminen sekä lähiomaisen sairaus- tai kuolemantapaukset ovat sellaisia, jolloin mielel-lään mennään erityistyöntekijöiden luokse yhteyden saamiseksi omaisiin. Usein yhteydenoton jälkeen asioista ja huolista keskustellaan sosiaalityöntekijän kanssa. Joissain laitoksissa käytetään ns. "sosiaalikortteja" mm. virastoasioiden hoitami-seen.

Kirje on edelleen tärkeä viestintäväline erityisesti vankiloissa. Kirjeenvaihdolle ei ole määrällisiä rajoituksia, mutta vangille saapuva ja hänen lähettämänsä posti voidaan tarkastaa. Kirjeitä ei saa kuitenkaan lukea, ellei se ole erityisistä syistä tarpeellista väärinkäytösepäilyjen vuoksi. Esimerkiksi Hämeenlinnan vankilaan tulee erilaista tarkastettavaa postia päivittäin 150-200 ja lähtee 100 - 150 lähe-tystä. Tarkastus vaatii yhden vartijan työpanoksen.

7.3 Tapaaminen

Vangeilla on oikeus ottaa vastaan vieraita tapaamista varten varattuina aikoina viikonloppuisin ja erityisestä syystä muulloinkin. Vangin tapaamista on tarpeen mukaan valvottava. Keskustelua saadaan kuunnella, jos se on välttämätöntä väärinkäytösten ehkäisemiseksi. Vankia tapaamaan tulleen henkilöllisyys saadaan tarvittaessa tarkastaa. Jos vierailija ei pysty todistamaan henkilöllisyyttään, tapaaminen voidaan järjestää erityisen valvotuissa olosuhteissa tai evätä.

Jos on perusteltua aihetta epäillä väärinkäytöksiä, vierailun ehdoksi voidaan asettaa vankia tapaamaan tulleen henkilön henkilöntarkastus. Tarkastuksessa tutkitaan, mitä vierailijalla on vaatteissaan tai muuten yllään. Jos vierailija kieltäytyy henkilöntarkastuksesta, vierailu voidaan järjestää erityisen valvotuissa olosuhteissa tai tarvittaessa evätä.

Jos vierailijan on todettu kuljettaneen tai yrittäneen kuljettaa vankilaan huumeita tai muuta luvatonta, johtaja voi antaa vierailijalle enintään kuuden kuukauden pituisen vierailukiellon. Tapaamiskielto voidaan tarvittaessa uusua. Kieltoa ei saa antaa vangin lähiomaiselle tai vangin asiamiehenä toimivalle asianajajalle tai yleiselle oikeusavustajalle eikä silloin, kun tapaaminen voidaan laitoksen järjestystä vaarantamatta järjestää erityisen valvotuissa olosuhteissa.

Sulkavan, Vilppulan ja Kestilän vankiloihin voidaan majoittaa lyhyeksi ajaksi vankien omaisia tai heille muutoin läheisiä henkilöitä. Kun vangin omaisten tai muutoin läheisten henkilöiden käynti laitoksessa liittyy vangin rangaistusajan käyttöä koskevan yksilöllisen suunnitelman laadintaan tai toteuttamiseen, ei heiltä peritä korvausta majoituksesta tai ruokailusta. Tarkoitus on laajentaa omaisten mahdollisuutta majoitukseen myös muita laitoksia koskevaksi, mikä luonnollisesti edellyttää siihen sopivia tiloja.

Yleisin tapaamiskäytäntö on *viikonlopputapaaminen*. Tapaamiskäytäntö on perinteinen ja laitosten kannalta taloudellinen, koska suuri määrä vieraita ja vankeja voi tavata kontrolloidusti. Nykyisin viikonlopputapaamisten käytäntöjä on monissa vankiloissa jouduttu tiukentamaan, jotta huumeiden tuominen vankiloihin voitaisiin estää. Mm. useisiin tapaamistiloihin on sijoitettu pleksilasi vangin ja tapaajan välille ja heidän välillään on kosketuskielto. Joissakin laitoksissa käytetään ajan varaamista tapaamisiin.

Viikonlopputapaamisissa voi suljetuissa laitoksissa pääsääntöisesti ottaa vastaan kahdesta kolmeen vierasta tai useampiakin, jos tapaamaan tulevat lapset ovat alaikäisiä. Vieraita voi ottaa vastaan kerran päivässä. Tapaamisaika on suljetuissa laitoksissa 30 minuutista tuntiin. Vierailijoiden henkilöllisyys tarkastetaan.

Päihtyneet tapaajat käännytetään pois. Varsinkin lapsille kosketuskielto saattaa olla käsittämätön. Kosketuskieltoa on perusteltu sillä, että vaippoihin tai vaatteisiin on voitu piilottaa luvattomia esineitä tai aineita.

Avolaitoksissa viikonlopputapaamiset ovat joustavampia. Tapaajien määrää ei ole yleensä rajoitettu. Tapaamisajat ovat yleisesti useamman tunnin mittaisia. Tapaamistilat ovat monesti väljempiä; tapaaminen voi olla mahdollista myös pihalla.

Erityisen valvotuissa olosuhteissa järjestetyssä tapaamisessa vangin ja vierailijan välillä on muovinen tai lasinen väliseinä tai muita teknisiä esteitä, jotka estävät kosketuksen ja esineiden antamisen. Tapaaminen voidaan järjestää myös siten, että vartija on siinä koko ajan läsnä.

Vangilla on myös mahdollisuus saada *yksilökohtainen valvottu tapaaminen*, joista voivat huolehtia joko valvonta- tai muu henkilökunta kuten pastorit, diakonit, psykologit, opinto-ohjaajat ja sosiaalityöntekijät. Laitosten henkilökunnan mahdollisuudet erillistapaamisten järjestämiseen ovat kuitenkin rajalliset.

Valvomaton tapaaminen on tarkoitettu lähinnä vangin ja hänen perheenjäsentensä tapaamiseen, minkä vuoksi sitä usein kutsutaan perhetapaamiseksi. Perheenjäsenenä pidetään vangin vanhempien ja sisarusten lisäksi puolisoa, jonka kanssa vanki on elänyt vakituudessa suhteessa ja samassa taloudessa ennen vankilaan tuloaan. Turvallisuusnäkökohtien on perhetapaamisissa täyttyvä. Ensimmäisestä perhetapaamisesta päättää yleensä laitoksen johtaja. Myöhemmin päätöksentekijä voi olla esim. apulaisjohtaja, sosiaalityöntekijä, pastori, ylivartija, ohjaaja tai osastokokous.

Syynä tapaamisen epäämiseen on usein perhesuhdetta osoittavien asiakirjojen epämääräisyys tai puute. Yleensä tapaamista varten tarvitaan virkatodistus tai talonkirjaote, joista selviää sukulaisuus tai yhteinen osoite. Tiedot voidaan myös selvittää myös väestörekisteristä. Tapaamisen saamiseksi edellytetään puhtaan virtsanäytteen antamista. Perhetapaamisia ei yleensä myönnetä suljetuissa laitoksissa enää silloin, kun vanki pääsee lomalle.

Valvomattomista tapaamisista saatu palaute on pääosin sekä omaisten että vankien taholta ollut myönteistä. Tapaaminen koetaan tärkeänä yhteydenpitokeinona, koska yhteydenpito lähiomaisiin on niissä aidosti mahdollista. Joillekin tapaajille käynti vankilassa voi kuitenkin tuntua leimaavalta ja ahdistavalta kokemukselta.

Tilat valvomattomia tapaamisia varten vaihtelevat melko paljon laitoksittain. Avolaitoksissa voidaan yleensä tarjota erilliset hyvin kodinomaiset tilat, suljetuissa laitoksissa tilat ovat yleensä laitoksen sisällä. Joissakin laitoksissa tilat

ovat viihtyisiä, mutta joissakin ne ovat hyvin ahtaat. Myös omainen saattaa joutua kohtaamaan suljetun vankilan ahdistavuuden tullessaan tiloihin. Tapaamistiloissa on mahdollista keittää kahvia. Huoneissa on myös leluja lapsia varten.

Laitosten mahdollisuudessa järjestää perhetapaamisia on suuria eroja, yleensä avolaitosten eduksi. Suljetuissa laitoksissa saattaa olla perhetapaamisia vain viikonloppuisin ja juhlapyhinä, joissain niitä järjestetään myös arkisin tai määrättyinä arkipäivinä tai erityisistä syistä muulloin. Päivittäin aikoja annetaan 1-3 tapaamiselle. Tapaamiset kestävät 2,5:sta 6 tuntiin. Tapaamisen voi saada kerran viikossa - kerran kuukaudessa/6 viikossa. Oulun vankilassa voi saada yötapaamisen 2 kertaa kuukaudessa.

Myös monissa avolaitoksissa perhetapaamisia on vain viikonloppuisin, joissain niitä on myös arkisin. Perhetapaamisen voi saada esim. 2-3 viikon välein ja se voi kestää 1 vuorokaudesta viikkoon. Viikon tapaaminen on mahdollista Vilppulan vankilassa.

Valvomattomista tapaamisista ei ole keskushallinnon ohjeita. Vankilat ovat itse laatineet ohjeet omia perhetapaamisiaan varten. Ohjeet voivat vaihdella melko paljon laitoksittain varsinkin suljettujen ja avolaitosten välillä. Käytäntöjen vaihtelun johdosta vangille ei aina ole myönnetty valvomatonta tapaamista toiseen laitokseen siirtymisen jälkeen, vaikka hän olisi jo aiemmin saanut perhetapaamisen.

Valvomattomat tapaamiset on yleensä tarkoitettu vangeille, joilla on pitkä rangaistus aika eikä poistumislupia tai -oikeutta. Suljetuissa laitoksissa tapaamiset mahdollistuvat yleensä noin 2 kuukauden kuluttua vankeuden alkamisesta tai vankilaan tulosta. Tätä perustellaan sillä, että vanki pitää oppia tuntemaan ennen kuin perhetapaaminen voidaan myöntää. Hyväksyttäviä tapajia ovat yleensä avio- tai avopuolisot ja lapset, useissa laitoksissa myös lähisukulaiset/vanhemmat, sisarukset ja jossain laitoksissa samassa taloudessa elävät.

Avolaitoksissa voi olla mahdollista tavata myös muita henkilöitä, esim. ystäviä.

Lapsen tapaaminen saattaa edellyttää huoltajan suostumusta / läsnäoloa tai täysi-ikäistä saattajaa. Avopuolisoiden on oltava 18 vuotta täyttäneitä tai heillä tulee olla yhteinen lapsi. Avosuhteelta saatetaan edellyttää vähintään 6 kuukauden pituutta ennen vankilaa ellei parilla ole yhteistä lasta. Avosuhteessa olevien edellytetään esittävän todistuksen yhdessä asumisestaan. Joissain vankiloissa myös aviopareilta on edellytetty todistettua yhdessä asumista ennen vankilaa.

Jos pysyvä parisuhde on solmittu vankila-aikana, perhetapaaminen on saattanut tulla mahdolliseksi 3-6 kuukauden jälkeen. Tätä käytäntöä on perusteltu sillä, että vangit ovat saattaneet avioitua vain saadakseen perhetapaamisen. Rikos-

seuraamusvirasto on kehottanut vankiloita luopumaan ko. ohjeesta ja käyttämään yksilökohtaista harkintaa ko. tapauksissa Eduskunnan apulaisoikeusmiehen otettua kantaa asiaan.

Esteenä tapaamiselle on järjestysrikkomus vankilassa tai ulkopuolella, positiivinen virtsanäyte tai kieltäytyminen kokeesta, huumausaineen käyttö ja hallussapito tai se, että tapaaja on päihtynyt.

Uusi mahdollisuus perhetapaamiseen saatetaan antaa noin 4 kuukauden kuluessa positiivisen näytteen jälkeen.

Suljetuissa laitoksissa perhetapaamisia valvotaan siten, että vanki tarkastetaan ennen tullen, hän saattaa myös samalla joutua vaihtamaan vaatteet. Vieraan voidaan edellyttää jättävän päällysvaatteet ym. tavarat säilytykseen. Myös tapaamistila tarkastetaan. Avolaitoksissa paikallaolokontrolli tehdään puhelimitse. Vanki saattaa joutua käymään iltatarkastuksessa. Suljetuissa laitoksissa perhetapaamiseen saa yleensä tuoda vain laitoksen kanttiinista ostettuja tavaroita.

Ongelmina perhetapaamisissa ovat eri laitosten eritasoiset tilat, perhetapaamisten toteuttamismahdollisuudet ja se, että niihin pääsevien läheisten ryhmä määritellään eri tavoin eri laitoksissa. Käytännön mahdollisuuksia saada perhetapaaminen lienee vähentänyt vankien määrän lisäys.

7.4 Poistumisluvat

Vangille voidaan myöntää poistumislupa (loma), kun vankilassaoloajasta on kulunut puolet tai kysymyksessä on erittäin tärkeä syy. Poistumislupa myönnetään, jos on todennäköistä, että vanki noudattaa lupaehtoja. Lomaa voi saada korkeintaan kuusi vuorokautta neljän kuukauden aikana. Ellei lupaehtojen noudattamista muuten pidetä riittävän todennäköisenä, vangille voidaan tärkeästä syystä myöntää poistumislupa saatettuna. Saattolomat voivat suuntautua mm. vangin kotiin.

Poistumismatka maksetaan valtion varoista, jos lupa on annettu läheisen omaisen vaikean sairauden vuoksi. Myös ensimmäisen poistumisluvan matkat ja matkat aina, kun viimeisestä paluusta on kulunut 6 kuukautta, maksaa valtio edullisimmalla kulkuneuvolla. Vanki ei saa poistua Pohjoismaiden ulkopuolelle. Jos vanki noudattaa poistumisluvan ehtoja, poissaoloaika luetaan rangaistujaksi.

Poistumislupia anottiin vuonna 2002 yhteensä 16 788 joista myönnettiin 73 prosenttia. Loman myöntäminen on aina harkinnanvaraista eikä siihen ole subjektiivista oikeutta. Käytetyistä poistumisluvista lupaehdot täytettiin 92-prosenttisesti. Tärkeästi lupaehtoja rikkoneiden vankien osuus oli vajaa 3 % pro-

senttia. Törkeänä lupaehtojen rikkomisena pidetään yli viikon myöhästymistä, joutumista palautetuksi, huumeiden tai muiden kiellettyjen esineiden tuontiyritystä tai rikokseen syyllistymistä luvan aikana. Vuoden aikana poistumislualta jätti palaamatta 303 vankia, mikä oli vajaa 3 prosenttia käytetyistä poistumisluvista.

7.5 Perheleirit ja muut tilaisuudet

Vankilan johtaja voi myöntää vangille luvan osallistua vankilan ulkopuolisiin tilaisuuksiin tarpeellisen valvonnan alaisena. Tilaisuus voi olla joko yleisötilaisuus tai tilaisuus, johon osallistuminen on tärkeää vangin perhe- tai muiden suhteiden kannalta. Vanki voi myös täyttää osan osallistumisvelvollisuudestaan ulkopuoliseen toimintaan osallistumalla. Pääsääntöisesti lupa tilaisuuteen myönnetään enintään kolmeksi vuorokaudeksi ja matkoihin kuluva ajaksi. Lupa voidaan myöntää seitsemäksi vuorokaudeksi ja matka-ajaksi, jos tilaisuutta voidaan pitää erityisen tärkeänä vangin vapautteen valmentamisen ja vapaudessa selviytymisen kannalta.

Ryhmäkäynnejä eri tilaisuuksiin järjestettiin rangaistuslaitoksista vuonna 2002 yhteensä noin 2000. Yksittäisten vankien perhesuhteiden hoitoon liittyviä käynnejä ei ole tilastoitu. Vankiloiden sosiaalityöntekijöille tehdyn kyselyn mukaan 15 vankilalla on ollut omia leirejä. Leirien sisältönä on yhdessäoloa, yhdessä tekemistä, keskusteluryhmiä, tiettyjä aihesisältöjä sekä kahdenkeskisiä keskusteluja. Vankiloiden itse järjestämät perheleirit ovat kuitenkin vähentyneet ja suuren osan perheleireistä järjestää Vapautuvien Tuki ry. Päätöksenteossa arvioidaan mm. perhesuhteen vakiintuneisuutta, leirin tarpeellisuutta vangille sekä vangin luotettavuutta.

7.6 Kyselyt perheleireillä olleille

7.6.1 Perheleiritoimintaa koskeva kysely

Vapautuvien Tuen perheleirille osallistuneille on tehty vuonna 1999 kysely, johon osallistui yli 70 vankia ja omaista. Heidän joukossaan myönteisyys yhdistyksen leiritoimintaa kohtaan oli lähes täydellistä. Suuren hakijamäärän vuoksi hakijat voivat olla iloisia jo leirille pääsystä. Se, että sai olla muutaman päivän poissa vankilasta ja viettää aikaa lasten ja puolison kanssa, oli koettu tärkeäksi. Osallistujat saivat myönteisiä kokemuksia paitsi perheen kanssa yhdessä olosta myös ryhmäistuntoihin osallistumisesta ja muiden mukanaolijoiden tapaamisesta. Lähes kaikki vastanneet kokivat leirien odotusten toteutuneen erittäin hyvin tai ainakin osittain.

Kyselyyn vastanneiden käsitys oli, että perheleirillä on hyvin positiivinen vaikutus parisuhteisiin, perheisiin, omaisiin ja heidän sosiaalisiin suhteisiinsa, mutta myös rangaistustaan suorittaviin ja heidän tulevaisuuteensa. Perheleirien kaltainen toiminta tukee siten myös vankeinhoidon päämääriä. Leireihin liittyy monenlaisia toiveita. Lähes kaikissa vastauksissa toivottiin pidempää yhdessäoloa perheen kanssa. Monet halusivat tavata samassa elämäntilanteessa olevia kohtalotovereita ja kuulla heidän käsityksiään ja kokemuksiaan. Perheleirillä olo laajentaa sekä omaisten että vankien näkökulmaa.

Leireillä monet miettivät suhdettaan itseensä, puolisoonsa, perheeseensä ja myös tulevaisuuteensa. Vastauksissa tuli esille myös perheen ja parisuhteen tärkeys sekä ryhmähengen muodostuminen ja yhteenkuuluvuuden tunne leiriläisten keskuudessa. Eräissä vastauksissa todettiin perhetyön tärkeys ennaltaehkäisevänä ja kuntouttavana toimintona suhteessa rikollisuuteen. Joissakin vastauksissa kiiteltiin ohjaajien osuutta leirien onnistumisen suhteen.

Joidenkin vastausten mukaan leirien aikaa tulisi pidentää, jotta ryhmällä olisi tilaisuus tutustua toisiinsa ja muun toiminnan ohella jäisi enemmän aikaa olla perheen parissa. Osa haluaisi osallistua saman ryhmän kanssa jatkoleirille, jopa vapautumisen jälkeen. Vastaajat halusivat pidentää yhdessäoloa lasten kanssa ja myös enemmän toimintaa, jossa lapsetkin voisivat olla mukana. Toivottiin myös lisää psyykkistä tukea lapsille.

Osa vastanneista haluaisi monipuolistaa ja lisätä ryhmäistuntoja. Haluttiin perehtyä vankeustuomion aiheuttaneisiin syihin ja siitä koituviin seurauksiin, kuten avioliittokriisiin. Joidenkin mielestä istuntoja on ehkä liikaa, koska aikaa pitäisi jäädä muillekin harrastuksille. Toisaalta istuntoja haluttiin ryhmitellä enemmän siten, että miehille ja naisille varattaisiin enemmän aikaa olla omissa ryhmissään. Osa vastaajista olisi kuitenkin halunnut oppia tuntemaan lähemmin vastakkaisen sukupuolen ajatusmaailmaa, mikä edellyttää yhteisiä ryhmäkokouksia. Pitkäaikaisvankien kannalta leiritoiminta koettiin erityisen tarpeelliseksi. Toimintaan haluttiin lisätä myös muita aktiviteetteja ryhmäistuntojen rinnalle.

Joidenkin hakijoiden mielestä leiritoiminnan tiedotus ei kaikissa vankiloissa toimi ja niihin suhtaudutaan kielteisesti. Leirien sisällöstä ja niiden olemassa olosta eikä hakumenettelystä juurikaan tiedetä. Hakumenettely saattaa myös viedä aikaa eikä tietoa hyväksymisestä ehkä saada riittävän ajoissa, jotta perhe voi järjestää lapsille vapaata koulusta tai puoliso työstä. Kielteistä on se, että leirejä on joskus jouduttu peruuttamaan siitä syystä, että ei ole saatu vankeinhoidon valvojaa leirille.

Leirien määrää toivottiin lisättävän. Vangin omaisten ja perheen asemaan kättätiin myös muuta tukea leirien lisäksi. Omaiset eivät useinkaan tiedä mistä esimerkiksi saa keskusteluapua. Omaiset ovat hajallaan oleva ryhmä, joten he eivät välttämättä tiedä eivätkä tunne ketään vastaavassa tilanteessa olevaa, jonka kanssa voisi yhdessä pohtia ongelmia.

Leireillä tai leirimatkoilla ei ole tapahtunut pahempia rikkeitä. Vaikka leireillä on ollut hyvinkin pitkiä tuomioita suorittavia, niin leiriläiset ovat hoitaneet sitoumuksensa laitostensa suuntaan. Tulokseen on vaikuttanut luottamus vankeihin, mitä he arvostavat.¹¹⁰

7.6.2 Perhetyötä koskeva kysely

Vapautuvien Tuki ry:n kolmella perheleirillä tehtiin syksyllä 2002 työryhmän toimesta kysely toiveista vankiloiden perhetyön suhteen. Kyselyyn vastasi 25 perhettä. Enemmistö toivoi mahdollisuutta tavata puolisoaan heti vangitsemisen jälkeen tai viimeistään välittömästi tuomion saamisen jälkeen. "Tiedottomana olemisen aikaa" vangitsemisen ja tuomion julistamisen välillä pidettiin perheissä kriittisenä hetkenä. Suhteen koetinkivenä pidettiin tuomion alkua; muuttamalla vastaajalla suhde olikin loppunut ennen lomamahdollisuuden alkamista.

Parisuhteessa eläville toivottiin neuvoa ja tukea. Perheleirejä pidettiin tärkeänä henkireikänä parisuhteen säilymiseksi ja vankilasta vapautuneen sijoittumiseksi yhteiskuntaan. Leirille pääsy heti tuomion alussa tai jo ennen loma-ajan alkua koettiin toivottavana. Perhetapaamisia tulisi olla kaksi kertaa kuukaudessa. Tapaamisiin toivottiin lapsiystävällistä kohtelua ja yleensä vankien perhesuhteiden kunnioittamista. Tapaamista plexilasin takaa pidettiin lapsille epäinhimillisenä. Ehdotuksia perhetyön kehittämiseksi olivat lisäksi

- erityisjärjestelyt päihteettömien vankien ja heidän lastensa tapaamisille
- tilat perheiden yöpymiselle tapaamisten yhteydessä
- vankiloiden verstaiden ym. tilojen käyttö isä-lapsi-tapaamisissa
- saatettujen lomien lisääminen lasten vanhemmille
- isän mukaan pääsy synnytykseen
- parempi tiedotus perheleireistä
- puhelinkortit halvemmiksi.

¹¹⁰ Laine, Keijo (1999). Julkaisematon käsikirjoitus Vapautuvien Tuen perheleiriläisille tehdystä kyselystä.

8. Perhesuhteiden hoito vankila- ja valvonta-aikana

Pidempiaikaisille vangeille tehdään riski- ja tarvearvio, jossa analysoidaan rikos, siihen johtaneet tapahtumat ja motivoineet tekijät, henkilön vastuunotto rikollisesta teosta ja tietoisuus sen vaikutuksista sekä rikoksenteon malli ja rikosura. Arvioinnissa tarkastellaan myös henkilön asumista, ihmissuhteita, tuloja ja taloudellisen tilanteen hoitamista, koulutusta, työllisyyttä ja niitä tukevia taitoja, päihteiden käyttöä, ajattelua, käyttäytymistä ja asenteita. Arvioinnin perusteella vangin rangaistusaika suunnitellaan moniammatillisesti yhteistyössä vangin kanssa siten, että rikollisuutta ylläpitäviin tekijöihin voidaan vaikuttaa vähentävästi ja selviytymisedellytykset vapautumisen jälkeen lisääntyvät.¹¹¹ Lyhytaikaisille vangeille tehdään työ- ja toimintakyvyn arvio, johon sisältyy tietoa sosiaalisista suhteista. Perhesuhteiden suunnitelmallinen hoito ja edistäminen ovat toistaiseksi jääneet kuitenkin melko vähäiseksi.

8.1 Perhetyö eri toimintojen yhteydessä vankilassa

8.1.1 Valvonta- ja ohjaustehtävät

Vartijan toimenkuva on muuttunut viime vuosina huomattavasti. Vartijalta vaaditaan nykyisin entistä suurempaa joustavuutta ja kykyä sopeutua ammatin vaatimuksiin. Vartijalla on mahdollisuus tutustua vankeihin ja keskustella heidän ongelmistaan, kuunnella, tukea ja kannustaa heitä ja olla heille ihminen, johon he luottavat. Työ painottuu entistä voimakkaammin valvontatehtävien ohella vuorovaikutukseen varsinkin yhdyshenkilöinä toimivilta vartijoilta.

Vartijan työ edellyttää vankien kohtelua järkevällä ja asiallisella tavalla, myös yksilöllisten erojen huomioon ottamista. Työssä vaaditaan taitoa tulla toimeen mitä erilaisimpien ihmisten kanssa vankilan erityisolosuhteissa.

Vartijakunta on se ryhmä, joka antaa vankilasta kuvan perheenjäsenille, koska he vastaanottavat vangin tapaajat. Perheenjäsenten lähtiessä vartija hoitaa lähtötarkastuksen. Niissä vankiloissa, missä on useamman vuorokauden tapaamis- mahdollisuus, tapaajat ja valvontahenkilökunta voivat kohdata toisensa sallitulla liikkumisalueella. Mitä useammin samat perheenjäsenet käyvät vankeja tapaa- massa, he tulevat myös valvontahenkilöstölle "tutuiksi". Tapaajia käy useissa lai-

¹¹¹ Sijoittajayksikön toimintaohje 31.1.2003 ja Riski- ja tarvearvioinnin arviointiohjeet 31.1.2003.

toksissa paljon ja säännöllisesti. Mm. Vilppulan vankilan toimintaperiaatteeksi on kirjattu perhesuhteiden ylläpito ja parantaminen, mikä edellyttää vartijoilta omaisten kanssa työskentelyä lähes päivittäin.

Vartijoiden roolia yhdys henkilön suuntaan on kehitetty osassa vankiloita. Näin on erityisesti kuntouttavaan toimintaan keskittyneissä avovankiloissa ja joissakin suljetuissa vankiloissa mm. Oulun ja Kuopion vankiloissa. Yhdys henkilö tulohaastattelijana selvittelee myös ihmishuuhdekysymyksiä, perhesuhteiden hoitoa ja esittelee perhetapaamiset. Yhdys henkilö voi tiedottaa erilaisista perheleiri- ja kurssimahdollisuuksista ja hän voi itse olla mukana leirityössä. Samoin yhdys henkilö voi antaa päättäjille lausuntoja perhetapaamisiin liittyen vankeja koskevista asioista. Kaikissa vankiloissa ei käytetä yhdys henkilönimikettä, vaikka vartija toimii samoin kuin nimetyt yhdys henkilöt.

Vankiloissa on nykyisin myös ohjaajia, joille kuuluu erilaisia mm. vapaa-ajan toiminnan ohjaamiseen kuuluvia tehtäviä. Ohjaajat voivat myös tukea vankia heidän perhesuhteissaan.

8.1.2 Sosiaalityö

Vankien keskuudessa moniongelmaisuus on yleistä, mikä aiheuttaa runsaasti sosiaalityön tarvetta. Vankilaan tullessa päällimmäisinä ovat usein asunnon säilyttäminen sekä erilaiset perheeseen liittyvät asiat kuten lasten tapaaminen ja yleensä perheen tilanne vankeusaikana. Vankila-aikana esille tulevia asioita ovat mm. toimeentulotuen tarve, korvauksista tai veloista selviäminen ja lasten huoltajuuteen liittyvät asiat. Sosiaalityöntekijä valmistelee useissa vankiloissa perhetapaamiset. Hän voi myös toimia yhdys henkilönä Vapautuvien Tukeen ja osallistua perheleireille. Vankilasta vapautumisvaiheessa korostuvat asunnon hankinta, henkilön oma ja perheen toimeentulo vapautumisen jälkeen, erilaiset viranomaisasiat sekä jatkokuntoutuksen järjestäminen. Asiat ovat usein vaikeita ja aikaa vieviä. Vaikeuksia aiheuttaa myös se, että sosiaalitoimi on kunnallisesti organisoitu ja vankeja tulee monista eri kunnista. Vangit kuten myös heidän perheensä ovat eri asemassa mm. toimeentulotuen ja perheen tukemisen suhteen kuntien käytäntöjen vaihdellessa. Yhteistyökokouksia sosiaaliviranomaisten kanssa voidaan järjestää vankilassa tai vankiloista voidaan lähteä kotipaikkakunnalle verkostokokoukseen yhdessä vangin kanssa. Pitkät matkat ja kiire kuitenkin vaikeuttavat toimintaa.

Sosiaalityöntekijöiden ammatilliset käytännöt liittyvät hyvin läheisesti yhteistyöhön perheiden suuntaan. Myös yhteydenpito perheeseen jää vankien rajoitettujen yhteydenpitomahdollisuuksien takia usein virkamiesten kautta tapahtuvaksi. Sosiaalityöntekijöillä on sosiaalityön koulutuksen vuoksi yleiset valmiudet perheiden kohtaamiseen ja erilaisten perheasioiden hoitoon. Perhe-

terapia- tai muuta perhekeskeistä koulutusta voi olla yksittäisillä työntekijöillä, mutta sitä ei tehtävään vaadita. Sosiaalialan tehtäviä tekevät myös mm. erityisohjaajat, päihdekoordinaattorit ja lastenhoitajat.

8.1.3 Sielunhoito

Vankilapappien työn kautta tarjoutuu paljon erilaisia mahdollisuuksia tukea omaisia ja perheitä vankeuden aikana. Vankilapappien tärkeänä tehtävänä on olla henkinen silta vankeudesta vapauteen ja vapaudesta vankeuteen. Yhteydet vankina olevan kotiseurakuntaan lisäävät oleellisesti perheen tukemisen ja auttamisen muotoja ja mahdollisuuksia. Perhetyö onkin eräs pappien tärkeimmistä tehtävälajeista.

Vankilapapit toimittavat useita avioliittovihkimisiä vuodessa. Ennen vihkimistä keskustellaan avioliittoon aikovien kanssa ja vihkimisen jälkeen aviopari pitää vielä pitkään yhteyttä vihkipappiin. Lähiomaisen kuolemasta ilmoitetaan useimmiten vankilapapeille ja he keskustelevat siitä vangittuna olevan kanssa ja samalla valmistelevat yhdessä poistumislupa- asioita hautajaisia varten. Usein vankilassa kuolleen henkilön hautaan siunaamisen toimittaa vankilapappi, mikäli omaiset niin toivovat.

Useat vankilapapit järjestävät ns. perhekeskusteluja, missä omaiset voivat keskustella avoimesti ja luottamuksellisesti papin läsnä ollessa ja hänen kanssaan. Keskustelut eivät ole varsinaisia perheterapiaistuntoja, mutta niissä otetaan esille usein vaikeitakin perheen ja parisuhteen sisäisiä kysymyksiä. Vankilapapit ovat useimmiten mukana vankilan omien perheleirien suunnittelussa ja toteuttamisessa. Monet papit ovat hyvin tiiviisti mukana myös Vapautuvien Tuki ry:n perheleiritoiminnassa.

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon järjestämään vankilapappien pitkään sielunhoitokoulutukseen kuuluu osiona perheneuvonta. Muutamat vankilapapit ovat myös saaneet kirkon koulutuksen perhekoulujen sekä parisuhde- ja pariviestinnän kurssien pitämiseen.

Vankiladiakonit, joita on yhteensä kolme, tekevät pitkälle samaa työtä kuin vankilapapit. Perhetyö on ollut keskeinen tarve virkojen perustamisessa. Vankiladiakonit ovat vangin toivomuksesta hänen apunaan yhteyksien ylläpitämisessä perheeseen ja omaisiin. Lisäksi diakoni pyrkii lujittamaan perhesiteitä järjestämällä vankilassa neuvottelutilanteita vangeille ja heidän perheenjäsenilleen. Diakoneilla on mahdollisuus tarvittaessa suorittaa kotikäyntejä perheisiin. Koska perheet kuitenkin asuvat kaukana ja tapaamiset jäävät hyvin satunnaisiksi, asioita hoidaan vangin kotiseurakunnan työntekijän kautta.¹¹²

¹¹² Karjalainen, Tuula (2002) Vangin perhe. Sielunhoidon aikakauskirja nro 14. Rikos ja rangaistus.

8.1.4 Psykologinen tuki

Psykologit ovat mahdollisuuksiensa ja omista painopistealueistaan riippuen mukana vankiloiden perhetyössä perheiden kanssa käytävissä keskusteluissa sekä pari- ja perheterapiaistunnoissa. Myös heidän kauttaan vanki voi puhelimitse pitää yhteyttä perheenjäseniinsä tai perheenjäsenet voivat olla yhteydessä työntekijään. Psykologit ovat mukana kriisitilanteiden selvittelyssä, pitävät verkostopalavereja, monet toimivat yhdyshenkilöinä Vapautuvien Tuki ry:n perheleirien suunnittelussa. Niissä vankiloissa, joissa järjestetään perheleirejä, psykologit voivat olla mukana leirien suunnittelussa, leiriohjelman toteuttamisessa ja valvonnassa. On myös mahdollista toimia vangin saattajana vankilan ulkopuolelle suuntautuvilla matkoilla. Vankiloiden käytäntö vaihtelee, mutta osassa vankiloita psykologi osallistuu valvottujen/valvomattomien perhetapaamisten järjestelyihin. Perheille pyritään selvittämään jatkotukipaikkoja siviiliin tai ohjaamaan jo vankila-aikana käyttämään kotikuntien perhetukipalveluja.

Useimmilla psykologeilla on hyvät valmiudet perhetyöhön ja joillakin on pitkä perhekeskeisen työn koulutus, osalla lyhytkursseja.

8.1.5 Perhetyö Vilppulan vankilassa

Vilppulan vankilassa on perhetyötä varten oma asuntola ”Perhelä”, joka palvelee perheleirien sekä kuntoutus- ja liikuntaleirien pitopaikkana ja jossa myös Vilppulan vankien perhetapaamiset pääsääntöisesti hoidetaan. Toisilla vankiloilla on mahdollisuus pitää leirejä Vilppulassa siten, että laitos tarjoaa kurssinpitopaikan ja majoituksen sekä erikseen sovittuna ruokailun. Leirien sisällöstä ja valvonnasta vastaa järjestävä vankila itse.

Perhelä sijaitsee omana kokonaisuutenaan hieman sivummalla varsinaisesta pääalueesta ja siellä on kuusi huoneistoa, joista on kaksi yksiötä ja muut isompia huoneistoja. Asunnot on varustettu kodinomaisesti ja tarvittavin kodinkonein. Yläkerrassa on lisäksi toimisto, pienempi ryhmätyötila ja iso ryhmätila, johon ryhmä kokonaisuudessaan mahtuu työskentelemään.

Vilppulan vankien omien perheleirien yhteydessä on tehty yhteistyötä alkuvaiheessa Tampereen Kriminaalihuoltolaitoksen aluetoimiston kanssa sekä Tampereen seurakuntien kanssa. Myöhemmin yhteistyökumppanina on ollut Tampereen seurakuntayhtymä, josta on ollut erityistyöntekijä mukana lähes kaikilla leireillä yhteistyössä vankilan henkilökunnan kanssa. Lisäksi ulkopuolisia erityisasiantuntijoita on käytetty aihekokonaisuuden mukaan.

Kokemus on osoittanut, että leiriviikon toteuttaminen vaatii paljon suunnittelu-aikaa, koska etukäteisvalmistelut ovat erittäin tärkeitä leirin onnistumiselle. Vilppulan vankila on omien leiriensä sisällössä pyrkinyt käsittelemään tiettyjä aiheita syvemmin. Koska vankilassa on hyvät tapaamismahdollisuudet muutoin-kin, leiriaikaa on voitu hyödyntää muuhun kuin pelkästään yhdessäolon ja arki-päivän elämisen opetteluun. Suunnittelu on aloitettu miettimällä, keille leiri suun-nataan. Osallistujien valinnasta on jatkettu tarkempaan leirin sisältöön. Sisältö-toiveita on pyritty kuulemaan myös osallistuvilta vangeilta ja heidän perheenjäseniltään. Tämän jälkeen on haettu yhteistyötahot, hoidettu käytän-ön järjestelyt ja mahdollisuuksien mukaan pidetty yksi kokoontuminen ennen varsinaista leiriä. Leirin päättyessä on pyydetty palaute leiristä, työstetty sitä ja tehty myös jatkosuunnitelmia.

Parin viime vuoden ajalta on selvästi ollut nähtävissä leirien määrän vähenemi-nen, mikä viitanee resurssien vähyyteen, organisointiongelmiin ja mahdollises-ti myös siihen, että työtä pidetään toissijaisena.

8.1.6 Lapset Hämeenlinnan vankilassa

Vangin pieni lapsi voidaan ottaa hoidettavaksi rangaistuslaitokseen, jos se on lapsen edun mukaista ja vanki itse sitä haluaa. Suljetussa Hämeenlinnan vanki-lassa äiti saa pitää lasta 3-vuotiaaksi ja Vanajan avovankilaosastolla, jossa lapsia on myös isien mukana, 4-vuotiaaksi asti. Lasten määrä vankiloissa vaihtelee vuosittain noin 15 - 30. Hämeenlinnassa on lastenhoitajat, jotka myös ohjaavat äitejä lasten hoidossa. Vankiäitien tiedot ja taidot äitinä olemisesta vaihtelevat suuresti ja osa heistä kaipaa paljon tukea lapsensa hoitamisessa.¹¹³

8.1.7 Isä-lapsi toiminta

Naarajärvien vankilassa on järjestetty Isä- lapsi -leirejä kahdesti vuodessa parin vuoden aikana. Leirien tavoitteena on isä-lapsisuhteen vahvistaminen, virikkei-den antaminen yhdessä olemiseen ja isänä vastuuttaminen. Sisältönä on oppi-minen yhdessä tekemisen kautta, seikkailu, luova toiminta, pelit ja elämykset sekä lapsista huolehtiminen. Leireillä on mukana 3-7 vankia lapsineen.

Jokelan vankila ja Keravan vankila ovat järjestäneet oman henkilökunnan toi-mesta Isä-lapsi -toimintaa vankilassa vastaavin periaattein kuin Punaisen Ristin Vanhempi-lapsi -toiminta. Pyhäselän vankilassa toiminnassa on mukana myös vankiäitejä.

¹¹³ Tammi-Moilanen, Kaisa (2002) Naisvangit. Teoksessa Vankeinhoidon perusteet. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisu 4/2002. Tietosanoma Oy, 187.

8.1.8 MOVE-lähisuhdeväkivallan ehkäisyprojekti

Viola - Väkivallasta vapaaksi ry ja Mikkelin vankila ovat yhteistyössä osana STAKESin naisiin kohdistuvan väkivallan projektia kehittäneet lähisuhteissaan väkivaltaisten miesten auttamiseen tarkoitettun interventiomallin, joka sisältää sekä lähisuhdeväkivallan arviointia että käsittelyä. Mukana projektissa ja koulutusohjelmassa on myös muita toimijoita Etelä-Savon alueelta. Arviointeihin sisältyy yhteistyösuhteen luominen sekä hoitomotivaation herättäminen. Arvioinnin jälkeinen informaatio- ja motivointiosuus on tarkoitettu niille, jotka ovat kertoneet haastattelussa väkivaltaisesta käyttäytymisestä puolisoa kohtaan. Se toteutetaan parityönä Viola ry:n työntekijöiden toimesta. Istuntoihin kuuluu viisi teemaa: Terveet ihmissuhteet, Lähisuhdeväkivalta ilmionä, Lähisuhdeväkivallan tutkimusmatka, Lähisuhdeväkivallan seuraukset ja Lähisuhdeväkivallan käsittely. Teemoissa käsitellään luottamuksen ja kumppanuuden periaatetta, väkivaltaan liittyviä myyttejä ja kognitiivisia vääristymiä, väkivaltaan liittyviä tunteita ja väkivaltaisen käyttäytymisen laukaisevia tekijöitä, perhe-elämän kapeutumista väkivallan seurauksena ja hoitopalveluita. Istunnot kestävät 1 - 1,5 tuntia. Osallistujat kokoavat henkilökohtaisen materiaalikansion istuntojen pohjalta.

Mikkelin vankilassa on haastateltu projektin aikana kaikki vangit, joilla on parisuhde. Syksyyn 2003 mennessä on haastateltu 67 vankia. Ainoastaan yksi on kieltäytynyt. Haastatelluista 35 on käyttänyt parisuhteessaan jonkinlaista fyysistä väkivaltaa, pelkkää henkistä väkivaltaa 30. Vain kahdella ei ollut mitään merkkejä väkivaltaisesta käyttäytymisestä. Jatkoon ilmoittautui 15 vankia. Muut toivoivat yleensä muuta apua, kuten neuvontaa, mahdollisuuksia keskustella ja ihmissuhdekoulutusta. Vain parilla henkilöllä oli ollut syyte perheväkivallasta.¹¹⁴

Vankien kokemuksia interventiosta on tutkittu kuuden vangin teemahaastattelun perusteella. Vangit kokivat osallistumisen myönteisenä asiana. Puolet heistä katsoi oppineensa haastatteluissa jotain uutta esimerkiksi omasta käyttäytymisestäään tai sen seurauksista kumppanille. Samalla kertaa haastateltiin myös projektityöntekijää. Vangit arvioivat haastattelun ilmapiirin ja suhteen haastateltavan ja haastattelijan välillä paremmaksi kuin työntekijä mutta käyttämänsä parisuhdeväkivallan vähäisemmäksi ja lievemmäksi kuin haastattelija. Tutkija arvioi tulosten perusteella, että vankiloissa on tarvetta parisuhdeväkivaltatyölle.¹¹⁵

114 Psykologi Liisa Riittisen haastattelu 9.12.2002.

115 Leminen, Tiina (2003) Vankien kokemuksia parisuhdeväkivallan puheeksiottavasta MOVEI-interventiosta. Opinnäytetyö. Sosiaalialan koulutusohjelma. Sosiaali- ja terveysalan koulutusyksikkö. Mikkelin ammattikorkeakoulu.

8.1.9 Verkostoprojektit

Vankien elämänhallintaa ja siinä yhteydessä myös perhesuhteita tuetaan useissa eri toimijoiden yhteistyöprojekteissa mm. Keravan vankilan WOP-projekti¹¹⁶, Tyynelän kehittämiskeskuksen POLKU-projekti Itä-Suomen vankiloissa ja jo päätynyt Janus-projekti¹¹⁷ Hämeenlinnan seudulla.

8.2 Perhetyö Kriminaalihuoltolaitoksen valvontatyössä

Perhetyö ehdonalaisesti vapautuneiden valvonnassa

Syksyllä 2002 tehtiin kysely kriminaalihuoltolaitoksen työntekijöille, jotka tekevät ehdonalaisvalvontatyötä (eav). Kysymykset liittyivät toisaalta parisuhde- ja perheasioiden käsittelyyn kriminaalihuollossa ja toisaalta työntekijöiden näemyksiin ja kokemuksiin vankiloissa tehtävästä perhetyöstä. Kysymyksiin vastasi 15 työntekijää/aluetoimistoa.

Kyselyn mukaan parisuhde- ja perheasioita käsitellään työssä enimmäkseen keskusteluin, mutta myös erilaisten tehtävien, esimerkiksi Työkalupakin avulla.¹¹⁸ Työkalupakki on kriminaalihuollossa käytössä oleva apuväline, jonka avulla voidaan arvioida rikoksiin syyllistymisen riskiä ja tehdä asiakkaan kanssa eri elämänaalueisiin liittyviä tehtäviä. Liitteessä 5. esitetään verkostokartta, jota käytetään laajasti muuallakin ihmissuhdetyössä. Tarvittaessa asiakkaita voidaan ohjata muiden palvelujen piiriin ja tavata heitä verkostotapaamisissa. Myös kotikäynnit antavat hyvän kuvan perhetilanteesta. Esimerkiksi Kriminaalihuoltolaitoksen Kotkan aluetoimistossa on käytäntö, että jokaisen valvottavan kotiin pyritään tekemään kotikäynti valvonnan alkuvaiheessa.

Keskustelujen aiheet asiakkaiden kanssa ovat moninaiset. Valvontatapaamisissa keskustellaan muun muassa parisuhdekriiseistä, mustasukkaisuudesta ja luottamuksesta, aggressiivisesta käyttäytymisestä, lapsista, raha-asioista, seksuaalisuudesta, puolison suhtautumisesta rikoksiin ja rangaistuksiin - samoin kuin siitä, millaista vankilasta paluu takaisin perhe-elämään on. Monet valvottavat kokevat vapautuessaan ulkopuolisuutta perheessään. Omaa henkistä tilaa ei tahdo löytä, kun puoliso on yksin tottunut kantamaan vastuun perheestään. Tällainen tilanne on omiaan aiheuttamaan paineita ja ristiriitoja puolisoitten välille.

116 Kivinen-Aalto, Pentti (2003). Perhetyö nuorten vankien ja heidän omaistensa kanssa. Opinnäytetyö. Diakonia-ammattikorkeakoulu, Helsingin yksikkö, 44-50.

117 Nurmi, Jari (2002) Janus käsikirja. Kriminaalitaustaisen henkilön kokonaiskuntoutus. Kiipulan ammatillinen aikuiskoulutuskeskus. ESR, Janus-projekti, 51.

118 Työkalupakki. Välineitä rikoksentehtävien kanssa tehtävään työhön. Kriminaalihuoltoyhdistys 2000.

Vaikka perheen ja parisuhteen tukeminen onkin tärkeää, joissakin tapauksissa parisuhteen jatkumista ei kuitenkaan kannata erityisesti tukea. Tällaisia tapauksia ovat esimerkiksi perheet, joissa parisuhteen tukeminen ei edistäisi valvottavan päihteettömyyttä ja rikoksettomuutta.

Kyselyn mukaan vankiloiden perhetapaamisten ja perheleirien tarve ja merkitys vangeille on suuri. Tosin perhetapaamisissa voivat korostua myös negatiiviset asiat: harvoin mahdollistuvat tapaamiset luovat paineita ja asiat voivat kärjistyä tapaamisten aikana. Yksi asiakas kertoi, että "kun on mennyt vankilaan ja tapaa 2 kuukauden jälkeen vaimonsa ensimmäisen kerran, ei kerta kaikkiaan ole mitään puhumista, on vieraantunut toisesta ja tuntuu tuskalliselta." Asiakkaat ovat valittaneet myös perhetapaamisten lyhyttä kestoja ja ankeita ulkoisia puitteita.

Toisinaan kriminaalihuollon työntekijöiltä pyydetään lausuntoja siitä, asuuko vanki siviilissä avio- tai avoliitossa. Joskus tilanteita on ollut hankala arvioida, ja riittävä näyttö parisuhteesta ja sen merkityksestä on pidetty vaikeana kysymyksenä. Perhetapaamiskriteereitä tulisikin yhtenäistää eri vankiloiden välillä.

Yhteenvetona voidaan todeta, että kriminaalihuollon työntekijät katsovat perhetyöllä olevan suuri merkitys vangin elämässä. Perhetyön tulisi olla osa vapautteen valmentautumista ja yhteistyön kehittämistä vankiloiden ja kriminaalihuollon välillä. Vangin ja hänen kumppaninsa odotukset vankilan jälkeiselle ajalle voivat olla hyvinkin erilaiset. Tärkeä kysymys onkin se, miten käydä läpi jo etukäteen tilanteita, jotka siviilissä odottavat. Tulevaisuuden suunnitelmia tehtäessä vangin perhe- ynnä muut yhteiskuntaan sopeutumista edistävät suhteet olisi hyvä ottaa huomioon. Esimerkiksi muutokseen motivoinnissa ja sen onnistumisessa ovat yhteydenpito läheisiin ja rikkoontuneiden suhteiden korjaaminen avainkysymyksiä. Perheen olemassaolon ottaminen huomioon voi vähentää asiakkaiden yhteiskuntavastaisuutta ja sitä kautta luoda pohjaa yhteistyölle myös valvonta-aikana. Vastauksissa korostetaankin verkostojen ja verkostopalaverien, samoin kuin kunnan perhetyöntekijöiden merkitystä toiminnassa.

Perhetyö ehdollisesti rangaistujen nuorten valvonnassa

Ehdollisesti rangaistut nuoret valvottavat ovat iältään yleensä alle 21-vuotiaita. Useat heistä asuvat lapsuuden kodissa tai laitoksessa. Tämän vuoksi nuorten kanssa korostuu yhteistyö vanhempien ja lastensuojeluviranomaisten kanssa. Nuorten asiakkaiden koteihin tehdään myös kotikäyntejä, ja avo- tai aviopuolisot tai nuoren vanhemmat voivat olla mukana toimistokäynneillä.

Nuorten parisuhteet ovat usein lyhytkestoisia, mutta parisuhdeasioista keskusteltaessa on huomattu, että nuoret arvostavat perhettä ja toivovat perheasioiden järjestyvän omassa elämässäänkin. Mikäli nuori on saanut ehdottoman vankeusrangaistuksen, vankilaan menosta keskustellaan monesti valvojan kanssa. Ennen vankilaan menoa nuorilla on erilaisia pelkoja ja epävarmuutta sekä huolta esimerkiksi isänä olemisesta vankeusaikana. Perheasiat eivät kuitenkaan tuolloin välttämättä korostu keskusteluissa, vaan vankilaan menoon liittyy monia muita ajatuksia ja kysymyksiä.

Yhdessä rikoksettomaan elämään -hanke

Yhteistyössä rikoksettomaan elämään (YRE)-hanke on kansallinen, poikkihallinnollinen hanke, jossa etsitään nykyistä vaikuttavampia seudullisia yhteistyömalleja rikoksiin syyllistyneiden elämänhallinnan parantamiseksi. Hankkeella on tällä hetkellä suunnittelija Lahdessa, Hämeenlinnassa ja Tampereella.¹¹⁹

¹¹⁹ www.kriminaalihuolto.fi.

9. Perhetyö muiden maiden vankeinhoidossa

9.1 Pohjoismaat

Ruotsi

Vuonna 1997 selvitettiin Ruotsin hallituksen toimeksiannosta niiden lasten asemaa, joiden vanhempi on vankilassa. Työn taustalla oli YK:n lasten oikeuksien yleissopimus, joka korostaa vanhempien vastuuta ja lasten tarvetta ja oikeutta molempiin vanhempiinsa.¹²⁰

Vankien lasten elämässä vaikeita vaiheita ovat:

- ero vanhemmasta pidätyksen ja vangitsemisen yhteydessä, mikä voi aiheuttaa kriisireaktioita ja surua
- vanhemman poissaolo vankeusaikana, joka aiheuttaa surua ja kaipausta. Myös kriisireaktiot ja psykosomaattiset oireet ovat tavallisia.¹²¹
- vanhemman paluuseen suhtaudutaan toisaalta myönteisellä odotuksella mutta myös epäilyksellä, koska sitä seuraa uusi sopeutumisprosessi.

Säännöllinen kontakti vähentää pelkoa ja rauhattomuutta. Yhteydenpidon vähentäminen lapsen säästämiseksi on usein ollut tuhoisaa ja nykyisin tiedetään, että säännöllinen kontakti rauhoittaa lasta, jolloin hän ei turhaan tunne rauhattomuutta vanhemman vuoksi ja saa siten tilaa omalle kehitykselleen.¹²²

Selvityksen perusteella käynnistettiin kokeiluluonteisesti vanhemmuuskursseja viidessä naisvankilassa ja kymmenessä Göteborgin ympäristön miehille tarkoitetuissa vankiloissa. Vanhemmuutta tukevat ryhmät sisältävät paitsi tiedon jakamista myös tukea ja keskustelua ongelmista. Ryhmien luonne vaihtelee opiskeluryhmistä keskusteluryhmiin ja itseapuryhmiin.

Toiminnan käynnistämisen yhteydessä ryhmänvetäjille järjestettiin 8 päivän koulutus, jonka antoivat lastenpsykiatrian ja lastenpsykologian asiantuntijat. Vetäjät saivat myös työnohjausta alan asiantuntijoilta. Toimintaan liittyi arviointi, jonka mukaan monet osallistuneet korostavat kurssien järjestämisen tärkeyttä.¹²³

120 Fångarnas föräldraskap. En utvärdering av föräldrarutbildningar inom kriminalvården. Kriminalvårdens Forskningskommitté. Göteborg Universitet. Institutionen för socialt arbete 2000. Ulla-Carin Hedin.

121 Eckenrode, J. (1991) The Social Context of Coping, New York, Plenum.

122 Andersson, G (1995): Barn i samhällsvård. Lund; Studentlitteratur.

123 Fångarnas föräldraskap. En utvärdering av föräldrarutbildningar inom kriminalvården. Kriminalvårdens Forskningskommitté. Göteborg Universitet. Institutionen för socialt arbete 2000. Ulla-Carin Hedin.

Erityisesti miehet ovat saaneet kursseista positiivisia kokemuksia ja uutta tietoa. Sekä miehet että naiset ovat tulleet entistä tietoisemmiksi merkityksestään vanhempina lapsilleen ja säännöllisen yhteydenpidon tärkeydestä. Monet ovat kokeneet, että on tärkeä saada puhua siitä, mitä on ero lapsista. Osallistujat ovat usein lisänneet yhteyksiään lapsiin kurssin seurauksena ja yhteyden lisääminen on koettu hyvin arvokkaaksi. Vankeinhoito antaa vangeille mahdollisuuden ilmaiseen puheluun lapsille kerran viikossa. Joidenkin osallistujien suhteet henkilökuntaan ovat parantuneet, mikä on voinut johtaa myös parempaan laitosisilmapiiriin. Osallistujat puhuvat enemmän lapsista kuin huumeista ja rikoksista ja henkilökunnan rooli on muuttunut vankeja tukevammaksi.

Vanhempainryhmän materiaali käsittää istunnot teemoista Olla vanhempi, Saa-da lapsi, Esikouluikä, Koulun aloitus, Nuoret¹²⁴ ja Erotta lapsestaan, Kertoa vai ei, Perhekoti, Olla etäisvanhempi ja Jälleenyhdistyminen.¹²⁵

Ruotsissa on myös mahdollisuus Suomen perheleirejä vastaavaan toimintaan avoimessa kurssikeskuksena toimivassa laitoksessa (Gruvberget).

Norja

Norjan vankiloissa ei ole käytössä strukturoituja ohjelmia. Parissa vankilassa on käynnistetty ryhmiä joko liittyen parisuhteeseen tai isänä olemiseen vankilasta käsin. Tähän liittyen on isille ja lapsille järjestetty erilaisissa tapahtumissa tai retkillä käyntejä vankilan ulkopuolelle. Parisuhderyhmän ohjelma on kehitetty yhteistyössä ulkopuolisten sosiaaliterapeuttien kanssa.

Tanska

Tanskassa ei ole perhetyöhön keskittyviä ohjelmia. Syksyllä 2002 mietintönsä jätti vankien toimintoja selvittänyt työryhmä, joka katsoi, että perhenäkökulma tulisi ottaa enemmän huomioon vankeinhoidossa. Mm. vankien parisuhteita ja heidän rooliaan vanhempana tulisi vahvistaa. Yhteen ulkopuoliseen laitokseen (pensionen) on tarkoitus perustaa perheosasto, johon tulisi tällaista toimintaa. Työryhmä pitää ko. kurssien kehittämistä tärkeänä yhteistyössä esim. kuntien kanssa. Toimintaan tulisi ottaa mukaan myös vankien perheet. Työryhmä katsoo, että kurssitoimintaa tulisi järjestää myös vankiloissa, joissa on perheosasto tai muu kuntouttava osasto.¹²⁶ Tanskan vankeinhoidossa on äskettäin käynnistyt lähisuhdeväkivaltaohjelma.

124 Christensen, Rita (2000) Ifrågasatt föräldrarskap. En studiecirkel om föräldrar, barn och droger. Riksförbundet för behandlingshem (RFB) i samverkan med Institutet för kunskapsutveckling inom missbrukarvården (IKM).

125 Christensen, Rita (2001) Föräldrar på avstånd. En studiecirkel om att inte leva tillsammans med sitt barn. Rädda Barnen.

126 Beskæftigelsen af indsatte i Kriminalforsorgens institutioner. Kriminalforsorgen 2002.

9.2 Muut maat

Kanada

Kanadassa on käytössä ohjelmat sekä vanhemmuuden taitojen edistämiseen että perheväkivaltaan: Perheväkivaltaohjelma on erikseen niille, joilla on kohtalainen riski perheväkivaltaan ja niille joilla on korkea riski. (National High and Moderate Intensity Family Violence Prevention Programs) Perheväkivaltaohjelma sisältää sekä informatiivista aineista että se myös opettaa taitoja välttää perheväkivaltaa. Ohjelman käytössä painotetaan jatkohoidon järjestämisen tärkeyttä yhteiskunnassa.

Vanhemmuuden taitojen (Parenting Skills Program) -ohjelmaan kuuluu 18 noin kahden tunnin ryhmäistuntoa ja kaksi työpajaa terveydestä ja yhteiskunnan palveluista. Ohjelma on tarkoitettu rikoksentekeijöille, jotka sitoutuvat parantamaan perhesuhteitaan vankila-aikana ja vapautuessa. Se auttaa lisäämään ymmärrystä ja taitoja, joita tarvitaan perhesuhteiden hoidossa, erityisesti lapsiin suhtautumisessa. Ohjelmalla pyritään parantamaan osallistujien kognitiivista toimintaa vanhemmuuden taitojen soveltamisessa. Ohjelma auttaa katkaisemaan kehän, jossa tulevat sukupolvet joutuvat alttiiksi aiempien sukupolvien kehittämälle riskille. Ohjelmassa

- annetaan tietoa perheestä, vanhempien roolista, lasten kehityksestä ja lasten tarpeista
- autetaan myönteisten vanhemmuuden taitojen kehittämisessä yhteydenpidon, ongelmanratkaisun, tunteiden hallinnan ja kurinpidon suhteen
- kehitetään lasten käytökseen liittyviä realistisia odotuksia
- kehitetään realistisia odotuksia ja suunnitelmia vanhemmuuden roolin suhteen, erityisesti yhteiskuntaan sijoittumisen yhteydessä
- opetetaan taitoja, jotka auttavat tietämään, milloin, missä ja miten voi löytää tarvittavien palveluiden piiriin paikallisyhteisössä.¹²⁷

Englanti

Englannin vankeinhoidossa on äiti-lapsiyksiköitä muutamissa naisvankiloissa. Yksikköjen tarkoituksena on mahdollistaa äiti-lapsisuhteen kehittyminen vankila-aikana ja lapsen hyvinvoinnin edistäminen.¹²⁸ Naisvankiloissa on myös erilaisia vanhemmuutta ja naiseutta tukevia sekä naisten hyväksikäyttöä ehkäiseviä ohjelmia. Englannin vankeinhoidon internet-sivuilta löytyy opas, josta vankien omaiset saavat tietoa mm. tapaamisjärjestelyistä vankiloissa.¹²⁹

¹²⁷ www.csc-scc.gc.ca.

¹²⁸ Report of a Review of Principles, Policies and Procedures on Mothers and Babies/Children in Prison. HM Prison Service 1999.

¹²⁹ www.hmprisonservice.gov.uk.

Alankomaat, Belgia, Britannia ja Tsekki

Huumeriippuvaisten vankien perheiden tuen tarpeesta on tehty tutkimus koskien Belgiassa, Alankomaita, Tsekiä ja Britanniaa. Tutkimuksen mukaan Belgiassa ja Tsekissä vankien perheitä tukevat samat yhteiskunnan palvelujärjestelmät kuin vankeja. Belgiassa ja Alankomaissa tarjotaan tukea vankien perheille ns. vankien tapaamiskeskuksissa. Britanniassa järjestetään työntekijän johdolla vangille ja hänen perheelleen erityisvierailuja, joissa käsitellään perheongelmia, ja perhepäiviä eri asioista keskustelua varten. Tukea saa myös vierailukeskuksissa Lontoon vankiloissa.

Huumeriippuvaisten vankien perheet tuntevat usein häpeää ja saattavat olla sen vuoksi haluttomia etsimään apua. He haluavat kuitenkin informaatiota ja apua auttaakseen omaistaan parantumaan huumeiden käytöstä. Perheet tarvitsevat informaatiota ja monenlaista tukea omaisensa vankeuden alkuaikoina. Perheet ja vangit arvostavat sekä erillistä tukea että yhteistä perheterapiaa vankila-aikana. Lisääntynyt tuki molemmille tahoille on tarpeellista erityisesti juuri ennen ja jälkeen vankilasta vapautumisen.¹³⁰

10. Uudistusehdotukset

10.1 Vankeuslaki

Vankeusrangaistusten täytäntöönpanoa ja tutkintavankeuden toimeenpanoa koskevan lainsäädännön kokonaisuudistuksen lähtökohtana on säätää vankien oikeuksista ja velvollisuuksista sekä perusoikeuksien rajoituksista lain tasolla. Käytännössä lakiin viedään useita jo nykyisin käytössä olevia toimintatapoja. Tärkeimpiä vankeusrangaistuskomitean ehdotuksia olivat:

- vankeinhoidon tavoitteiden uudelleen määrittäminen
- toimivaltuuksia koskevan lainsäädännön uudistaminen
- sijoittajayksiköiden toiminnan säätely
- rangaistusajan laskennan uudistaminen
- laitosten turvallisuusluokituksen vahvistaminen
- vankien sijoittamista sekä siirtoa koskevan menettelyn uudistaminen

Komitea ehdotti täytäntöönpanon tavoitteeksi "vangin valmiuksien lisääminen rikoksettomaan elämäntapaan edistämällä vangin elämänhallintaa ja sijoittumista yhteiskuntaan". Rangaistujan suunnitelmasta tulisi kaikkien rangaistusvankien

¹³⁰ Supporting families of Drug-dependent offenders by Laetitia C. Hennebel, Vanessa Fowler and Paddy Costall. The European Network of Drug Services in Prison (ENDSP) ja Cranstoun drug Services. November 2002, 6.

vankila-aikaisen toiminnan perusta. Suunnitelmaan sisältyisi vangin sijoittaminen, toiminta rangaistusajana, ehdonalainen vapauttaminen sekä edellytykset poistumisluville.

Normaalisuusperiaate tulisi selkiinnyttää seuraavasti: "rangaistuslaitoksen olot on järjestettävä niin pitkälle kuin mahdollista vastaamaan yhteiskunnassa vallitsevia elinoloja." Laitosolojen normaalisuuden tulisi olla ehdoton pääsääntö, josta poikkeukset voivat aiheutua vain vankilan luonteesta rangaistuslaitoksena. Yhteyksistä rangaistuslaitoksen ulkopuolelle säädettäisiin nykyistä täsmällisemmin ottaen huomioon perusoikeuksien rajoittamiselle asetetut edellytykset. Mm. puhelimen käyttöoikeuden luvanvaraisuudesta luovuttaisiin. Tapaamisia voitaisiin valvoa myös videovalvonnalla.¹³¹

Hallituksen esitys vankeuslaiksi valmistunee alkuvuodesta 2004.

10.2 Vankeinhoidon rakenneuudistus

Vankeinhoidon rakenneuudistus (RAKE) -hankkeessa tehdään kokonaissuunnitelma vankeinhoitolaitoksen hallinnon, laitosverkoston, henkilöstörakenteen ja henkilöstöryhmien työnjaon uudistamisesta. Uudistusten keskeisinä lähtökohdina ovat valmisteltavana oleva lainsäädäntö ja oikeusministeriön oikeuspolitiikan strategia.¹³²

Vankiloista on tarkoitus muodostaa nykyistä suurempia laitoskokonaisuuksia. Ensimmäisen vaiheen ehdotuksen mukaan perustettaisiin kuusi aluevankilaa, joista jokainen koostuisi sijoittajayksiköstä, vankiloista sekä avolaitoksista. Lähi-työtä vankien kanssa on tarkoitus lisätä vähentämällä esimerkiksi väliportaan hallintoa.

Hankkeen II-vaiheessa tehtävää jatketaan yksityiskohtaisella tasolla. Vankien toimintoja suunnitellut työryhmä lähtee siitä, että vangin rangaistusajan tulee olla suunnitelmallinen ja tavoitteellinen kokonaisprosessi, joka muodostuu tulo- ja sijoitteluvaiheesta, toiminta- eli suorittamisvaiheesta ja vapauttamisvaiheesta. Tavoitteena on, että vanki siirtyy sen kuluessa mahdollisimman avoimiin oloihin. Toiminnoille pyritään kehittämään jatkumot vankilassa ja vapauteen ja ne muodostavat vangin yksilöllisiä tavoitteita tukevan toimintakokonaisuuden. Työryhmä on ottanut huomioon perhetyöryhmän alustavia ehdotuksia.¹³³ Uusi organisaatio ja vankeuslaki on tarkoitus saattaa yhtä aikaa voimaan mahdollisesti 2005.¹³⁴

131 Vankeusrangaistuskomitean mietintö. Komiteamietintö 2001:6, 1-2, 137-138, 157-158.

132 Oikeuspolitiikan strategia ja kehitysnäkymiä vuosiksi 2003-2012. Oikeusministeriö.

133 Vankien toimintojen ja palvelujen perusrakenne ja palvelujen tuottaminen. Rikosseuraamusvirasto. Rakennemuutoshanke. Työryhmäraportti 31.8.2003.

134 Oikeusministeriön kriminaalipoliittisen osaston tiedote 22.1.2003.

TOIMENPIDE-EHDOTUKSET

11. Perhetyön lähtökohdat ja asema vankeinhoidossa

Vankeinhoidon perhetyö pohjaa kansainvälisiin ihmisoikeuksia ja lasten oikeuksia koskeviin julistuksiin ja sopimuksiin (ks. luku 3) sekä lainsäädännössä ja Vankeinhoito-laitoksen ja Kriminaalihuoltolaitoksen periaateohjelmassa esitettyihin vankeinhoidon tavoitteisiin. Perhe on yhteiskunnan luonnollinen ja perustava ydinosa ja sillä on oikeus yhteiskunnan ja valtion suojaan. Lapsella tulee olla edellytykset normaaliin kehitykseen ihmisarvon mukaisissa oloissa. Hänen tulee saada kasvaa mikäli mahdollista molempien vanhempiensa huolenpidon ja vastuun alaisena. Sopimusvaltioiden tulee antaa vanhemmille tai muille laillisille huoltajille apua heidän hoitaessaan lastenkasvatustehtävänsä. Perustuslain mukaan julkisen vallan on tuettava perheen ja muiden lapsen huolenpidosta vastaavien mahdollisuuksia turvata lapsen hyvinvointi.

Perhetyöryhmä korostaa, että lasten tilanteeseen vanhemman vankeuden aikana tulee kiinnittää erityistä huomiota. Työryhmä katsoo kansainvälisten sopimusten merkittävän mm. sitä, että lapsen tulisi lähtökohtaisesti saada tavata vangittua vanhempaansa inhimillisissä olosuhteissa. Lastenkasvatustehtävä edellyttää, että vanhemmille annetaan tehtävään todellisia mahdollisuuksia ja myös valmiuksia mahdollisuuksien mukaan, jos niitä puuttuu.

Vankeinhoidon vähimmäissääntöjen mukaisesti vankien ihmisoikeuksia voidaan rajoittaa vain siinä määrin kuin vangittuna pitäminen ilmiselvästi edellyttää. Jotta vapausrangaistuksilla olisi rikollisuutta ehkäisevää vaikutusta, vankien on voitava parantaa yhteyksiään omaisiinsa. Hyvät yhteydet perheeseen auttavat vankia myös paremmin kestämään vankeusaikana sekä siten parantavat vankilan ilmapiiriä ja luovat dynaamista turvallisuutta. Sosiaaliset verkostot voivat olla ratkaisevassa asemassa uusien rikosten ehkäisyssä tai toisaalta rikoksiin syyllistymisessä, jos olemassa olevat ihmissuhteet ylläpitävät rikoksia.

Suurimmalla osalla vangeista suhteet perheisiin on arvioitu kuntoutumista tukeviksi. Monilla varsinkin pitkäaikaisilla vangeilla on kuitenkin ihmissuhdeongelmia, jotka ilmenevät paitsi lähisuhteiden puutteena, rikkinaisinä ihmissuhteina, perheväkivaltana ja myös kiinnittymisenä päihde- ja rikosmyönteiseen kulttuuriin. Tämä aiheuttaa tarvetta sosiaalisten taitojen kehittämiseen, mutta valitettavasti myös yhteydenpidon rajoittamiseen, kun epäillään

yhteydenpitoon liittyvän väärinkäytöksiä. Työryhmän työhön ei ole kuulunut yhteydenpitoon liittyvän kontrollin käsittely. Valvontatarve tulee selvittää erikseen yksilöllisellä tasolla ja se vaikuttaa siihen, miten perhesuhteiden hoito voidaan toteuttaa.

Noin puolella pitkäaikaisista vangeista on parisuhde. Alustavien tietojen perusteella parisuhdeväkivalta näyttää olevan melko yleinen ongelma, mikä aiheuttaa runsaasti työn kehittämistarvetta. Pitkäaikaisista vangeista noin puolella on lapsia, joista melko monet on otettu huostaan. Todennäköistä on, että vankilassaolo edelleen vaikeuttaa ihmissuhteita puutteellisten yhteydenpitomahdollisuuksien ja vuorovaikutusvalmiuksien heikentymisen vuoksi. Perhesuhteiden hoitoon vankila-aikana on syytä kiinnittää huomiota, koska on ilmeistä, että huonot suhteet viittaavat heikompaan menestymiseen vapautumisen jälkeen ja myös vaikeuksiin vankilasta vapautuneiden omaisille.

Työryhmä on tehtäväksiantonsa mukaisesti keskittynyt perhetyöhön, mutta se korostaa, että myös muut ihmissuhteet ovat tärkeitä etenkin niille vangeille, joilla ei ole perhettä. Koska perhettä määrittävät osittain myös tunnesiteet objektiivisten perheen tunnuspiirteiden lisäksi, kovin kiinteitä rajoja sille, mikä katsotaan perhetyöksi, ei voida asettaa. Myönteiset sosiaaliset suhteet tulisi nähdä vangin voimavarana, joka palvelee myös vankeinhoidon tavoitteita, minkä vuoksi niitä tulee edistää niin paljon kuin mahdollista. Toisaalta huonot suhteet esim. huumemyönteinen kaveripiiri voivat vaarantaa alkaneen myönteisen kehityksen. Uusien, hyvien suhteiden luominen vankila-aikana edistäisi yhteiskuntaan integroitumista. Uusintarikollisuuden ehkäisyä on myös se, että väkivaltaisen vangin perheeseen kohdistamaa uhkaa vähennetään, rikosten ehkäisyä se, että lapsen kasvuolosuhteita rikoksettomuutta tukeviksi edistetään.

12. Perhetyön tavoitteet ja sisältö

*Perhetyön tavoitteena on vähentää vankeudesta aiheutuvia haittavai-
kutuksia ja edistää vangin sijoittumista yhteiskuntaan.*

Työryhmä pitää perhetyötä hyvänä kattokäsitteenä vankila-aikana tapahtuvalle perhetyölle. Perhetyö yhteiskunnassa on tavoitteellista perheen tukemista monipuolisella verkosto-, tiimi- ja yksilötyöllä. Mm. toimistossa tai klinikalla tapahtuva työ on perheterapiaa, laitoksessa tai leirillä tehdään perhekuntoutusta ja kodissa kotipalvelua tai kohdennettua tai tehostettua perhetyötä. Sosiaali-
toimeen sisältyy myös kontrolliluonteista toimintaa. Perhetyö voi vankila-aikana sisältää useanlaisia perheitä tukevaa toimintaa. Sen lisäksi siihen kuuluu väkivaltaisuutta ja väärinkäytöksiä ehkäisevää toimintaa.

Perhetyöllä tuetaan vangin lasten ja perheen psyykkisten, sosiaalisten ja taloudellisten asioiden hoitoa sekä perhesuhteita. Perhetyöhön kuuluvat ohjaus ja neuvonta, yhteydenpidon järjestäminen, perhekuntoutus (perheleirit), tuki perheiden kriisitilanteissa, muu perhesuhteiden edistäminen sekä väkivallattomuuteen vaikuttaminen perhesuhteissa. Toimintaa toteutetaan yhteistyössä yhteiskunnan perhetyön toimijoiden kanssa. Toiminnassa otetaan huomioon mahdollisten väärinkäytösten ehkäisy ja kontrolli.

Perhetyötä vankilassa tekevät kaikki virkamiehet, jotka kohtaavat työssään vankien omaisia tai vankien perheisiin liittyviä asioita. Perhetyötä vankien ja heidän omaistensa parissa voivat tehdä myös muut yhteiskunnan toimijat.

Vankilaan menevän perhesuhteiden tukeminen on toivottavaa aloittaa jo ennen tuomion täytäntöönpanoa ja jatkaa sitä vankilassa ja vapautumisen jälkeen yhteistyössä yhteiskunnan ao. toimijoiden kanssa. Vangin perheelle vankeudesta koituvia haittavaikutuksia tulisi yhteiskunnan toimenpitein vähentää eikä rangaista heitä sen johdosta, että heidän omaisensa on tehnyt vääriä valintoja.

13. Arviointi ja suunnittelu

Työryhmä kannattaa Vankeusrangaistuskomitean ehdotusta siitä, että riski- ja tarvearvio tehdään heti vankilaan tullessa kaikille rangaistusvangeille ja sitä, että riski- ja tarvearviossa selvitetään vangin perhesuhteisiin liittyviä ongelmia ja puutteita ihmissuhdetaidoissa, esim. vanhemmuuden taidoissa. Lähisuhdeväkivallan selvittämisen tulee olla osa riski- ja tarvearviota, mutta syventyä myöhemmin sopivassa vaiheessa niiden kohdalla, joilla on merkkejä lähisuhdeväkivallasta. Ihmissuhteiden kehittämisen tulee sisältyä tärkeänä kohtana rangaistusajan suunnitelmaan, jotta niidenkin kautta voidaan vaikuttaa inhimillisen kohtelun ja vankeinhoidon tavoitteiden toteuttamiseen.

Lähestymiskieltoja koskevat tiedot tulee saada poliisilta kaikista vangeista heti vankilaan tullessa, jotta ne voidaan ottaa huomioon vangin toimintaa suunniteltaessa. Lähestymiskielto vaikuttaa olennaisesti jokapäiväiseen toimintaan, esim. lomien myöntöön. On ensiarvoisen tärkeää, että tiedonkulku vankilaan ei ole vain sopimustasolla, vaan lähestymiskieltoja koskevasta tiedonannosta vankeinhoitolaitokselle säädetään laki- tai asetustasolla. Selkeintä olisi, että vankila saisi automaattisesti rangaistustaan suorittamaan tulevan henkilön voimassa olevat lähestymiskiellot atk:n avulla. Tällöin tieto lähestymiskiellosta voisi siirtyä vankilalle heti poliisiin saatua tiedon vankilaan tulleesta. Ellei tämä ole

mahdollista, vankilalle tulee antaa käyttöoikeus tietokantaan, jonne lähestymiskiellot on rekisteröity. Ennen lakisäateistä tiedonantoa, asia tulee hoitaa käytännön yhteistyönä.

Vangin perhe- ja ihmissuhteiden hoito vankeusaikana tulee valmistella yhteistyössä vangin ja sosiaalityöntekijän tai muun / muiden asiaan perehtyneiden työntekijöiden kanssa. Vangin kumppanilla tulisi olla jonkinlainen mahdollisuus ilmaista mielipiteensä asiaan. Tähän kuuluvat niin tapaamiset kuin lomat ja mahdollisesti muu perhesuhteisiin vaikuttava toiminta. Jotta asiassa voidaan lähteä liikkeelle realistiselta pohjalta, pitää olla tiedossa myös mahdolliset toimintaa estävät tekijät kuten lähestymiskiello. Vangin ja perheen pitää myös yleisellä tasolla saada tietää, mitkä tekijät vaikuttavat lomien ja perhetapaamisten hylkäämiseen tai peruuntumiseen. Salassapidettävien asioiden kertominen edellyttää vangin suostumusta.

Rangaistusajan suunnitelmaa täydennetään hyvissä ajoin vapautumissuunnitelmalla. *Perhesuhteiden tulee olla tärkeä osa vapautumissuunnitelmaa. Tarvittaessa perheterapia, perheneuvonta, perheasioiden sovittelu, lähisuhdeväkivallan ehkäisy ym. tarpeellinen toiminta suunnitellaan etukäteen yhteistyössä yhteiskunnan perhetyön toimijoiden kanssa. Ennen vapautumista voi olla tarpeen järjestää läheisneuvonpito tai verkostokokous vangin verkostoon kuuluvien henkilöiden kanssa, jotta he voivat yhdessä miettiä tukitarpeita vapautumisen jälkeen.*

14. Yhteydenpito vangin ja perheen välillä

Perhesuhteiden ylläpitomahdollisuudet ovat erityisen tärkeitä vankeinhoidossa, koska vankilaan joutuminen katkaisee normaalin yhteydenpidon. Nykyaikana on totuttu tiheään yhteydenpitoon teknisten mahdollisuuksien lisääntyttyä, joten yhteyksien heikentyminen koventaa vankeuden rangaistusarvoa. Vankeinhoidon tavoitteiden ristiriitaisuus näkyy selvästi yhteydenpidon toteuttamisessa. Täytäntöönpanon turvaaminen saattaa edellyttää yhteydenpidon rajoittamista, mutta rajoituksia voi olla vain niin paljon kuin väärinkäytösten ehkäisy edellyttää. Rajoitusten tulee olla lakisäateisiä. Silloin kun rajoituksia käytetään, tulee olla tarkka seuranta.

Periaatteena perhesuhteiden ylläpidossa tulee olla normalisuus, jota rajoitetaan vain niin paljon kuin väärinkäytösten ehkäisy kunkin vangin kohdalla edellyttää. Tärkeää on, että toiminnassa otetaan huomioon yksilöllisyys. Luotettaviksi arvioitavien vankien ei tule joutua kärsimään muiden rikkeistä. Yhteydenpitokeinot vangin ja perheen välillä kirjataan sen mukaisesti kuin kunkin vangin

kohdalla on tarpeellista ja mahdollista rangaistusajan suunnitelmaan. Perustana suunnittelulle käytetään mm. riski- ja tarvearviota, työ- ja toimintakyvyn arviota sekä mahdollista tietoa lähestymiskiellosta.

Kirjeenvaihto ja puhelut

Kirjeiden kirjoittaminen on edelleen tärkeä yhteydenpitokeino. Sekä vangit että omaiset odottavat toisiltaan kirjeitä. Kirjoittamalla voi usein hoitaa myös viranomaisasioita tehokkaasti. Kaikille viranomaisille ei pysty soittamaan ollenkaan tai se on liian vaivalloista lyhyiden, varattujen soittoaikojen vuoksi. Kirjeenvaihto on myös taloudellisesti edullisempaa kuin puhelut. Kirjeenvaihto perheen kanssa ei saa riippua vangin taloudellisesta tilanteesta.

Vangin kannalta soittomahdollisuuksia on joissakin vankiloissa liian vähän. Soittomahdollisuuksia tulee järjestää kohtuullisesti, mikä saattaa edellyttää joissakin laitoksissa puhelinlaitteiden lisäämistä osastoille. Puhelinyhteydet tulee voida hoitaa siten, että asiattomat henkilöt eivät saa kuulla puheluita, koska vangin intimitteettisuojaa on kunnioitettava. Soittomahdollisuuksien lisääminen voi lisätä erityisesti vartiointihenkilökunnan työtä, minkä vuoksi tehtävän hoitoa tulee rationalisoida unohtamatta kuitenkin valvonnan vaatimuksia. Toisaalta vangin asioiden hoitaminen rauhoittaa tilannetta vankilassa ja siten helpottaa työtä.

Vangin tulee saada Hyvän vankeinhoidon käsikirjan edellyttämän mukaisesti ilmoittaa perheelleen ainakin vankilaan joutumisesta, siirrosta ja vapautumisestaan valtion kustannuksella.

Puhelinkorttien hinta on korkea ajatellen vankien työ- ja toimintarahoja, mikä usein haittaa tarpeellista yhteydenpitoa. Ruotsin mallin mukaan olisi suotavaa, että vanki voisi yhteiskunnan kustannuksella soittaa lapsilleen riittävän usein ellei tapaamiseen ole mahdollisuutta. Vangin viranomaispuhelimien soittoa tulee järjestyttävä esim. käyttöön annettavilla puhelinkorteilla, millä voitaisiin tukea asioiden hoidon opettelua, silloin kun virkamiestä mukana olo ei ole asian kannalta tarpeellista. Tämä myös säästäisi virkamiesten työaikaa.

Laitoskohtaisesti tulisi tarkastella vangin omaisten soittoja laitoksiin; varsinkin avolaitoksissa tulisi selvittää mahdollisuutta hakea vanki tarvittaessa puhelimeen ja muissa laitoksessa ainakin tärkeiden viestien soittopyyntöjen välittämistä vangeille.

Poistumisluvat

Myös lomien suunnittelu nykyistä paremmin rangaistusajan suunnitelmassa selkiinntää tilannetta sekä vangin että perheen kannalta. Suunnittelussa tulee olla mukana työntekijä, joka tuntee perheen tilanteen. Luotettavaksi arvioitavien vankien tulisi saada tärkeän syyn perusteella nykyistä helpommin lomia

lapsen synnytykseen ja siihen osallistumisen edellyttämään valmennukseen sekä lapsen kannalta tärkeisiin tapahtumiin, joilla voidaan edistää lapsen ja vanhemman välistä suhdetta. Nämä tarpeet kasautuvat usein lyhyehkölle ajalle, joten rangaistusajan pituuden perusteella myönnettävät lomat eivät aina riitä. Myös saatettujen lomien myöntäminen on suotavaa, mutta nykyisten resurssien puitteissa niiden käyttöä ei voida paljoa lisätä. Lomia ja lupia ulkopuolisiin tilaisuuksiin tulee voida käyttää myös muihin perhesuhteiden hoitoon liittyviin asioihin, joita esim. sosiaalitoimi tai muut verkostotahot pitävät tarpeellisina. Uutta tekniikkaa mm. gsm-valvontaa voidaan hyödyntää ehtojen noudattamisen valvon-
nassa.

Tapaamiset

Tapaamiset vankiloissa ovat usein ulkonaisesti epämiellyttäviä tilanteita sekä tapaajalle että vangille. Suuressa ryhmässä melu voi olla kovaa ja kuuleminen vaikeaa. Tapaamistilat koetaan varsinkin suljetuissa vankiloissa usein epäinhimillisiksi huolimatta siitä, että ne voivat olla ulkoisesti hyviä, koska tiloissa korostuu valvontafunktio. Kontrollin lisääminen on johtanut siihen, että suuri osa myös normaaleista tapaamisista järjestetään tapaamistiloissa, joissa on pleksilasi tapaajan ja vangin välillä ja koskettaminen on kielletty. Varsinkin pienten lasten tapaamiseen ko. tilat ovat sopimattomat. Mm. Hyvän vankeinhoidon käsikirjan mukaan koskettamisen tulee ilman erityistä aihetta olla mahdollista.

Lainsäädäntö edellyttää, että tapaamisia varten tulee olla soveltuvat tilat, mutta ei määrittele, mitä tämä merkitsee. Soveltuvuuden määrittelemine on tärkeää, jotta tapaamisten taso voisi toteutua yhteiskunnallisesti hyväksyttävällä tavalla kaikissa laitoksissa. Työryhmä ehdottaa kriteerien vahvistamista erilaisia tapaamismuotoja varten erikseen avolaitoksille ja suljetuille laitoksille, millä voitaisiin parantaa tapaamisten laatua. Kriteereiden käyttö voisi mahdollistaa suunnitelmallisen työn tapaamistilojen laadun parantamiseksi ja yhdenmukaisen toiminnan kehittämiseksi. Kriteerit voivat kattaa ainakin tilat, valvonnan, tapaamisten organisoinnin ja suosituksen tapaamisten pituudesta ja ajoituksesta. Liitteessä 2. esitetään eri tapaamismuodoille joitakin toivottavia kriteereitä. Laatu-kriteereiden suunnittelua on tarpeen jatkaa virkamiestyönä.

Työryhmän mielestä vankiloissa tulee olla normaaleja, vähemmän vankilamaisia tapaamistiloja erityisesti pienten lasten tapaamiseen, mikäli vangille ei jostain syystä tai riittävän usein ole mahdollista myöntää perhetapaamista, joka luonnollisesti on ensisijainen tapaamismuoto lasten kanssa. Lasten tapaamiseen voidaan käyttää myös ulkopuolisia tiloja, ellei laitoksesta löydy sopivia tiloja tai se on lasten kannalta tarkoituksenmukaisempaa.

Eritasoisia tapaamistiloja tulee olla riittävästi vankien yksilöllisen valvontatarpeen vuoksi. Tapaamistilojen viihtyvyyteen tulee kiinnittää huomiota. Tapaamiskulttuuria tulee kehittää tapaajaystävällisemmäksi lähtien jo tapaamisen organisoinnista. Jonotusta voidaan vähentää mm. aikojen tilaamisella etukäteen. Menettelyllä voidaan saada aikaan myös valvonnallista hyötyä. Kuitenkin myös spontaanien käyntien tulee olla mahdollisia, koska vankilaan tuloa ei voida aina etukäteen sopia. Tapaajien odotustilojen tulee olla asialliset ja viihtyisät ja niiden varustuksessa tulee ottaa huomioon omaisten kohtuulliset tarpeet. Tapaamistiloissa voidaan hyödyntää mahdollisuutta välittää omaisille informaatiota vankeinhoidosta, vankiloiden käytännöistä sekä yhteiskunnan perheitä koskevista palveluista, vertaistoiminnasta ym. Tapaamisten yhteydessä olisi suositeltavaa järjestää esim. muutaman kerran vuodessa mahdollisuus keskusteluun henkilökunnan, muiden viranomaisten tai vankien perheitä tukevien organisaatioiden edustajien kanssa. Muidenkin tilaisuuksien, joihin omaisia kutsutaan mukaan, järjestäminen olisi tärkeää.

Etäällä asutuskeskuksista sijaitsevien vankiloiden tulisi helpottaa omaisten vankiläkäyntejä esim. järjestämällä kuljetuksen lähimmältä asemalta.

Valvomattomat tapaamiset

Eri vankiloiden valvomattomia tapaamisia koskevat käytännöt tulee mahdollisimman pitkälle yhtenäistää ohjeistuksella, jonka tulee perustua laissa tai asetuksessa annettaviin suuntaviivoihin. Suljettujen ja avolaitosten ohjeiden on tarkoituksenmukaista olla erilaiset, koska avolaitoksissa yhteydenpito voi olla vähemmän kontrolloitua ja myös käytännön mahdollisuudet ovat paremmat. Valvomattomaan tapaamiseen mahdollisten ryhmän tulee olla yhtenäinen koko maassa. Näitä ovat lähiomaiset ja muut läheiset (käytännössä avopuolisot) sekä muut valvomattomaan tapaamiseen harkinnan perusteella soveltuvat henkilöt. Jotta voidaan varmistua siitä, että tapaamisiin ei liity väärinkäytöksiä, toiminnan tulee olla suunnitelmallista. Merkitykselliset ihmissuhteet ilmenevät, kun vangin kanssa työstedään esim. verkostokarttaa (ks. liite 5). Tilojen riittämättömyyden vuoksi lomalla kävijöiden mahdollisuuksia valvomattomaan tapaamiseen voidaan rajoittaa.

Avoliiton tai muun lähiomaissuhteen toteennäyttämisen pitäisi olla riittävä peruste valvomattomaan tapaamiseen, ellei tapaamiseen liity väärinkäytös- mahdollisuutta. Avoliitto voidaan tarkastaa väestörekisteritiedoista. Vangin tärkeät ihmissuhteet voivat ilmentyä myös muun työn yhteydessä esim. verkostokartan perusteella.

Ihmisoikeuksien Julistuksen perusteella myös vankilassa on oikeus solmia avioliitto - riippumatta siitä, että avioliittoa ehkä käytetään välineenä perhe- tapaamisten saamiseen. Kaikkien osalta valvomattoman tapaamisen saamisen ja sen ajankohdan tulee perustua rangaistusajan suunnitelmaan. Näissä tapauksis-

sa suunnittelussa ja ihmissuhdetyössä otetaan huomioon, milloin valvomattomat tapaamiset on tarkoituksenmukaista aloittaa. Mahdollisesti on tarpeen, että vanki ja puoliso tapaavat ensin normaalitapaamisessa tai työntekijän luona.

Vankilaan tulovaihe on sekä vangille että perheelle kriittinen ajankohta, jolloin tulisi voida selvittää yhteisiä asioita. Työryhmä katsoo, että tapaamisen, jossa avio- tai avoliitossa olleet perheenjäsenet voivat rauhassa keskustella toistensa kanssa, tulee järjestyä niin pian kuin mahdollista. Tapaaminen voi tapahtua joko erityistyöntekijän läsnäollessa tai valvomattomana tapaamisena. Tapaaminen edellyttää kuitenkin sen selvittämistä, että sille ei ole valvonnallisia esteitä. Mm. huometestin ottamiseen ja kontrollointiin menee jonkin verran aikaa. Myös lähestymiskielto tulee selvittää ennen tapaamista. Jos vangilla on ollut valvoton tapaaminen toisessa vankilassa, käytäntöä tulee voida jatkaa uudessa laitoksessa saman tapaajan/tapaajien kanssa, ellei tapaamisiin liity väärinkäytöksiä.

15. Perhesuhteiden hoito

Vuorovaikutusta edistävän perhetyön voidaan katsoa kuuluvan vankeinhoidolle vain siltä osin kuin se edistää vankeinhoidon tavoitteiden toteuttamista. Varsinaisesti toiminta kuuluu yhteiskunnassa niille organisaatioille, jotka muutenkin vastaavat perhekeskeisestä työstä. Ulkopuolisten perhetyön organisaatioiden ja vankeinhoidon yhteistyötä vankila-aikana tulee edistää. Työskentely voi tapahtua vankilassa tai sen ulkopuolella.

Perhesuhdetyön tarpeen arviointia jatketaan sisääntulovaiheessa tehdyn arvioinnin lisäksi esim. vangin ihmissuhdeverkoston kartoittamisella verkostokartan avulla. (ks. liite 5) Verkostokarttaa ja sukupuuta voidaan käyttää myös pidemmälle menevään terapialuonteiseen työhön.

Erilainen toiminta ajoittuu mm. perheen elämänkaaren eri vaiheiden mukaisesti. Nuorten vankien kohdalla korostuu yhteistyö heidän vanhempiansa kanssa. Avio- tai avoliitossa olevilla voi olla tarpeen kiinnittää huomiota parisuhteeseen, pienten lasten vanhemmilla voi vanhemmuuden taitojen kehittäminen olla keskeistä.

Toimintamuotoja ovat mm. yksilötyö/työskentely yhden perheen kanssa ja verkostokokoukset, erilaiset toimintaryhmät ja perhekuntoutus. Työtä voivat tehdä vankiloiden virkamiehet, ulkopuoliset perhetyön toimijat tai sitä voidaan tehdä yhteistyössä. Mikäli perhesuhteiden parantaminen, erokriisin hoitaminen tai väkivallattomuuden edistäminen edellyttää pidempiaikaista työtä kuten usein on tarpeen, työtä on usein tarkoituksenmukaista tehdä yhteistyössä yhteiskun-

nan ao. toimijoiden kanssa. Jos ulkopuoliseen terapiaan tai muuhun toimintaan osallistuminen nähdään tarpeelliseksi, ulkopuoliset järjestäjätahot tulee ottaa mukaan toiminnan suunnitteluun mahdollisimman aikaisessa vaiheessa.

Yksilötyö/työskentely yhden perheen kanssa/verkostotyö

Yksilötyötä vankilassa tekevät erityisesti pastorit, psykologit ja sosiaalityöntekijät. He voivat myös järjestää perheen / puolisoitten tapaamisen. Vanki voidaan lähettää vankilan ulkopuolelle perheterapeuttien tms. vastaanotolle, jolloin tapaamisen luonteesta riippuen siihen voi osallistua myös vangin puoliso tai koko perhe. Kyseessä voi myös olla läheisneuvonpito. Vankilan ulkopuolisen palvelun käyttö on erityisen perusteltua, kun aiemmin alkanutta terapiaa on tarpeen jatkaa vankila-aikana. Ulkopuolisia palveluita on usein syytä käyttää myös siksi, että vankeinhoidon voimavarat ovat ainakin nykyisellään rajalliset eikä monillakaan työntekijöillä ole varsinaista perhekeskeistä koulutusta.

Vangin perheasioiden hoitoon liittyy usein luonnostaan yhteistyö yhteiskunnan eri toimijoiden kanssa. Työryhmä suosittaa, että verkostotyötä, jossa useat eri toimijat tapaavat samalla kertaa tehostetaan. Verkostotapaamisiin on suotavaa ottaa mukaan myös vankien läheisiä.

Perhekuntoutus

Perheleirit / parisuhdeleirit ovat osoittautuneet tarpeellisiksi vankien ja heidän perheidensä kannalta eikä niissä ole tapahtunut väärinkäytöksiä. Osasta vankiloista ei ole ollut mahdollista osallistua ollenkaan perheleireille. Työryhmä pitää tarkoituksenmukaisena perheleirien määrän lisäämistä osana vankilan kuntouttavaa toimintaa. Leirien ohjelman tulee kattaa sekä yhdessäoloa että perhesuhteita edistäviä teemoja tarpeen mukaan. Perheleirien sisältöä voidaan kehittää ottamalla käyttöön parisuhteen / vanhemmuuden taitojen kehittämistä varten yleisesti kehitettyjä materiaaleja. Käytössä tulisi olla "pakillinen" menetelmiä erilaisia ryhmiä ja tilanteita varten, koska esille voi tulla hyvin erilaisia ongelmia. Perheleirejä järjestävien tulee tarvittaessa hankkia koulutusta toiminnan järjestämiseen. On tärkeää, että perheleireillä käsitellään myös vankeuteen liittyviä erityisteemoja.

Leirejä voidaan järjestää joko itse tai yhteistyössä ulkopuolisten tahojen, esim. järjestöjen ja seurakuntien kanssa. Perheleireille voi tulla myös esim. sosiaalitoimen edustajia informoimaan sosiaalitoimen palveluista. Vankilan tulee itse vastata leirien valvonnasta, vaikka se tekee yhteistyötä ulkopuolisten tahojen kanssa ohjelman ja järjestelyjen osalta. Toimintaan voidaan käyttää omia tiloja lähinnä avovankiloissa, mutta myös vankilan ulkopuolisia tiloja, mikäli niissä voidaan järjestää riittävä valvonta. Vankilan ulkopuolella toimintaa suositellaan järjestettäväksi vangeille, joita voidaan pitää siihen riittävän luotettavina. Ulkopuolisia leirejä puoltaa mm. toiminnan normaalisuus, joka on erityisesti perheen kannalta

tärkeää. Toimintaan tulee varata riittävästi henkilöstöresursseja ja määrärahoja mahdollisia ostopalveluita varten. Leirien järjestelyn ja osallistujien valinnan koordinoitua tulee kehittää.

Toimintaohjelmat

Vanhemmuuden tukemiseen liittyvä ohjelma

Puutteisiin vanhemmuuden taidoissa viittaa se, että joka neljännen pitkäaikaisen vangin lapset ovat huostaanotettuja tai vanki ei ota vastuuta lapsistaan. Työryhmä esittää, että vankien vanhemmuuden taitoja kehitetään yhteistyössä yhteiskunnan perhetyön toimijoiden kanssa järjestelmällisen toiminnan avulla eri yhteyksissä, esim. arkielämän taitoja harjaannutettaessa. Mahdollisen vanhemmuuden ohjelman suunnittelussa voidaan käyttää hyväksi Ruotsin vankeinhoidon kokemuksia, Suomesta valmiina saatavaa materiaalia tai se voidaan hankkia Kanadasta vankeinhoidosta, jolloin ohjelma on kehitetty erityisesti vankeja varten. Toimintaa täydentävät Punaisen Ristin Vanhempi - lapsi-ryhmien suunniteltu laajentaminen useisiin vankiloihin.

Materiaalin tulee käsittää yleensä vanhemmuuden taitoihin lapsen eri ikäkausina ja vankila-aikaisen vanhemmuuden erityiskysymyksiin liittyviä aiheita. Toiminta tulisi käynnistää asteittain siten, että se laajennetaan lähivuosina kaikkiin suunniteltaviin aluevankiloihin.

Vanhemmuuden taitojen opetusta on luontevaa antaa esim. osastoilla, joissa on lapsia vanhempansa mukana lasten hoidon yhteydessä. Pienen lapsen mukanoito vankilaan tulee olla mahdollista sekä nais- että miesvangeille kaikkien suunniteltujen aluevankiloitten jossakin yksikössä.

Lähisuhdeväkivallan hoito

Lähisuhdeväkivallan yleisyydestä ei ole kattavia tietoja, mutta on saatu viitteitä siitä, että moni parisuhteessa elävä vanki on syyllistynyt väkivaltaan kumppaniin kohtaan. Taustalla voi olla lapsena opittu toimintamalli. Työryhmä pitää tarpeellisena sitä, että jos riski- ja tarvearviossa saadaan viitteitä lähisuhdeväkivaltaa tai poliisilta tieto lähestymiskiellosta, vankia motivoidaan lähisuhdeväkivallan arviointiin. Interventiota parisuhdeväkivaltaan on kehitetty Mikkelin vankilan MOVE-projektissa. Jos MOVE-interventio hyväksytään vankeinhoidon toimintaohjelmien hyväksymismenettelyssä, se ehdotetaan otettavaksi käyttöön kaikissa aluevankiloissa. Lyhyen intervention lisäksi voi olla tarvetta myös pidemmälle joko vankeinhoitoa varten kehitetylle ohjelmalle tai ulkopuolisten esim. perheväkivaltaohjelmia käyttävien järjestöjen vankila-aikana järjestämälle ohjelmatoiminnalle. Ohjelma on mahdollista hankkia myös Kanadan vankeinhoidosta. Kumppaninsa surmanneiden vankien ongelmat vaativat usein terapiaa tai sielunhoitoa.

Työryhmä esittää, että lähisuuhdeväkivaltaa vähentävää toimintaa vankeinhoitolaitoksessa kehitetään mietinnössä kuvattujen mahdollisuuksien pohjalta. Interventoiden kehittäminen esitetään tapahtuvaksi virkamiestyönä yhteistyössä alan toimijoiden kanssa tai pienen työryhmän toimesta, joka tekee tarkemmat esitykset toiminnan kehittämisestä: siitä, mitä ohjelmia käytetään ja miten toiminta käytännössä hoidetaan. Ohjelmatoimintaa on tarpeen järjestää kaikissa uusissa perustettavissa aluevankiloissa.

Koska parisuhdeväkivalta on varsin yleistä, vankiloissa tulee myös lisätä informaatiota mm. terveistä ihmissuhteista, miehen ja naisten rooleista sekä perheväkivallasta. Työskentelyn jatkaminen vankilasta vapautumisen jälkeen on tärkeää, koska kyse on pitkäaikaista työskentelyä vaativasta problematiikasta.

Vankilassa voidaan pyrkiä vaikuttamaan väkivaltaa hillitsevästi myös ohjaamalla vankeja esim. lyhyelle Suuttumuksen hallinta-kursseille tai pitkään ns. OMA (Omaehtoisen muutoksen) -ohjelmaan, jossa opetetaan keinoja väkivaltaisuuksien kontrollointiin.

Varsinkin naisvangit ovat usein itse joutuneet parisuhdeväkivallan kohteeksi, minkä työstämisen käynnistäminen vankila-aikana on tärkeää yhteistyössä mm. perheväkivallan uhrien auttamiseen erikoistuneiden toimijoiden kanssa.

Nuorten vankien ja heidän perheidensä kanssa työskentely

Työryhmä pitää nuorten vankien ja heidän vanhempiensa kanssa työskentelyä tärkeänä osana nuoren vangin kuntoutumista. Keravan vankilassa on löydetty yhteistyötapa Snellun kanssa osana WOP-projektin työtä. Toiminta tulee vakinaistaa ja vastaavaa toimintaa tulee järjestää paikallisten yhteistyökumppaneiden kanssa myös muissa vankiloissa, joissa on nuoria, erityisesti alle 18-vuotiaita vankeja. Työmuoto voi käsittää yhteisiä keskusteluja ja toimintaa sekä toimintaa erikseen vanhemmille ja nuorille.

Työ ulkomaalaisten parissa

Ulkomaalaisten vankien tilannetta, myös perhesuhteiden hoitoa tulisi edistää lisäämällä vieraskielisen vankeinhoitoa koskevan materiaalin tuottamista ja jakelua, jossa myös omaisten tarve otetaan huomioon. Erityisesti huonosti suomea puhuvat vankien omaiset, joille on ylipäätään mahdollista tulla tapaamaan perheenjäsentään vankilaan, saattavat kokea itsensä hyvinkin pelokkaiksi ja neuvottomiksi vieraan kulttuurin keskellä. Asiallinen informaatio parantaa josain määrin heidän tilannettaan. Erityisen tärkeää on se, että vankilahenkilökunta pystyy kommunikoimaan ulkomaalaisten vankien ja heidän tapaajiensa kanssa ja osoittaa kunnioittavansa heidän tapojaan tapaamisten yhteydessä.

Ulkomaalaisia vankeja, joiden omaiset eivät pääse Suomeen vankilatapaamisiin, tulisi tukea normaalia enemmän yhteydenpidossa omaisiinsa esim. kustantamalla kirjeenvaihdon edellyttämiä tarvikkeita ja tarjoamalla soittomahdollisuuden kotiin ainakin vankilaan tullessa, siirtojen yhteydessä ja ennen vapautumista.

Ulkomaalaisorganisaatioita tulee rohkaista yhteistyöhön vankeinhoidon kanssa erilaisen toiminnan, mahdollisesti myös tukihenkilön järjestämiseksi ulkomaalaisille vangeille ja heidän omaisilleen.

16. Perhetyön organisointi

Työryhmä on suunnitelmassaan perhetyön organisoinnista lähtenyt siitä RAKE-hankkeen I vaiheen ehdotuksesta, jonka mukaan perustetaan kuusi aluevankilaa, joista jokainen koostuu sijoittajayksiköstä, vankiloista sekä avolaitoksista.

Sijoittajayksikössä tehdään riski- ja tarvearvio, selvitetään mahdollinen lähestymiskiello sekä tehdään alustava rangaistusajan suunnitelma, jonka osana on ihmissuhteiden / perhesuhteiden hoito. Tätä varten sijoittajayksikön henkilökunnassa tulee olla perhetyön asiantuntemusta. Sijoittajayksikössä perheisiin liittyvä toiminta keskittyy yhteydenpitoon perheeseen sekä perheen tapaamiseen virkamiehen vastaanotolla.

Tutkintavankeudessa perheisiin liittyvää toimintaa on - elleivät tutkinnalliset syyt aseta siihen rajoituksia - yhteydenpito perheeseen sekä perheen tapaaminen virkamiehen vastaanotolla ja valvomaton tapaaminen, jos tutkintavankeus kestää pidempään.

Sijoitusyksiköissä järjestetään jatkuvaluonteista ja suurta osaa vangeista koskevaa toimintaa kuten yksilötyö, yhteistyö kotipaikkakunnan toimijoiden kanssa, erityistyöntekijöiden perhekeskustelut, valvomattomat tapaamiset ja osa ohjelmatoimintaa. Aluevankilan kaikissa yksiköissä tulee olla mahdollisuus vähintään eritasoisin tapaamisiin ja yksilötyöhön. Harvemmin järjestettävää toimintaa varten vanki voidaan siirtää aluevankilan muuhun yksikköön. Sijoitusyksikössä rangaistusajan suunnitelmaa täydennetään mm. perhetyön osalta ja hyvissä ajoissa ennen vapautumista laaditaan vapautumissuunnitelma, jossa jatkoperhetyön tarve suunnitellaan yhteistyössä vangin ja mahdollisesti perheen sekä vankilan ulkopuolisten toimijoiden kanssa.

Keskitetysti järjestetään sellaista toimintaa joka edellyttää vankilaympäristöstä erottautumista joksikin aikaa ja jota voidaan järjestää tiivis jakso lyhyen aikaa esim. perheleirit ja tähän sopivat ohjelmat.

Perhetyötä tekevä henkilöstö aluevankiloissa

Perhetyö on määritelty siten, että siihen osallistuu koko henkilökunta, jonka työ tavalla tai toisella kohdistuu vangin omaisiin. Suurin osa tekee työtä normaalityön yhteydessä mm. tapaamisia valvovat ja järjestävät vartijat, jotka voivat myös muulla tavalla tukea perheitä kuten myös ohjaajat. Perhetyötä tekevät myös mm. sosiaalityöntekijät, papit, psykologit, lastenhoitajat, erityisohjaajat ja päihdetyöntekijät. He tekevät yksilötyötä, verkostotyötä, hoitavat perhetapaamisjärjestelyjä, järjestävät perhekokouksia ja perheleirejä, vetävät erilaisia ryhmiä ja kursseja. Vanhemmuuden taitoihin liittyviä ryhmiä ja kursseja sekä parisuhdeväkivallan arviointia ja interventioita järjestävät siihen koulutetut työntekijät mahdollisesti yhteistyössä ulkopuolisten toimijoiden kanssa. Tarvittaessa palveluita esim. perheleireihin ja kursseihin ostetaan vankilan ulkopuolelta perhetyön toimijoilta.

Perhetyö tulee selkeästi määritellä sitä hoitavien virkamiesten toimenkuvassa ja toiminnan tarvetta kartoittaessa tulee ottaa heidän asiantuntemuksensa työn pohjaksi. Perhetyötä varten on tarkoituksenmukaista nimetä jo vuonna 2004 yhteyshenkilö jokaiseen vankilaan, koska toiminnan kehittäminen edellyttää vastuuvirkamiestä. Perhetyön tehostamista varten pidemmällä aikavälillä tarvitaan jokaiseen aluevankilaan perhetyöhön keskittyvän työntekijän virka.

Perhetyöntekijä vastaa yhteistyöstä aluevankilan eri yksiköiden kesken ja perheohjelmatoiminnan mukaan lukien parisuhdeväkivaltainterventiot koordinoivista. Perhetyöntekijän työ edellyttää liikkumista aluevankilan eri yksiköissä, myös sijoittajayksikössä. Työryhmä katsoo, että vasta toiminnasta saadun kokemuksen perusteella voidaan päättää, minkätyyppiseen laitousyksikköön perhetyöntekijä tulee sijoittaa, mutta koska tehtävä edellyttää liikkumista, sijoituspaikka ei ole ratkaiseva. Isoissa suljetuissa laitousyksiköissä on runsaasti perhetyön tarvetta, mutta toisaalta tärkeää on esimerkiksi jatkumoiden rakentaminen vapauteen, minkä vuoksi toimintatarvetta on myös avolaitoksissa. Perhetyöntekijän virkojen perustaminen on tarkoituksenmukaista toteuttaa vaiheittain, esim. siten, että vuonna 2004 perustetaan 1 virka virkamuutoksella ja vuonna 2005 virat (2) muillekin nykyisille vankeinhoitoalueille. Uudessa organisaatiossa virkoja lisätään kuuteen eli jokaiseen aluevankilaan.

Toinen vaihtoehto perhetyöntekijöiden viroille on varata riittävästi määrärahoja ostopalveluita varten.

Eri aluevankiloiden perhetyöntekijät suunnittelevat ja mahdollisesti järjestävät yhteistyössä keskitettyä toimintaa.

Tilat

Perheleirejä varten tulee olla useita paikkoja, pääosin joka aluevankilalla oman sa, koska omaisten kannalta yhden paikan käyttö on hankalaa kaukaa tuleville. Vankeinhoitolaitoksen omia yksiköitä käytetään erityisesti niille vangeille, joiden valvonta edellyttää riittävän turvattua yksikköä. Muiden vankien ja heidän omaistensa perheleirit voidaan järjestää myös vankeinhoitolaitoksen ulkopuolella. Sellainen keskitetty toiminta, johon ei osallistu vankien perheenjäseniä, voidaan järjestää valtakunnallisesti tai yhteistyössä muutaman aluevankilan kesken.

Vilppulan vankilan Perhelää ehdotetaan käytettävän aluevankilan perhetyössä sekä tarvittavana valtakunnallisena perhetyön yksikkönä vangeille järjestettäviä kursseja varten. Vilppulan vankilan perhetyön tiloja voivat tarvita myös muut aluevankilat, varsinkin lähimpänä sijaitsevat. Koska Vilppulan vankila sopii tiloiltaan paikaksi, jossa perhetyön uusia muotoja kehitetään, on tarkoituksenmukaista sijoittaa aluevankilan perhetyöntekijä Vilppulan yksikköön.

17. Eri tahojen työnjako perhetyössä vankien ja heidän perheidensä kanssa

Vankilan tehtävänä on mahdollistaa vankien ja heidän perheidensä yhteydenpito tarpeelliset rajoitukset huomioon ottaen. Erityisesti silloin kun perhesuhteiden hoidolla on merkitystä vankeinhoidon tavoitteiden kannalta, vankila pyrkii edistämään vangin perhesuhteiden kehittymistä vankila-aikana ja vankilan jälkeen tai vaikuttamaan yhteistyössä muiden tahojen kanssa siihen että huonot suhteet eivät johda väkivaltaan.

Muut viranomaistahot ja kolmannen sektorin organisaatiot hoitavat heille kuuluvia tehtäviä. Näiden palveluiden käyttöä vangin perheen tukemiseen pyritään tehostamaan lisäämällä niitä koskevaa informaatiota vangeille ja heidän perheilleen ja tekemällä yhteistyötä ko. tahojen kanssa. Vankeinhoidon ulkopuolisten perhetyön toimijoiden työ keskittyy helposti vain vangin perheeseen, jos luullaan, että vanki on muurin takana täysin "saavuttamattomissa". Kun perheen kannalta on tärkeää saada vankina oleva perheenjäsen mukaan toimintaan esim. perheterapiaan tai läheisneuvonpitoon, vankilan ulkopuoliset toimijat voivat pyytää vankilaa järjestämään vangille mahdollisuuden tulla tilaisuuteen. Mm. vangin sijoitus perheen kanssa päihdehoitoon voisi edistää myös vankeinhoidon tavoitteita.

Suomessa tarvittaisiin valtakunnallisesti yhteneväisiä palveluita väkivallan uhreille ja tekijöille. Tällöin myös yhteistyö vankeinhoidon kanssa olisi mahdollista.

Yhteistyö sosiaalitoimen kanssa

Yhteistyötä tehdään vankilan ja sosiaalitoimen kesken mm. lasten tilanteen selvittämisessä vankila-aikana ja vapautumisen jälkeen. Konkreettisia kysymyksiä ovat mm. lapsen sijoitus, huostaanotto ja tapaaminen, isyyden tutkinta sekä elatusapuasiat. Toimeentulotuen myöntäminen mm. vangin puhelinkortteihin yhteydenpidon varmistamiseksi lapsen ja vanhemman välillä mahdollistaisi sen, että vanhempi voi soittaa riittävän usein lapsille vankilasta.

Vangin perhetilanne saattaa edellyttää erilaisten terapia-, perheasioiden sovitte- lu- ym. palveluiden käyttöä joko vankila-aikana tai vapautumisen jälkeen, mikä on suunniteltava yhteistyössä ko. toimijoiden kesken ja näkyy myös rangaistus- ajan ja vapautumisen suunnitelmassa. Vankilassa oleva perheenjäsen voi olla tar- peen saada mukaan erilaisiin yhteistyötilanteisiin vangin perheen kanssa. Vanki- loiden tulisi suhtautua myönteisesti yhteistyöpyyntöihin järjestämällä vangille poistumislupa ko. tilaisuuteen, jos se suinkin on mahdollista.

Sosiaalitoimelle on ilmoitettava, kun vankilavirkamiehet saavat työssään tietää mahdollisesti heitteille jääneistä lapsista.

Yhteistyö muiden toimijoiden kanssa

Vankeja/vankilasta vapautuvia tulee tarpeen mukaan ohjata joko yksin tai puo- lison kanssa seurakuntien perheasiainkeskuksiin ja perhettä / miesten tai nais- ten kasvua ja väkivallattomuutta tukevien järjestöjen sekä muiden perhetyötä edistävien tahojen esim. mielenterveystoimistojen palveluiden käyttöön. Ko. asi- antuntemusta voidaan pyrkiä käyttämään myös toiminnan järjestämisessä van- kilassa.

Kriminaalihuoltolaitos-yhteistyöhön kuuluu perhesuhteiden edistäminen van- kilaan tullessa ja vapautumisen jälkeen yhteisten asiakkaiden osalta. Valvonta- suunnitelmaan sisältyy tarpeen mukaan perhetyö.

Tarkoituksenmukaista on myös kehittää yhteistyötä vankien ja heidän perheidensä tilannetta edistävien kolmannen sektorin toimijoiden kanssa.

Ulkomaalaisten vankien osalta yhteistyötä tehdään heidän omien viranomais- ja vapaaehtoisverkostojensa kanssa ja romanien osalta on tarkoituksenmukai- ta hyödyntää alan järjestöjä.

Yhteistyöprojekti

Työryhmä toivoo, että perhetyötä voidaan tehostetusti kehittää vankien paris- sa toimivien mm. kolmannen sektorin organisaatioiden projektiluonteisella toi- minnalla. Projekti voisi kattaa esim. vaikuttamisen vankien perheiden tilanteen

kehittämiseksi sekä konkreettisen toiminnan tukea tarvitsevien perheiden parissa. Projekti voisi valmistaa informaatiota yhteiskunnan palveluista erityisesti perhetyön osalta vangittuina oleville ja heidän perheilleen. Perheohjelmien kehittäminen yhteistyössä vankeinhoidon kanssa voisi sisältyä osana projektiin. Toiminnan jatkuvuuden kannalta tärkeää olisi, että projektissa löydettäisiin jatkuvaan käytäntöön siirtyviä yhteistyömalleja vankien ja heidän perheidensä tukemiseen yhteiskunnan eri toimijoiden kesken. Toiminnassa voidaan ottaa mallia ns. VP (Vankien päihdehuolto)-projektista, jossa oli mukana 4 päihdealan järjestöä/toimijaa. Projektiin saatiin taloudellista tukea Raha-automaattiyhdistykseltä.

18. Henkilökunnan koulutus ja työnohjaus

Henkilökunnan koulutuksella tulee vaikuttaa siihen, että kaikilla henkilöstöryhmillä on yhteiset työn tavoitteet myös perhetyötä ajatellen. Perhetyön tulisi sisältyä Vankeinhoidon koulutuskeskuksen opetukseen vankeinhoidon perustutkinnon ja vankeinhoitotutkinnon kursseilla, jotka antavat kelpoisuuden vartiointihenkilökunnan tehtäviin, ja uusille virkamiehille järjestettävällä rikosseuraamusalan perusteet -kurssilla. Myös ammattikorkeakoulututkinnossa perhetyön opetuksen tulee olla osana. Koko henkilökunnan osallistumisen kannalta vankilakohtainen koulutus on tärkeää.

Perhetyöryhmä ehdottaa, että perhetyön opetusta myös täydennyskoulutuksessa tehostetaan. Rikosseuraamusalan henkilöstölle tulee järjestää yleistä perhetyön koulutusta ja täsmäkoulutusta käyttöön otettavista ohjelmista, jotka liittyvät esim. vanhemmuuden tukeen ja parisuhdeväkivallan selvittämiseen ja vähentämiseen.

Suotavaa on myös, että ne erityistyöntekijät, jotka tekevät yksilökohtaista tai ryhmäkohtaista perhetyötä ja joilla ei ole siihen riittäviä ammatillisia valmiuksia, pääsevät työnantajan kustannuksella mm. perhetyön menetelmäkoulutukseen. Yksilö-, ryhmä-, pari- tai perheterapiakoulutusta antavat mm. yliopistojen täydennyskoulutuskeskukset tai psykoterapiakoulutusta järjestävät organisaatiot. Myös Kirkon perheasiain yksikkö järjestää koulutusta, jota voidaan käyttää perhetyön kehittämisessä. Kirkon diakoniatyön yksikkö suunnittelee sielunhoitokoulutukseen liittyen erityistä perhetyön koulutusta, johon voivat osallistua vankilasielunhoitajat, ja perhetyön koulutusta kirkon kriminaalisyössä mukana oleville muille viranhaltijoille ja vapaaehtoisille.

Perhetyötä tekevillä tulee olla mahdollisuus työnohjaukseen.

19. Muut tarvittavat toimenpiteet

Julkinen keskustelu vankien perheiden asemasta

Työryhmä on työnsä aikana havainnut ilmiselviä puutteita yhteiskunnan palvelujärjestelmässä ajatellen vankien omaisia, jotka usein jätetään syrjään ongelmiansa kanssa. Vangin perheen tilanne voi olla häpeän sävyttämää, jopa siinä määrin, että perheenjäsenet ovat hiljaa eivätkä uskalla hakea apua. Erilaista perhetyötä on yhteiskunnassa kehitetty viime vuosina huomattavan paljon, kun perheen merkitys on korostunut, mutta vankien perheiden ongelmia ei ole juuri tuotu esille. Vankien perheiden problematiikka olisi nostettava julkiseen keskusteluun asiallisen informaation kautta. Yhteiskunnan tulisi edistää vankien perheiden tilannetta mm. tehostetun perhetyön kautta toisen vanhemman vankeuden aikana. Perheen taloudellista tilannetta voitaisiin helpottaa mm. kustantamalla perheen tapaamismatkoja ja yöpymisiä vankilapaikkakunnalla.

Tiedonsaanti

Omaiset saavat liian vähän tietoa mm. vankeinhoidosta, päihdekuntoutuksesta ja yhteiskunnan tarjoamista perhetyön palveluista. Vankeinhoidon vastuulla on tiedottaa omasta toiminnastaan. Työryhmä esittää tiedotusta tehostettavan sekä valtakunnallisella tasolla että vankilatasolla. Sen lisäksi olisi toivottavaa, että omaisten käyttöön saataisiin tietoa laajemmin yhteiskunnan eri palveluista, erityisesti perhetyöstä. Tässä aktiivisia voivat olla myös mm. järjestöt.

Perhetyön toimijoiden informaatiota tarvitaan vankilaan. Myös palvelujen tarjoajien verkkosivuilta saatavaa informaatiota voidaan käyttää mm. jatkohoitomahdollisuuksia selvitettäessä.

Vertaistoiminta

Vertaistoiminta vankien omaisten parissa on erittäin tarpeellista, koska omaiset ovat usein ongelmiansa kanssa varsin yksin. Vertaistoimintaryhmiä voi käynnistyä esim. perheleirien yhteydessä, mutta ongelmana on se, ellei kukaan ota vastuuta jatkotyöstä. Toimintaa on syntynyt Sylvia-puhelimen ympärille. Sen käynnistäminen voisi myös kuulua yhteistyöprojektin tehtäviin.

Tutkimus

Uusimuotoisen toiminnan käynnistämiseen tulee kytkeä arviointitutkimus.

20. Ehdotusten kustannusvaikutukset

Vankeinhoidon määrärahojen vähäisyys rajoittaa perhetyön kehittämistä työryhmän esittämässä laajuudessa. Nykyisten määrärahojen rajoissa voidaan kuitenkin vaikuttaa mm. perhetyön arvostuksen nousemiseen ja työn laadun sekä työmenetelmien uudistamiseen, millä on luonnollisesti perheiden tukea lisäävää vaikutusta.

Nykyisen toiminnan laajentaminen ja uusien ohjelmien käyttöönotto sekä verkostotyö aiheuttavat kustannuspainetta, mikä osittain voi korvautua myöhemmän työn tarpeen säästönä. Ohjelmien kehittämisen tarkat kustannukset voidaan selvittää vasta siinä yhteydessä, kun päätetään, hankitaanko ohjelmia valmiina vai kehitetäänkö niitä itse keskitetysti tai mahdollisesti yhteistyöprojektissa kolmannen sektorin kanssa.

Työryhmä tarkastelee seuraavassa vain uusien virkojen ja henkilökunnan koulutuksen aiheuttamia kustannuksia. Työryhmällä ei ole mahdollisuuksia selvittää vaikutuksia esim. muihin henkilöstö- tai investointikustannuksiin, joita varten tarvittaisiin hyvin yksityiskohtaiset suunnitelmat. Vankien yksilöllisten tarpeiden aiheuttamat ulkopuoliset hoitokustannukset riippuvat suuresti siitä, mitä palveluita käytetään.

Henkilöstöresurssit

perhetyöntekijöiden palkkauskustannukset/ostopalvelut

- vuonna 2004 (1 työntekijä) 40 000 euroa
- vuonna 2005 (3) 120 000 euroa
- 2006 lähtien (6 perhetyöntekijää) 240 000 euroa/vuosi

Henkilökunnan koulutus

perheen merkitys, lasten oikeudet ym. kansainväliset sopimukset, perhetyö

- koulutus tapahtuu täydennyskoulutuksena Vankeinhoidon koulutuskeskuksessa
- koulutuksessa käytetään ostopalveluita ja omaa henkilöstöä luennoitsijoina
- ostopalveluna hankittavan koulutuksen hinta on noin 800 euroa / koulutuspäivä
- peruspaketti koostuu kahdesta jaksosta ja tuottaa 2 opintoviikkoa. Koulutuspaketin hinta on n. 3200 euroa. Lisäksi aiheutuu matkustuskustannuksia.
- koulutuspaketteja tulisi järjestää muutamia, kustannukset arviolta 10 000 euroa

koulutus parisuhdeväkivallan arviointiin ja interventioon

- koulutetaan työntekijöitä, jotka käynnistävät toiminnan omissa laitoksissaan
- koulutusta järjestetään muutamia jaksoja Vankeinhoidon koulutuskeskuksessa,
- kustannukset arviolta 10 000 euroa

koulutus vanhemmuuden taitojen ohjaamiseen

- koulutetaan työntekijöitä, jotka käynnistävät toiminnan omissa laitoksissaan
- koulutusta järjestetään muutamia jaksoja Vankeinhoidon koulutuskeskuksessa,
- kustannukset arviolta 10 000 euroa

yksilökohtainen perhetyön koulutus ja työnohjaus

- yleinen perhetyön koulutus henkilökunnalle joka tarvitsee perhetyön menetelmien erityistuntemusta kustannetaan valtion varoista täydennyskoulutuksena
- pidempää esim. perheterapeutin tutkintoon johtavaa koulutusta tuetaan omaehtoisena koulutuksena
- kustannukset yhteensä arviolta 10 000 euroa

Koulutus- ja työnohjauskustannukset yhteensä 40 000 euroa.

21. Tiivistetyt toimenpide-ehdotukset

Miksi perhetyötä vankilassa tarvitaan

Sosiaaliset verkostot voivat olla ratkaisevassa asemassa uusien rikosten ehkäisyssä tai toisaalta uusiin rikoksiin syylistymisessä, jos olemassa olevat ihmissuhteet ylläpitävät rikoksia. Vangeilla on paljon erilaisia ihmissuhdeongelmia: on puutetta hyvistä suhteista ja on rikkinäisiä sekä päihde- ja rikosmyönteisiä suhteita. Suurin osa lähisuhteista on arvioitu kuntoutumista tukeviksi. Työryhmä pitää perhesuhteiden hoidon kehittämistä vankila-aikana erittäin tarpeellisena yhteistyössä yhteiskunnan perhetyön toimijoiden kanssa. Vangin kokonaisvaltaiseen auttamiseen rikoksettoman elämän alkuun voivat kuulua myös vanhemmuuden taitojen kehittäminen ja parisuhdeväkivallan vähentäminen.

Työryhmä on tehtäväksiantonsa mukaisesti keskittynyt perhetyöhön, mutta se korostaa, että myös muut ihmissuhteet ovat tärkeitä etenkin niille vangeille, joilla ei ole perhettä. Lähtökohtana perhetyön asemaa suunniteltaessa on pidetty Vankeuslakiehdotusta ja vankeinhoidon RAKE-hankkeen suuntaviivoja.

Perhetyön tavoitteet ja sisältö

Perhetyön tavoitteena on vähentää vankeudesta aiheutuvia haittavaikutuksia ja edistää vangin sijoittumista yhteiskuntaan.

Perhetyöllä tuetaan vangin lasten ja perheen psyykkisten, sosiaalisten ja taloudellisten asioiden hoitoa sekä perhesuhteita. Perhetyöhön kuuluu ohjaus ja neuvonta, yhteydenpidon järjestäminen, perhekuntoutus (perheleirit), tuki perheiden kriisitilanteissa, muu perhesuhteiden edistäminen sekä väkivallattomuuteen vaikuttaminen perhesuhteissa. Toimintaa toteutetaan yhteistyössä yhteiskunnan perhetyön toimijoiden kanssa. Toiminnassa otetaan huomioon mahdollisten väärinkäytösten ehkäisy ja kontrolli. Perhetyötä vankilassa tekevät kaikki virkamiehet, jotka kohtaavat työssään vankien omaisia tai vankien perheisiin liittyviä asioita.

Vankilaan menevän perhesuhteiden tukeminen on toivottavaa aloittaa jo ennen tuomion täytäntöönpanoa ja jatkaa sitä vankilassa ja vapautumisen jälkeen yhteistyössä yhteiskunnan perhetyön toimijoiden kanssa. Vangin perheelle vankeudesta koituvia haittavaikutuksia tulisi yhteiskunnan toimenpitein vähentää.

Perhetyön organisointi

Sijoittajayksikössä tehdään riski- ja tarvearvio sekä alustava rangaistusajan suunnitelma, jonka osana on ihmissuhteiden/perhesuhteiden hoito.

Tutkintavankilassa on mahdollisuus yhteydenpitoon perheeseen tarpeelliset tutkinnalliset rajoitukset huomioon ottaen.

Sijoitusyksiköissä järjestetään jatkuvaluonteista ja suurta osaa vangeista koskevaa toimintaa. Sijoitusyksikössä rangaistusajan suunnitelmaa täydennetään perhetyön osalta ja hyvissä ajoissa ennen vapautumista laaditaan vapautumissuunnitelma, jossa jatkoperhetyön tarve suunnitellaan yhteistyössä vangin ja mahdollisesti perheen sekä vankilan ulkopuolisten toimijoiden kanssa.

Keskitetysti järjestetään sellaista toimintaa, joka edellyttää vankilaympäristöstä erottautumista joksikin aikaa ja jota voidaan järjestää tiivis jakso lyhyen aikaa.

Perhetyön kehittäminen

Arviointi ja suunnittelu

Riski- ja tarvearviossa selvitetään vangin perhesuhteisiin liittyviä ongelmia ja puutteita ihmissuhdetaidoissa. Myös lähestymiskielto selvitetään tulovaiheessa. Arvioinnin perusteella päätetään tarvittavasta toiminnasta ja turvallisuus-edellytyksistä. Perhesuhteiden tulee sisältyä tärkeänä kohtana rangaistusajan suunnitelmaan ja vapauttamissuunnitelmaan.

Yhteydenpito vangin ja perheen välillä

Periaatteena perhesuhteiden ylläpidossa tulee olla normaalisuus, jota rajoitetaan vain niin paljon kuin väärinkäytösten ehkäisy kunkin vangin kohdalla edellyttää. Tärkeää on, että toiminnassa otetaan huomioon yksilöllisyys.

Puhelut

Soittomahdollisuuksia tulee järjestää kohtuullisesti, mikä edellyttää joissain laitoksissa puhelinlaitteiden lisäämistä osastoille.

Vangin tulee saada ilmoittaa perheelleen ainakin vankilaan joutumisesta, siirrosta ja vapautumisestaan valtion kustannuksella. Suotavaa on, että vanki voisi yhteiskunnan kustannuksella soittaa lapsilleen riittävän usein ellei tapaamiseen ole mahdollisuutta.

Poistumisluvat

Luotettaviksi arvioitavien vankien tulisi saada tärkeän syyn perusteella lomia tapahtumiin, joilla voidaan edistää lapsen ja vanhemman välistä suhdetta. Lomia ja lupia ulkopuolisiin tilaisuuksiin tulee voida käyttää myös muihin perhesuhteiden hoitoon liittyviin asioihin, joita esim. sosiaalitoimi tai muut verkostotahot pitävät tarpeellisina.

Tapaamiset

Vankiloiden tapaamistilojen tulee olla tarkoitukseen soveltuvat, mitä varten työryhmä ehdottaa laatukriteerien vahvistamista erilaisia tapaamismuotoja varten. Eritasoisia tapaamistiloja tulee olla riittävästi vankien yksilöllisen valvontatarpeen vuoksi. Tapaamistilojen viihtyvyyteen tulee kiinnittää huomiota.

Tapaamiskulttuuria tulee kehittää tapaajaystävällisemmäksi lähtien tapaamisen organisoinnista. Jonotusta voidaan vähentää mm. aikojen tilaamisella etukäteen. Tapaamistiloissa tulee hyödyntää mahdollisuutta välittää omaisille informaatiota vankeinhoidosta sekä yhteiskunnan perheitä koskevista palveluista, vertaistoiminnasta ym. Myös erilaiset tapahtumat omaisille ovat tarpeen.

Eri vankiloiden valvomattomia tapaamisia koskevat käytännöt tulee mahdollisimman pitkälle yhtenäistää ohjeistuksella. Ryhmiä, joita valvomaton tapaaminen ehdotetaan koskevaksi Vankeuslakiehdotuksen perusteella ovat lähiomaiset ja muut läheiset (käytännössä avopuolisot) sekä muut valvomattomaan tapaamiseen harkinnan perusteella soveltuvat henkilöt.

Vankilaan tultua tapaamisen, jossa avio- tai avoliitossa olleet perheenjäsenet voivat rauhassa keskustella toistensa kanssa, tulee järjestyä niin pian kuin mahdollista joko erityistyöntekijän läsnäollessa tai valvomattomana tapaamisena. Tapaaminen edellyttää sen selvittämistä, että sille ei ole valvonnallisia esteitä.

Jos vangilla on ollut valvomaton tapaaminen toisessa vankilassa, käytäntöä tulee voida jatkaa uudessa laitoksessa saman tapaajan/tapaajien kanssa, ellei niihin liity väärinkäytöksiä.

Lasten tilanteeseen vanhemman vankeuden aikana tulee kiinnittää erityistä huomiota. Työryhmä katsoo kansainvälisten sopimusten merkitsevän mm. sitä, että lapsen tulee lähtökohtaisesti saada tavata vangittua vanhempansa inhimillisissä olosuhteissa.

Perhesuhteiden hoito

Vuorovaikutusta edistävän perhetyön voidaan katsoa kuuluvan vankeinhoidolle vain siltä osin kuin se edistää vankeinhoidon tavoitteiden toteuttamista. Varsinaisesti toiminta kuuluu yhteiskunnassa niille organisaatioille, jotka muutenkin vastaavat perhekeskeisestä työstä. Ulkopuolisten perhetyön organisaatioiden ja vankeinhoidon yhteistyötä vankila-aikana tulee edistää. Työskentely voi tapahtua vankilassa tai sen ulkopuolella.

Toimintamuotoja ovat mm. yksilötyö/työskentely yhden perheen kanssa ja verkostokokoukset, erilaiset toimintaryhmät ja perhekuntoutus perheleireillä. Ihmissuhdetyössä työvälineenä voidaan käyttää mm. verkostokarttaa. Verkostotapaamisiin on suotavaa ottaa mukaan myös vankien läheisiä.

Työryhmä pitää tarkoituksenmukaisena perheleirien määrän lisäämistä, koska perheleireistä on hyvin kokemuksia. Leirien ohjelman tulee kattaa sekä yhdesäoloa että perhesuhteita edistäviä teemoja tarpeen mukaan. Leirien järjestelyn ja osallistujien valinnan koordinoitua tulee kehittää.

Lastenkasvatustehtävä edellyttää, että vanhemmille annetaan tehtävään todellisia mahdollisuuksia ja myös valmiuksia, jos niitä puuttuu. Vanhemmuuden taitoja voidaan kehittää järjestelmällisen toiminnan avulla. Ohjelma voisi käsittää yleensä vanhemmuuden taitoihin lapsen eri ikäkausina ja vankila-aikaisen vanhemmuuden erityiskysymyksiin liittyviä aiheita. Toiminta tulisi käynnistää asteittain siten, että se laajennetaan lähivuosina kaikkiin suunniteltaviin aluevankiloihin.

Työryhmä esittää, että lähisuhdeväkivaltaa vähentävää toimintaa vankeinhoitolaitoksessa kehitetään mm. käyttämällä Mikkelin vankilassa kehitettyä MOVE-interventiota. Koska parisuhdeväkivalta lienee yleistä, vankiloissa tulee lisätä informaatiota mm. terveistä ihmissuhteista, miehen ja naisten rooleista sekä perheväkivallasta. Myös jatkotyöskentelyn kehittäminen vapautumisen jälkeen on tärkeää. Perheväkivallan uhreiksi joutuneiden selviytymistä tulee edistää.

Työryhmä pitää nuorten vankien ja heidän vanhempiensa kanssa työskentelyä tärkeänä osana nuoren vangin kuntoutumista.

Ulkomaalaisten vankien tilannetta tulisi edistää lisäämällä vieraskielisen vankeinhoitoa koskevan materiaalin tuottamista ja jakelua. Ulkomaalaisorganisaatioita tulee rohkaista yhteistyöhön vankeinhoidon kanssa erilaisen toiminnan, esim. tukihenkilön järjestämiseksi ulkomaalaisille vangeille ja heidän omaisilleen.

Uudenlaisen toiminnan käynnistämiseen liittyen tulee käynnistää arviointitutkimus.

Perhetyötä tekevä henkilöstö aluevankiloissa

Perhetyö on määritelty siten, että siihen osallistuu koko henkilökunta, jonka työ tavalla tai toisella kohdistuu vangin omaisiin. Perhetyö tulee selkeästi määrittellä sitä hoitavien virkamiesten toimenkuvassa ja toiminnan tarvetta kartoittaessa tulee ottaa heidän asiantuntemuksensa työn pohjaksi. Perhetyötä varten on tarkoituksenmukaista nimetä jo vuonna 2004 yhteyshenkilö jokaiseen vankilaan, koska toiminnan kehittäminen edellyttää, että on virkamies, joka ottaa siitä vastuun.

Perhetyön tehostamiseksi pidemmällä aikavälillä tarvitaan jokaiseen aluevankilaan perhetyöhön keskittyvä työntekijä. Perhetyöntekijä vastaa yhteistyöstä aluevankilan eri yksiköiden kesken sekä perheohjelmatoiminnan mukaan lukien parisuhdeväkivaltainterventioiden koordinoinnista. Perhetyöntekijän virkojen perustaminen on tarkoituksenmukaista toteuttaa vaiheittain siten, että niiden määrä nousee kuuteen uuden organisaation perustamisen yhteydessä. Toinen vaihtoehto perhetyöntekijöiden viroille on varata riittävästi määrärahoja ostopalveluita varten.

Tilat

Vilppulan vankilan Perhelää ehdotetaan käytettävän aluevankilan perhetyössä sekä valtakunnallisena perhetyön yksikkönä vangeille järjestettäviä kursseja varten. Muiden alueiden tulee voida käyttää riittävän lähellä sijaitsevia tiloja perheleireihin, jotta omaisten matkat eivät olisi kohtuuttoman pitkiä.

Henkilökunnan koulutus ja työnohjaus

Henkilökunnan koulutuksella voidaan vaikuttaa siihen, että kaikilla henkilöstöryhmillä on yhteiset työn tavoitteet myös perhetyötä ajatellen. Perhetyön tulisi sisältyä kelpoisuuden antavaan koulutukseen ja keskitettyyn ja paikalliseen täydennyskoulutukseen. Täsmäkoulutusta tulee järjestää käyttöön otettavista ohjelmista, jotka liittyvät esim. vanhemmuuden tukeen ja parisuhdeväkivallan vähentämiseen. Perhetyötä tekevillä tulee olla mahdollisuus ulkopuoliseen koulutukseen ja työnohjaukseen.

Muut tarvittavat toimenpiteet

Vankien perheiden asemasta tarvitaan julkista keskustelua. Omaisten tiedonsaantia tulee edistää. Työryhmä toivoo, että perhetyötä ja vankien perheiden asemaa voidaan tehostetusti kehittää vankien parissa toimivien mm. kolmannen sektorin organisaatioiden projektiluonteisella toiminnalla.

English summary

Concise proposals for measures

Why is family work needed in prison?

Social networks may be crucial in preventing new crimes or, on the other hand, committing crimes if human relationships maintain criminality. Prisoners have a lot of different human relationship problems: they lack good relationships and have broken and pro-intoxicant and pro-crime relationships. Most of the close relationships have been evaluated as supporting the rehabilitation of prisoners. The working group finds the development of family relationships during imprisonment very important in co-operation with the actors of family work of the society. A prisoner's comprehensive assistance to start a crimeless life may include also the development of parenthood skills and reduction of partner violence.

The working group has according to its assignment focused on family work, but it emphasises that also other relationships are important, especially for the prisoners who have no family.

As a starting point while planning the status of family work has been considered the proposal for the Prison Act and the guidelines for the RAKE project of the prison administration.

The goals and contents of family work

The goal of family work is to reduce the harmful effects caused by imprisonment and to promote a prisoner's integration into society.

Through family work the dealing with a prisoner's children's and family's psychological, social and economical matters and family relationships are supported. Family work includes guidance and advice, arranging of contacts, family camps, support in families' crisis situations, other promotion of family relationships and influencing on non-violence in family relationships. The activity is realised together with other family work actors of the society. In the activity, the prevention and control of eventual abuse is taken into consideration.

All prison officers are doing family work who meet prisoners' families or matters connected to them. Also other actors of the society may perform family work with prisoners and their families. The supporting of family ties is desirable to begin already before the enforcement of the sentence, and continue it in prison and after release together with the respective actors of the society. Harmful effects caused to the prisoner's family by the imprisonment should be reduced by the measures of the society.

The organising of family work

A risk and needs assessment and a preliminary sentence plan are made in the assessment and intake unit, the part of which is attending to the human/family relationships.

In the remand prison there is a possibility to have contact with the family, possible restrictions taken into consideration.

In the placement units continuous activity is arranged which involves a great deal of prisoners. In the placement unit, the sentence plan is complemented as far as family work is concerned, and in good time before release a release plan is drawn in which further need for family work is planned together with the prisoner and possibly with the family and outside actors.

In a centralised way such activity is arranged that presupposes disintegration from prison for some time and which can be arranged as intensive periods for a short time.

Development of family work

Assessment and planning

In risk and needs assessment problems with the prisoner's family relations and deficiencies in his/her human relations skills are clarified. Also legal ban on approach is clarified at the entry. On the basis of the assessment, necessary activity and security requirements are decided. Family relations must be included as an important issue in the sentence and release plans.

Contact between the prisoner and his/her family

Normality must be a principle in maintaining of family contacts, and it should be restricted only to the extent that prevention of abuse in each prisoner's case requires. It is important that individuality is taken into consideration.

Telephone calls

Possibilities for telephone calls should be arranged moderately which requires in some institutions adding of telephone apparatus in the wards.

A prisoner should be able to inform his/her family at least about entering prison, transfer and release at the cost of the state. It is preferable that a prisoner can call his children at the cost of the society often enough if there is no possibility for a visit.

Permissions of leave

Reliable prisoners should, on the basis of an important reason, be granted leaves for occasions which shall promote the relationship between a child and a parent. Leaves and permissions for outside occasions should be possible also for attending other family matters which are regarded important by social welfare or other network actors.

Visits

The visiting rooms of the prisons should be suitable for its purpose for which the working group proposes the affirming of quality criteria for various forms of visits. There must be enough visiting rooms of different levels regarding the individual need of surveillance of various prisoners. Attention must be paid to the cosiness of the facilities.

The visiting culture must be developed to be more positive from the point of view of the visitor in the manner which the visits are organised. Queuing can be reduced e.g. by booking times beforehand. In the visiting rooms, the possibility of passing of information on prison administration and services of society for families, peer activities etc. should be utilised. Also different occasions for the families are necessary.

The practices of different prisons concerning unsupervised visits must as far as possible be made uniform by directions. The groups for which unsupervised visits are suggested on the basis of the Prison Act are close relatives and other nearest (in practice unmarried spouses) and other persons who are considered suitable. Meaningful human relationships are revealed when e.g. a network map is being worked out with the prisoner.

The visits of unmarried or married spouses must take place without delay, either at a special officer's presence or unsupervised to guarantee a peaceful conversation. The visit requires the clarification that there are no hindrances regarding supervision. If the prisoner has had unsupervised visits in other prisons, the praxis should be continued in the new institution with the same visitor/visitors unless any abuses have occurred.

Special attention should be paid to the children's situation during the parent's imprisonment. The working group sees that the international agreements mean for instance that it should be possible for a child to meet an imprisoned parent in humane circumstances.

Attending to family relationships

Family work promoting interaction can be considered to belong to the Prison Service only to the extent that it enhances the realisation of the correctional goals. The actual activity belongs in the society to the organisations which are carrying out family work. The co-operation of societal family work organisations and the prison administration during imprisonment must be developed. Work can take place in prison or outside.

Activity forms are individual work/work with one family and network meetings, various activity groups and family rehabilitation in family camps. In human relations work for instance a network map can be used as a tool. In network meetings it is desirable that the prisoners' close ones participate in them.

The working group considers that it is appropriate to increase the number of family camps as they have yielded good experiences. The programme of the camp should cover both being together and themes promoting family relationships according to the need. The co-ordination of the camps and selection of participants should be developed.

The task of bringing up children requires that the parents are given true possibilities and also improved capabilities if they are lacking them. Skills of being a parent can be developed through a systematic activity. A programme might include issues connected handling children's different age phases and special problems of parenthood during imprisonment. The activity should be started gradually so that it could be extended to all regional prisons being planned.

The working group proposes that activity in prisons reducing close-relationship-violence is developed for instance by using the MOVE intervention developed in Mikkeli prison. Because partner violence is rather common, information should be increased in prisons on healthy relationships, female and masculine roles and family violence. Also the further elaboration after release is important. The coping of the victims of family violence should be promoted.

The working group considers that work with young prisoners and their families is an important part of young prisoners' rehabilitation.

The situation of foreign prisoners should be improved by increasing the provision and delivery of material on the prison administration in different languages. Organisations for foreigners should be encouraged for co-operation with the Prison Service by arranging various activities, for instance by providing a support person to a foreign prisoner and his/her family.

Connected to a starting a new kind of activity, an assessment research should be started.

Personnel doing family work in regional prisons

Family work has been defined in the way that the whole personnel participate in it whose work in one way or another is targeted at a prisoner's family. Family work must be clearly defined in the job descriptions of the officers taking care of it, and their expertise should be taken as the basis for this work. For family work it is appropriate to nominate a contact person already in 2004 for every prison because the development of work presupposes that there is an officer who is responsible for the activity.

To intensify family work on a long run, each regional prison needs the post of a worker concentrating on family work. The family worker is responsible for the co-operation between different units of a regional prison, and for family programme activity including the co-ordination of partner violence intervention. The establishment of family worker post is appropriate to realise in phases so that their number will rise to six in the context of the establishment of the new organisation. Another alternative is to reserve enough allowances for purchased services.

Premises

Vilppula prison is suggested to be used in family work and as a national family work unit for courses arranged to prisoners. Other regions should be able to use premises for family camps close enough so that the trips of the relatives would not be unduly long.

Training and work guidance of personnel

Through the training of personnel one can influence that all personnel groups share the goals also as far as family work is concerned. It should be included in the education that gives competence, and in centralised and local supplementary education. Focused training should be arranged on programmes to be adopted which are connected for instance with the support of parenthood and reduction of family violence. Officers doing family work should have an opportunity for outside education and work guidance.

Other necessary measures

Public discussion is needed on the position of prisoners' families. The close relatives should be better informed. The working group wishes that the NGO's working among prisoners could develop and intensify their family work by project activities.

Lähdeluettelo

- Airikka, Sauli (2003). Parisuhteen roolikartta. Käyttäjän opas. Suomen Kuntaliitto.
- Ala-Lipasti, Raija (2002). Kun rakkaus sattuu - När kärlek gör ont. Julkaisussa Elämä ilman pelkoa. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus, Stakes / Naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisyprojekti 1998-2002.
- Alanen, L. (1994). Perhelapsuus ja lapsen perheys - "perhe" lapsen näkökulmasta. Teoksessa: Näkökulmia perheeseen. Antikainen J., Haataja M-L., Korhonen, M. (toim.) Stakes. Raportteja 136. Jyväskylä.
- Andersson, G. (1995). Barn i samhällsvård. Lund. Studentlitteratur.
- Asen, Eia (1995). Hyvässä ja pahassa. Perhe-elämän käsikirja. Gummerus. Jyväskylä.
- Beskæftigelsen af indsatte i Kriminalforsorgens institutioner. Kriminalforsorgen 2002.
- Christensen, Rita (2000). Ifrågasatt föräldraskap. En studiecirkel om föräldrar, barn och droger. Riksförbundet för behandlingshem (RFB) i samverkan med Institutet for kunskapsutveckling inom missbrukarvården (IKM).
- Christensen, Rita (2001) Föräldrar på avstånd. En studiecirkel om att inte leva tillsammans med sitt barn. RäddaBarnen.
- Eckenrode, J. (1991). The Social Context of Coping, New York. Plenum.
- Eerikäinen, Kaisu (2002). Henkirikos. Teoksessa Vankeinhoidon perusteet. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisu 4/2002. Tietosanoma Oy.
- Eerikäinen, Kaisu (2002). Puhe 13.2.2002 Vapautuvien Tuki ry:n seminaarissa Koko perhe lusii.
- Elatusturvalaki 7.8.1998/671.
- Elämä ilman pelkoa. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus, Stakes / Naisiin kohdistuva väkivallan ehkäisyprojekti 1998-2002.
- Eskelinen, Anne (2000). Rakkautta ja rajoja kasvatukseen. Yhdessä elämään. Kirjapaja Oy.
- Euroopan neuvoston 4.11.1950 ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi tehty yleissopimus.
- From dark to light. Regaining a caring community 1995. Status of Women Council of Northwest Territories. Canada. Suomentanut Sirkka Perttu.
- Fångarnas föräldraskap. En utvärdering av föräldrarutbildningar inom kriminalvården. Kriminalvårdens Forskningskommitté. Göteborg Universitet. Institutionen för socialt arbete 2000. Ulla-Carin Hedin.
- Granfelt, Riitta (2003). Vankilasta kotiin vai kadulle? Vangit kertovat asunnottomuudesta. Suomen ympäristö 613. Ympäristöministeriö. Helsinki 2003.
- Girshik, Lori B. (1996). Soledad Women. Wives of Prisoners Speak Out. Praeger Publishers. Westport.

Harmainen, Salme - Ruoppila, Isto (1984). Kasvu ympäristön merkitys perhesuhteiden muodostumiselle nuorena lapsiperheessä. Mannerheimin Lastensuojeluliiton lapsiraportti A 45.

Hartoneva, Anne, Normaalisuusperiaate Suomen vankeinhoidossa, Rikosseuraamusviraston julkaisu 3/2002. Vammala 2002.

Hautamäki, Jari (1997). Perheväkivalta: Käännekohta miehen elämässä. Gummerus. Jyväskylä.

Heino, Tarja, Berg, Kristiina, Hurtig, Johanna (2000) Perhetyön ilo ja hämmennys. Lastensuojelun perhetyömuotojen esittelyä ja jäsenyyksiä. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus, Stakes Aiheita 14/2000.

Heiskanen, M. & Piispa, M. (1998). Usko, toivo, harkinta. Kyselytutkimus miesten naisille tekemästä väkivallasta. Tilastokeskus. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta. Oikeus 1998:12. Sukupuolten tasa-arvo. SVT. Helsinki.

Helminen, Marja-Liisa, Iso-Heiniemi, Mari (1999). Vanhemmuuden roolikartta. Käyttäjän opas. Suomen Kuntaliitto.

<http://www.poliisi.fi>.

<http://www.rikosentorjunta.fi/4059.htm>.

<http://www.saunalahti.fi/jsrn/kokeilu.htm>.

<http://www.saunalahti.fi/jsrn/vkotoiminta.htm>.

Hukkanen, Veli (2003) Itä-Helsingissä yhteistyö alkoi kotihälytystehtävien kasvusta. Haaste 3/2003.

Hypén, Kimmo, Vangit. Julkaisematon muistio pohjoismaista vankilaopetuskartoitusta varten. Rikosseuraamusvirasto 28.6.2002.

Hypén Kimmo, Riski- ja tarvearviointi sijoittajyksiköissä. Muistio 14.11.2002. Rikosseuraamusvirasto.

Isyyslaki 5.9.1975/700.

Jallinoja (1985). Johdatus perhesosiologiaan. WSOY. Porvoo.

Karjalainen, Tuula (2002). Vangin perhe. Sielunhoidon aikakauskirja nro 14. Rikos ja rangaistus.

Kempainen, Sirpa (1997). Perhe lapsen kasvu ympäristönä. Pro- gradu- tutkielma 1997.

Kirkkohallituksen kasvatuksen ja nuorisotyön ja Suomen Ev.-lut. Seurakuntien Lapsityön Keskus ry:n 10 teesiä vanhemmuudesta.

Kivinen-Aalto, Pentti (2003). Perhetyö nuorten vankien ja heidän omaistensa kanssa. Opinnäytetyö. Diakonia-ammattikorkeakoulu, Helsingin yksikkö.

Kriminaalihuollon tukisäätiö KRITS -esite 2003; Kriminaaliasiamies-projekti -esite 2003, Täsmätukea vapautuvalle -ohjelma. Luonnos 22.4.2002.

KRIS-SUOMI Infotiedote no 4.

- Künnapuu, Krista (2002). Ulkomaalaiset vangit. Teoksessa Vankeinhoidon perusteet. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisu 4/2002. Tietosanoma Oy.
- Kyröläinen, Risto (2003). Vertaisryhmyötä päihdeongelmaisten lapsille. Sosiaaliturva 6/2003.
- Kääriäinen Juha, Seikkailijasta pummiksi, Tutkimus rikosurasta ja sosiaalisesta kontrollista, Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisu 4/1992, Helsinki 1993.
- Laine, Matti (1991). Johdatus kriminologiaan ja poikkeavuuden sosiologiaan. WSOY. Juva.
- Laine, Keijo (1999). Julkaisematon käsikirjoitus Vapautuvien Tuen perheleiriläisille tehdystä kyselystä.
- Laki lapsen huollosta ja tapaamisesta 8.4.1983/361, 1:1-3 §:t.
- Laki lasten päivähoitosta 19.1.1973/36.
- Laki lähestymiskiellosta (4.12.1998/898).
- Laki potilaan asemasta ja oikeuksista 17.8.1992/785.
- Laki rangaistusten täytäntöönpanosta 31.1.1995/128.
- Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 22.9.2000/812.
- Laki toimeentulotuesta 30.12.1997/1412.
- Lastensuojelulaki 5.8.1983/683.
- Lehtonen, Anja, Perttu, Sirkka (1999). Naisiin kohdistuva väkivalta. Kirjayhtymä Oy. Helsinki.
- Leminen, Tiina (2003) Vankien kokemuksia parisuhdeväkivallan puheeksiottavasta MOVE!- interventtiosta. Opinnäytetyö. Sosiaalialan koulutusohjelma. Sosiaali- ja terveysalan koulutusyksikkö. Mikkelin ammattikorkeakoulu.
- McDermott, Kathleen and King, Roy D. (1992). Prison rule 102: "stand by your man". The impact of penal policy on the families of prisoners. Teoksessa Shaw, Roger (edit.). Prisoners' children. What are the issues (51 - 73). Routledge. London and New York.
- Michelsson, K., Saresma U., Valkama K., Virtanen P. 2000. MBD ja ADHD diagnosointi, kuntoutus ja sopeutuminen. PS-Kustannus. <http://www.adhd-liitto.fi>.
- Miller, Sherod & Miller, Phyllis & Nunnally, Elam & Wackman, Daniel (2003). Suhdetaitoja elämän kumppaneille. Resurssi.
- Naisiin kohdistuva pari- ja lähisuhdeväkivalta. Käsikirja perus- ja täydennyskoulutukseen. Toim. Marie Rautava ja Sirkku Perttu. Stakes. Helsinki 2002.
- Noponen, Katriina (2003). Pala turkulaista työkuultuuria. Haaste 3/2003.
- Nurmi, Jari (2002). Janus käsikirja. Kriminaalitaustaisen henkilön kokonaiskuntoutus. Kiiipulan ammatillinen aikuiskoulutuskeskus. ESR, Janus-projekti.
- Oikeusministeriön kriminaalipoliittisen osaston tiedote 22.1.2003.

Oikeusministeriön vankeinhoito-osaston määräys 26.4.1995 nro 13/011/95. Kirjeenvaihto, kirjeiden tarkastaminen, puhelimen käyttö.

Oikeusministeriön vankeinhoito-osaston määräys 26.4.1995 nro 8 /011/95. Poistumisluvan myöntäminen vangille.

Oikeusministeriön vankeinhoito-osaston määräys 26.5.1998 nro 5/011/98. Vankien omaisten korvaukset ruoasta ja majoituksesta.

Oikeusministeriön vankeinhoito-osaston määräys 25.5.1999 nro 11/011/99. Tapaamiset ja vangin vierailijan tarkistaminen.

Oikeusministeriön vankeinhoito-osaston ohje 2.5.2000 nro 4/011/2000. Vankien sijoittaminen rangaistuslaitoksiin.

Oikeusministeriön vankeinhoito-osaston ohje 27.3.2001 nro 1/011/2001. Luvan myöntäminen vangille laitoksen ulkopuolella järjestettävään tilaisuuteen osallistumista varten.

Oikeuspolitiikan strategia ja kehitysnäkymiä vuosiksi 2003-2012. Oikeusministeriö.

Ojuri, Auli (toim) (2001) Hukasta kukkaan. Naisen tie väkivallasta selviytymiseen. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu 29.

Peltoniemi, Teuvo (1984). Perheväkivalta. Otava. Keuruu.

Pence, E. & Paymar, M. (1986). Power and Control; Tactics of men who batter. Domestic Abuse Intervention Project, Duluth, Minnesota USA, suom. mukailen Sirkka Perttu.

Perttu, Sirkka (1999). Perheväkivalta auttamistyössä. Opas ammattihenkilöstölle. Ensi- ja Turvakotien liiton julkaisu 21. Helsinki.

Poliisitoiminnan yhteydessä kohdattava perheväkivalta. Poliisiosaston julkaisut 6/2001.

Pollari, Margit, Zotow, Sirpa (2003). "Voiks vankilaa muuten ajatella ku ajan kuluttamisena". Naisvankien kokemuksia vankilassa vietetystä ajasta. Opinnäytetyö. Diakonia-ammattikorkeakoulu, Helsingin yksikkö. Diakoninen sosiaali-, terveys- ja kasvatusalan koulutusohjelma.

Psykologi Liisa Riittisen haastattelu 9.12.2002.

Päihdekuntoutus keskeistä rikosten ehkäisyssä. Talentia 5/2002.

Rautiainen, Mari (2002). Vanhemmuuden roolikartta - Syvennä ja sovelle. Suomen Kuntaliitto.

Report of a Review of Principles, Policies and Procedures on Mothers and Babies/ Children in Prison. HM Prison Service 1999.

Richards, Martin. (1992) The separation of children and parents. Some issues and problems. Teoksessa Shaw, Roger (edit.). Prisoners' children. What are the issues (4 - 12). Routledge. London and New York.

Rikoslaki 20 ja 21 luvut.

Romanien asema ja olosuhteet vankiloissa sekä yhdyskuntaseuraamusten suorittajina. Työryhmän raportti 20.1.2003. Rikosseuraamusviraston monisteita 2/2003.

Rönkä, Toivo (1997). Vihjeitä vanhemmille, Ohjaavan kasvatuksen pelisäännöt. Mannerheimin lastensuojeluliitto 1997.

Shaw, Roger (1992). Imprisoned fathers and the orphans of justice. Shaw, Roger (edit.) Prisoners' children. What are the issues (41 - 49). Routledge. London and New York.

Sijoittajayksikön toimintaohje 31.1.2003 ja Riski- ja tarvearvioinnin arviointiohjeet 31.1.2003.

Siltanen, I. (1995) Rangaistus - kosta vai sovittamista. Ryhmätyö 3/95.

Sinkkonen, Jari (1998). Yhdessä isän kanssa. WSOY. Juva.

Sosiaali- ja terveystieteiden tiedote 308/2003 / 22.10.2003.

Sosiaalihuoltolaki 17.9.1982/710.

Sosiaaliterapeutti Eero Untamalan haastattelu 28.8.2003.

SPR:n isä-lapsi ryhmätoiminta -esite 2002.

Suomela, Maarit (2003). Kun häkki heilahtaa, KRITS tukee. Kontra 4/2003.

Suomen Perustuslaki 11.6.1999/731

Suomen Punaisen Ristin tiedote 16.11.2001.

Supporting families of Drug-dependent offenders by Laetitia C. Hennebel, Vanessa Fowler and Paddy Costall. The European Network of Drug Services in Prison (ENDSP) ja Cranstoun drug Services. November 2002.

Taavitsainen, Asta - Oranen, Marjatta (1986). Perheleirit kasvatuksen tukijoina. Tutkimus Mannerheimin Lastensuojeluliiton Keski-Suomen piirissä kesinä 1984 ja 1985 toteutetuista perheleireistä. Mannerheimin Lastensuojelun Lapsiraportti A 46. Helsinki.

Tammi-Moilanen, Kaisa (2002). Naisvangit. Teoksessa Vankeinhoidon perusteet. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisu 4/2002. Tietosanoma Oy.

Tamminen, Tuula, Turvallisen lapsuuden tekijät. Esitelmä Lempäälän lukiossa 18.9.2001.

Taskinen, S., (1994). Perhe muuttuvassa maailmassa. Teoksessa: Perhe. Linna, P. (toim.) Tampereen yliopisto. Sosiaalipolitiikan laitoksen julkaisu. Sarja C nro 6.

Timonen, Marko (2003). Sosiaalityöntekijän kokemuksia yhteistyöstä. Haaste 3/2003.

Tolkki-Nikkonen, M. (1990). Parisuhde, perhesuhde, olosuhde. Mikä pitää avioliiton koossa 15 avioliittovuoden jälkeen? Helsinki. Painokaari Oy.

Työkalupakki. Välineitä rikoksentehtävien kanssa tehtävään työhön. Kriminaalihuoltoyhdistys 2000.

Ulvinen, Veli-Matti, Vankielämän kasvatukselliset alueet vankeinhoidon tavoitteiden kehityksessä - estettyjä kuvia? - Acta Universitatis Ouluensis E Scientiae Rerum Socialium 22. Oulu 1996.

Vankeinhoidon perusteet. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisu 4/2002. Tietosanoma Oy.

Vankeinhoitoasetus 16.6.1995/878.

Vankeinhoitolaitoksen ja Kriminaalihuoltoyhdistyksen periaateohjelma sekä lähiajan toimintalinjat 1999.

Vankeusrangaistuskomitean mietintö. Komiteamietintö 2001:6.

Vankien toimintojen ja palvelujen perusrakenne ja palvelujen tuottaminen. Rikosseuraamusvirasto. Rakennemuutoshanke. Työryhmäraportti 31.8.2003.

Vankirakennekartoitus 1.5.2002. Rikosseuraamusvirasto.

Vuosikertomus 2002. Kriminaalihuoltolaitos & Vankeinhoitolaitos. Rikosseuraamusvirasto.

www.csc-scc.gc.ca.

www.evl.fi.

www.hmprisonservice.gov.uk.

www.kriminaalihuolto.fi.

www.poliisi.fi/hameenlinna.

www.sosiaalitalo.fi.

www.vankeinhoito.fi.

Vähimmäissääntöjen soveltaminen. Hyvän vankeinhoidon käsikirja. (Penal Reform International 1995. Haag) Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisu 4/97.

Yhdistyneiden kansakuntien ihmisoikeuksien julistus 10.12.1948

Yhdistyneiden kansakuntien lapsen oikeuksien julistus 20.11.1959.

Yhdistyneiden kansakuntien lapsen oikeuksien yleissopimus 20.11.1989.

Yhdistyneiden kansakuntien vankeinhoidon vähimmäissäännöt 31.7.1957.

Yhteiset ihmisoikeutemme, Martin Schein, Suomen YK-liitto.

LIITE 1

Yhteydet rangaistuslaitoksen ulkopuolelle

Lainsäädäntö ja oikeusministeriön vankeinhoito-osaston ohjeet
(Ote vankisäännöistä)

Rangaistusvangit

Käytetyt lyhenteet

RTL	Rangaistusten täytäntöönpanosta annettu laki (39/1889) (säädöksen nimi muutettu lailla 31.1.1995/128)
VHA	Vankeinhoitoasetus (878/1995)
Määräys	Oikeusministeriön vankeinhoito-osaston määräys
Yk	Oikeusministeriön vankeinhoito-osaston yleiskirje
Ohje	Oikeusministeriön vankeinhoito-osaston ohje

Poistumisluvat

Rikosseuraamusvirasto tai, sen antamien ohjeiden mukaan, rangaistuslaitoksen johtaja voi antaa vangille luvan poistua lyhyeksi ajaksi rangaistuslaitoksesta, jos siihen on tärkeä syy tai sitä rangaistusajan pituuden takia on pidettävä muuten perusteltuna. Tarvittaessa hänelle voidaan määrätä saattaja.

Jos vanki ei palaa rangaistuslaitokseen lupaehdoissa määrättynä päivänä, määrätyn päivän ja todellisen paluupäivän tai kiinniottopäivän välistä aikaa ei lueta rangaistusajaksi mainitut päivät mukaan lukien. Jos vanki on rikkonut poistumisluvan ehtoja, se voidaan ottaa huomioon uuden poistumisluvan myöntämistä harkittaessa tai sen ehtoja määrättäessä. (RTL 2:3 b §)

Kahta kuukautta pitempää vankeusrangaistusta suorittavalle voidaan antaa lyhyt poistumislupa rangaistusajan pituuden perusteella.

Vangille, jonka suoritettavan rangaistuksen pituus on enintään kaksi kuukautta, voidaan antaa lupa poistua laitoksesta vain tärkeän syyn takia. (VHA 56 §)

Vankeinhoito-osasto on tarkentanut poistumisluvan myöntämistä määräyksellä 8/011/95.

Poistumisluvan myöntämisen edellytykset

Poistumislupa voidaan myöntää vain, jos on todennäköistä, että vanki noudattaa lupaehtoja. Poistumis-, siviilityö- tai opintoluvan ehtoja törkeästi rikkoneelle tai törkeään huumausainerikokseen tai törkeää väkivaltaa sisältäneeseen rikokseen syyllistyneelle poistumislupa voidaan myöntää vain siinä tapauksessa, että ehtojen noudattamista on pidettävä lähes varmana.

Törkeänä lupaehtojen rikkomisena pidetään yli viikon myöhästymistä palatesa, joutumista palautetuksi määräajan päätyttyä, yritystä tuoda aseita, karkaamisvälineitä tai huumaavia aineita laitokseen paluun yhteydessä sekä syyllistymistä rikokseen luvan tai sen ylityksen aikana.

Poistumislupa peruutetaan, jos luvan myöntämisen edellytykset lakkaavat.

Poistumislupien määrä

Poistumislupa voidaan myöntää rangaistusajan pituuden vuoksi tai tärkeästä syystä yhteensä enintään kuudeksi vuorokaudeksi neljän kuukauden jakson aikana. Ensimmäinen jakso alkaa L-ajankohdasta. Tärkeästä syystä poistumislupa voidaan kuitenkin myöntää heti rangaistuksen täytäntöönpanon alettua, jos luvan myöntämisen yleiset edellytykset ovat olemassa. Tärkeästä syystä ennen ensimmäisen jakso alkamista pidetyn poistumisluvan aika vähennetään ensimmäisen jakson poistumislupavuorokausien määrästä.

Lupakirja

Poistumislupa on annettava kirjallisena. Siinä on mainittava poistumisluvan ehdot ja seuraamukset ehtojen rikkomisesta. Poistumislupaehtojen noudattamatta jättämisestä voi aiheutua, ettei poissaoloaikaa lueta rangaistusajaksi, uutta poistumislupaa ei myönnetä lainkaan tai säännönmukaisena aikana tai että vangille määrätään kurinpitorangeistus.

Matkakustannukset

Poistumislupamatka maksetaan valtion varoista aina kun poistumislupa on myönnetty vaikeasti sairaana olevan läheisen omaisen tai tällaiseen verrattavan tapaamiseksi tai hautaan saattamiseksi taikka avolaitokseen matkustamista varten.

Muut vangin poistumislupamatkat maksetaan valtion varoista ensimmäisellä kerralla ja aina sen jälkeen kun paluusta on kulunut kuusi kuukautta. Matka maksetaan valtion varoista kuitenkin vain erityisistä syistä sinä aikana, jolloin vanki on avolaitoksessa tai käy siviilityössä. Lisäksi vangin matkakulut voidaan maksaa muulloinkin, jos siihen on vangin heikon taloudellisen aseman takia tai muuten erittäin painavia syitä.

Valtion varoista kustannetulla matkalla käytetään tarkoituksenmukaisinta yleistä kulkuneuvoa. Kustannukset lasketaan halvimman luokan mukaan. Lentokoneella tai vuokra-autolla tehtävän matkan kustannuksista maksetaan vain saman juna- tai linja-automatkan kustannuksia vastaava osuus.

Vangille ei voida myöntää lupaa poistua Suomen rajojen ulkopuolelle muualle kuin muuhun pohjoismaahan. Tällöin matkakulut voidaan kustantaa valtion varoista vain jollekin matkareitin varrella olevalle Suomessa sijaitsevalle paikkakunnalle ja sellaiselta takaisin.

Lyhyen saatetun poistumisluvan myöntäminen johtajan päätöksellä (RTL 2:3b §)

Johtaja voi myöntää määräaikaista vankeusrangaistusta suorittavalle taikka pakkolaitokseen eristetyille tärkeän asian hoitamista varten lyhyen poistumisluvan vankeinhoitolaitoksen virkamiehen saattamana. Poistumisluvan perusteena olevan tärkeän asian hoitamiseen tarvittavaksi arvioitu aika ei saa ylittää kuutta tuntia. Poistumisluvan aikaan saadaan lisätä matkoihin kuluva aika. (Määräys 8/011/95)

Tilaisuuteen osallistuminen

Johtaja voi antaa vangeille luvan osallistua laitoksen ulkopuolella järjestettävään tilaisuuteen tarpeellisen valvonnan alaisena. (RTL 2:5 § 4 mom.)

Vangille voidaan myöntää lupa osallistua laitoksen ulkopuolella järjestettävään yleisölle tarkoitettuun tilaisuuteen. Lainkohtaa voidaan soveltaa myös tilaisuuksiin ja tapahtumiin, joiden tarkoituksena on tukea vangin yhteyksien säilyttämistä perheeseen, elinympäristöön tai yhteiskuntaan. Lainkohtaa voidaan soveltaa myös tilanteisiin, joissa vanki täyttää rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain (128/95) 3 luvun 5 §:n tai 4 luvun 5 §:n mukaisen osallistumisvelvollisuutensa laitoksen ulkopuolella muussa toiminnassa kuin työssä tai koulutuksessa (Ohje 1/011/2001).

Luvan kestoaika

Pääsääntöisesti lupa osallistua tilaisuuteen myönnetään enintään kolmeksi vuorokaudeksi ja matkoihin kuluvaksi ajaksi. Lupa voidaan myöntää seitsemäksi vuorokaudeksi ja matkoihin kuluvaksi ajaksi, jos tilaisuutta voidaan pitää erityisen tärkeänä vangin vapautteen valmentamisen ja vapaudessa selviytymisen kannalta.

Tapaamiset ja vangin vierailijan tarkastaminen

Vangin tapaaminen

Vangilla on rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain 2 luvun 9 a §:n ja vankeinhoitoasetuksen (VHA) 51 §:n mukaan oikeus vastaanottaa vieraita valvonnan alaisena tapaamista varten varattuina aikoina niin usein kuin se laitoksen järjestystä ja toimintaa haittaamatta on mahdollista. Tapaaminen voidaan sallia myös muulloinkin kuin tapaamista varten varattuna aikana, jos siihen on syytä.

Lähiomaisten ja vangin asiamiehenä toimivan asianajajan tai yleisen oikeusavustajan sekä, milloin valvontaa muusta syystä ei katsota tarpeelliseksi, muidenkin vierailut voidaan sallia ilman valvontaa.

Vangin asiamiehenä toimivaa asianajajaa tai yleistä oikeusavustajaa vangin tulee voida tavata virka-aikana. Ulkomaiselle vangille tulee varata mahdollisuus olla yhteydessä hänen kotimaataan edustavaan diplomaattiseen edustustoon ja konsuliedustustoon. (Määräys 11/011/99)

Rangaistuslaitoksessa on oltava tapaamiseen soveltuvat tilat. (VHA 51 § 1 mom.) Suljetussa vankilassa tulee olla myös tiloja erityisen valvotuissa olosuhteissa järjestettäviä tapaamisia varten. Vankilaan on varattava asianmukaiset ja säilytysvarmat tilat vierailijan päällysvaatteiden ja muiden hänen mukanaan tuomiensa tavaroiden säilytystä varten. (Määräys 11/011/99)

Pääsy rangaistuslaitokseen

Rangaistuslaitokseen ei saa päästää ketään ilman asianmukaista lupaa.

Rangaistuslaitokseen pääsyn edellytykseksi voidaan asettaa päällysvaatteiden ja mukana tuotujen tavaroiden jättäminen laitoksessa säilytettäväksi laitoksen määräämällä tavalla.

Rangaistuslaitoksen alueella liikkumisen ehdoksi voidaan asettaa, että henkilö todistaa henkilöllisyytensä. Alueella liikkumiselle voidaan asettaa muitakin ehtoja.

Rangaistuslaitokseen ei saa päästää ketään, joka päihtymyksen tai muun syyn vuoksi saattaa vaarantaa laitoksen järjestystä. Vangin ottamisesta rangaistuslaitokseen säädetään erikseen. (VHA 50 §)

Rangaistuslaitokseen pääsyn edellytykseksi voidaan asettaa kulkeminen metallinielmaisimen kautta.

Rangaistuslaitoksessa tai sen alueella voidaan räjähdysaineiden ja päihdyttävien aineiden löytämiseksi tarkastaa siellä olevia henkilöitä käyttäen tähän tarkoitukseen soveltuvia apuvälineitä tai koulutettua koira.

Tarkastamisesta rangaistuslaitoksen alueella noudatetaan lisäksi määräystä 8/011/99.

Tapaamisten valvonta ja vierailijoiden tarkastaminen

Vangin tapaamista on tarpeen mukaan valvottava. Keskustelua saadaan kuunnella väärinkäytösten ehkäisemiseksi. (VHA 52 § 1 mom.)

Lähiomaisten ja vangin asiamiehenä toimivan asianajajan tai yleisen oikeusavustajan sekä, milloin valvontaa muusta syystä ei katsota tarpeelliseksi, muidenkin vierailut voidaan sallia ilman valvontaa. (RTL 2:9 a § 1 mom.)

Rangaistuslaitokseen pääsyn edellytykseksi voidaan asettaa päällysvaatteiden ja mukana tuotujen tavaroiden jättäminen laitoksessa säilytettäväksi laitoksen määräämällä tavalla. (VHA 50 §)

Vankia tapaamaan tulleen (vierailija) henkilöllisyys saadaan tarvittaessa tarkastaa. Jos vierailija ei pysty luotettavasti todistamaan henkilöllisyyttään, tapaaminen voidaan järjestää erityisen valvotuissa olosuhteissa tai evätä, jos siihen on erityistä syytä (VHA 52 §)

Jos on perusteltua aihetta epäillä väärinkäytöksiä, vierailun ehdoksi voidaan asettaa, että vankia tapaamaan tullut henkilö suostuu henkilöntarkastukseen sen tutkimiseksi, mitä hänellä on vaatteissaan tai muuten yllään. Henkilöntarkastus tulee suorittaa hienotunteisesti, eikä siitä saa aiheutua vierailijalle enempää haittaa kuin tarkastuksen toteuttaminen välttämättä vaatii. (RTL 2:9 a § 2 mom.).

Vierailijaan kohdistuvasta henkilöntarkastuksesta päättää rangaistuslaitoksen johtaja, laitoksen päivystävä virkamies, valvonnan esimiestehtävissä toimiva taikka muu laitoksen tai sen osaston valvonnasta työjärjestyksen perusteella vastuussa oleva virkamies. Henkilöntarkastuksesta pidetään pöytäkirjaa, johon merkitään henkilöntarkastuksen kohteena oleva henkilö, peruste, aika ja paikka, henkilöntarkastuksen suorittaja ja todistaja sekä henkilöntarkastuksessa tehdyt havainnot.

Henkilöntarkastus suoritetaan siihen varatussa erillisessä tilassa. Läsnä on oltava todistaja. Jos tarkastuksen suorittaminen edellyttää tarkastettavan riisuutumista tai koskettamista, tarkastuksen suorittajan ja todistajan on oltava samaa sukupuolta kuin tarkastettava. (VHA 53 §)

Jos vierailija kieltäytyy henkilöntarkastuksesta, vierailu voidaan järjestää erityisen valvotuissa olosuhteissa tai tarvittaessa evätä. Vangin asiamiehenä toimivan asianajajan tai yleisen oikeusavustajan vierailua ei kuitenkaan saa evätä. (RTL 2:9 a § 3 mom.).

Vierailija voi aina kieltäytyä henkilöntarkastuksesta. Jos vierailija kieltäytyy henkilöntarkastuksesta, tapaaminen tulee ensisijassa järjestää erityisen valvotuissa olosuhteissa. Erityisen valvotuissa olosuhteissa järjestetty tapaaminen tarkoittaa, että vangin ja vierailijan välillä on muovinen tai lasinen väliseinä tai muita teknisiä esteitä. Erityisen valvottu tapaaminen voidaan järjestää myös siten, että vartija on koko ajan läsnä tapaamisessa. (Määräys 11/011/99)

Tapaamiskielto

Jos vierailijan on todettu kuljettaneen tai yrittäneen kuljettaa huumeita, muita päihteitä tai luvattomia esineitä vankilaan, johtaja voi antaa vierailijalle olosuhteisiin nähden kohtuullisen, enintään kuuden kuukauden pituisen kiellon vierailu vankilassa. Tapaamiskielto voidaan tarvittaessa uusua. Tapaamiskieltoa ei saa antaa lähiomaiselle taikka vangin asiamiehenä toimivalle asianajajalle tai yleiselle oikeusavustajalle eikä silloin, kun tapaaminen voidaan laitoksen järjestystä vaarantamatta järjestää 3 momentissa tarkoitetulla tavalla erityisen valvotuissa olosuhteissa. (RTL 2:9 a § 4 mom.)

Päätös tapaamiskiellosta on tehtävä kirjallisesti. Päätöksen tapaamiskiellosta tekee rangaistuslaitoksen johtaja. Päätöksessä on mainittava vierailijan nimi, kiellon peruste, kesto, kohteena oleva rangaistuslaitos sekä päätöksentekijä. Ennen tapaamiskiellon antamista vierailijaa on mahdollisuuksien mukaan kuultava. (VHA 54 §)

Tapaamiskiellosta pidetään rangaistuslaitoksessa luetteloa, johon merkitään tapaamiskiellon antamista koskevassa päätöksessä mainitut tiedot. Vankeinhoitoviranomainen ei saa ilmaista tapaamiskielloluettelossa olevia tietoja ulkopuoliselle. Tämä ei kuitenkaan estä luettelossa olevien tietojen antamista toiselle rangaistuslaitokselle, joka tarvitsee näitä tietoja tapaamisten valvomista tai muutoin järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämistä varten. Tietoja voidaan antaa myös poliisiviranomaiselle, jos se on tarpeen rikoksen selvittämiseksi. (VHA 55 §).

Puhelimen käyttö

Vangille voidaan antaa lupa olla puhelinyhteydessä laitoksen ulkopuolelle. Puhelimen käytöstä peritään enintään siitä aiheutuneita kustannuksia vastaava maksu. (RTL 2:9 § 3 mom.)

Kun vanki pyytää lupaa olla puhelinyhteydessä rangaistuslaitoksen ulkopuolelle, hänen on pyydettäessä ilmoitettava, kenen kanssa hän aikoo puhua. (VHA 48 §)

Vangin puhelua saadaan kuunnella, jos se on tarpeen rikoksen estämiseksi tai jos on erityistä syytä epäillä väärinkäytöksiä. Puhelun kuuntelemisesta on ennen kuuntelemisen alkamista ilmoitettava vangille ja sille, johon hän on puhelimitse yhteydessä. Rangaistuslaitoksen toimintaa valvovan viranomaisen taikka vangin asiamiehenä toimivan asianajajan tai yleisen oikeusavustajan ja vangin välistä puhelua ei saa kuunnella. (RTL 2:9 § 3 mom.)

Vangin puhelun kuuntelemisesta päättää rangaistuslaitoksen johtaja tai hänen määräämänsä virkamies. Kiireellisessä tapauksessa päätöksen voi tehdä myös puhelimen käyttöä valvova virkamies. (VHA 49 §)

Puheluista, jotka kuunnellaan, kirjataan vangin nimi, kuuntelija sekä puhelnumero, johon vanki on soittanut. (Määräys 13/011/95)

Kirjeenvaihto

Rangaistuslaitoksen johtaja tai hänen määräämänsä virkamies saa tarkastaa vangilta peräisin olevat ja vangille saapuneet posti- ja muut lähetykset. Kirjeitä ei saa lukea, ellei se ole tarpeen rikoksen estämiseksi tai ellei ole erityistä syytä epäillä kirjeenvaihto-oikeutta väärinkäytettävän. Kirje tai lähetykset, jota edellä mainitusta syystä tai RTL 2 luvun 6 §:n 1 momentin johdosta ei toimiteta perille, on palautettava lähettäjälle tai annettava vangille hänen päästessään vapaaksi, ellei lähetyksen laatu ole siihen esteenä. (RTL 2:9 § 1 mom.)

Vangin ja rangaistuslaitoksen toimintaa valvovan viranomaisen tai ihmisoikeuksien valvontaelimen, jolle vangilla kansainvälisten sopimusten mukaan on valitus- tai kantelu-oikeus, välinen kirjeenvaihto on tarkastamatta viipymättä toimitettava perille. Vangin hänen asiamiehensä toimivalle asianajajalle tai yleiselle oikeusavustajalle osoittama kirje on tarkastamatta viipymättä toimitettava perille. (RTL 2:9 § 2 mom.)

Rangaistuslaitoksen toimintaa valvovia viranomaisia ovat tasavallan presidentti, oikeuskansleri, eduskunnan oikeusasiamies, oikeusministeri, oikeusministeriön vankeinhoito-osasto sekä terveydenhoitoa koskevissa asioissa terveydenhuollon oikeusturvakeskus sekä lääninhallitukset.

Kansainvälisiä ihmisoikeuksien valvontaelimiä ovat esimerkiksi Euroopan neuvoston ihmisoikeustoimikunta ja ihmisoikeustuomioistuin, Yhdistyneiden kansakuntien ihmisoikeuskomitea sekä kidutusta ja epäinhimillistä tai halventavaa kohtelua tai rangaistusta ehkäisevä komitea (CPT).

Vangille saapunut kirje, jonka kirjekuoresta tai muuten käy ilmi, että kirjeen on lähettänyt asianajaja tai yleinen oikeusavustaja taikka muu oikeudenkäyntiasiamieheksi kelpoinen henkilö, joka on suorittanut oikeustieteellisen tutkinnon tai yleisesti toimittaa tuomioistuimissa asianajotehtäviä, saadaan avata tarkastamista varten vain vangin läsnäollessa. (Määräys 13/011/95)

Vangin posti- ja muita lähetyksiä tarkastaessa ei saa aiheuttaa suurempaa haittaa kuin asianmukaisen tarkastuksen suorittamiseksi on tarpeen. Kirje tai muu lähetyksen saadaan pidättää, jos on perusteltua syytä epäillä, että lähetyksen aiheuttaa häiriötä rangaistuslaitoksen järjestykselle tai edistää rikoksen tekemistä tai että kirjeenvaihto-oikeutta muuten väärinkäytetään.

Jos lähetyksessä sisältää sellaista, mitä vanki ei saa rangaistuslaitoksessa pitää hallussaan, se on otettava pois ennen lähetyksen toimittamista perille. Lähetyksen pidättämisestä ja sen syystä on viivytyksettä ilmoitettava vangille. Kirjeen sisällöstä on annettava tieto vangille, jollei VHA 47 §:n 2 momentista muuta johdu. (VHA 47 §)

Vangin lähettämän tai saaman kirjeen sisällöstä saadaan antaa tieto poliisille ja yleiselle syyttäjälle tai muulle esitutkintaviranomaiselle, jos se on välttämätöntä rikoksen tai vankilajärjestyksen vaarantavan teon estämiseksi tai selvittämiseksi. Törkeän rikoksen ilmoittamatta jättämisestä viranomaiselle tai sille, jota vaara uhkaa, säädetään rikoslain 15 luvun 10 §:ssä. Tiedon antamisesta päättää johtaja.

Alkuperäisen kirjeen mahdollisesta takavarikoinnista päättää toimivaltainen poliisiviranomainen pakkokeinoin (450/1987) 4 luvussa säädetyin edellytyksin. (Määräys 13/011/95)

Tutkintavangit

Laki tutkintavankeudesta (19.7.1974/615)

12 §. Tutkintavangin ja hänen oikeudenkäyntiavustajansa on sallittava tapaamalla, kirjeitse ja mahdollisuuksien mukaan puhelimitse pitää yhteyttä keskenään. Tapaamista voidaan valvoa, milloin siihen on erityistä syytä. Avustajan kanssa käytävää neuvottelua ei saa kuunnella eikä kirjeitä tarkastaa, ellei ole perusteltua aihetta epäillä väärinkäytöksiä. Väärinkäytöksen ilmaantuessa neuvottelu voidaan keskeyttää.

13 §. Tutkintavangille saapuneet ja hänen lähettämänsä posti- ja muut lähetykset on tarkastettava, jollei 12 §:n säännöksistä muuta johdu. Jos lähetyksen perille toimittaminen saattaa vaarantaa vangitsemisen tarkoituksen tai häiritä laitoksen järjestyksen, lähetyksen on palautettava tai annettava vangille hänen päästessään vapaaksi. Samoista syistä voidaan vangin kirjeenvaihtoa lukea. (31.1.1995/129)

Vangin ja rangaistuslaitoksen tai muun säilytyspaikan toimintaa valvovan viranomaisen taikka ihmisoikeuksien valvontaelimen, jolle vangilla kansainvälisten sopimusten mukaan on valitus- ja kantelu-oikeus, välinen kirjeenvaihto on tarkastamatta viipymättä toimitettava perille. (31.1.1995/129)

Vanki saa ottaa vastaan vieraita tarpeellisen valvonnan alaisena. Esitutinnan ollessa kesken voidaan kieltää muun kuin lähiomaisen tapaaminen, jos tapaamisen voidaan olettaa vaarantavan vangitsemisen tarkoituksen. Läheisten omaisten ja, milloin valvontaa muusta syystä ei katsota tarpeelliseksi, muidenkin vierailut voidaan sallia ilman valvontaa. (30.4.1987/455)

Jos on perusteltua aihetta epäillä väärinkäytöksiä, vierailun ehdoksi voidaan asettaa, että vankia tapaamaan tullut henkilö suostuu henkilöntarkastukseen tutkimiseksi, mitä hänellä on vaatteissaan tai muuten yllään. Henkilöntarkastus tulee suorittaa hienotunteisesti, eikä siitä saa aiheutua vierailijalle enempää haittaa kuin tarkastuksen toteuttaminen välttämättä vaatii. Jos vierailija kieltäytyy henkilöntarkastuksesta, vierailu voidaan järjestää erityisen valvotuissa olosuhteissa tai tarvittaessa evätä. (31.1.1995/129)

13 a §. Tutkintavanki saa 12 §:ssä tarkoitetun tapauksen lisäksi olla puhelimitse yhteydessä laitoksen ulkopuolelle sellaisten tärkeiden asioiden hoitamiseksi, joita ei voida toimittaa kirjeitse tai tapaamisella. Puhelu voidaan kieltää tai keskeyttää, jos se voi vaarantaa säilytysvarmuutta, laitoksen järjestystä tai rikoksen selvittämistä. Vangin ja muun kuin 13 §:n 2 momentissa tarkoitetun viranomaisen välistä puhelua saadaan kuunnella. (30.4.1987/455)

13 b §. Jos vangin puhelua kuunnellaan 12 tai 13 a §:n nojalla, on puhelun kuuntelemisesta ilmoitettava ennen sen alkamista vangille ja sille, johon hän on puhelimitse yhteydessä. (30.4.1987/455)

Hahmotelma eri tapaamismuotojen laatukriteereiksi

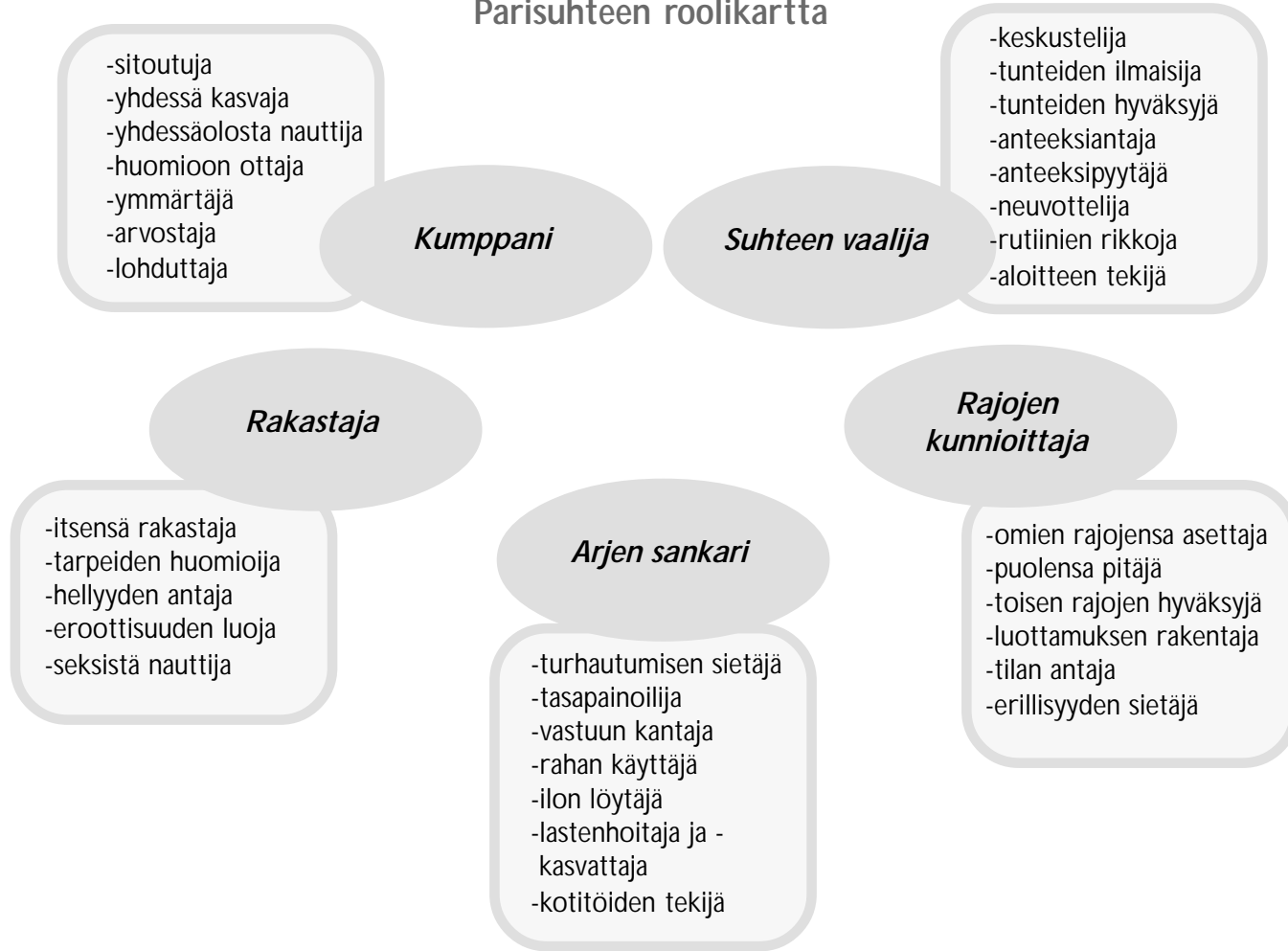
	kohderyhmä	tilat	valvonta	organisointi	aika
valvoton tapaaminen avolaitoksessa	kaikki, etusijalla vangit joilla ei ole vielä poistumislupia	-erillinen yksiö tai kaksio -kodinomaisuus	-ei valvontaa tapaamisen aikana -tarkastukset tarvittaessa ennen ja jälkeen tapaamisen -testaus luvan saannin ehtona	-hakumenettely etukäteen	-viikonloppuisin ja tarvittaessa arkisin -vähintään 5 h, voi kestää yön yli tai pidempään -väh. kerran kuukaudessa
valvoton tapaaminen suljetussa laitoksessa	etusijalla vangit joilla ei ole poistumislupia	-tila lähellä sisään-tuloa -mielellään yksiö tai kaksio -kodinomaisuus	-ei valvontaa tapaamisen aikana -tarkastukset ennen ja jälkeen tapaamisen -testaus luvan saannin ehtona	-hakumenettely etukäteen	-viikonloppuisin ja tarvittaessa arkisin -vähintään 3 h -väh. kerran kuukaudessa
normaalitapaaminen avolaitoksessa	kaikki avolaitos-vangit	-ei kosketusta estäviä rakenteita -myös piha-alueella	-yleisvalvonta tai tekniset välineet -tarkastus portilla		-viikonloppuisin ja tarvittaessa arkisin -vähintään 1 h -pitkämatkaisille ja harvoin kävijöille pidemmät tapaamiset

*erityisesti lapsiperheille joilla ei ole mahdollisuutta valvomattomiin tapaamisiin ja luotettavuutensa osoittaneille vangeille

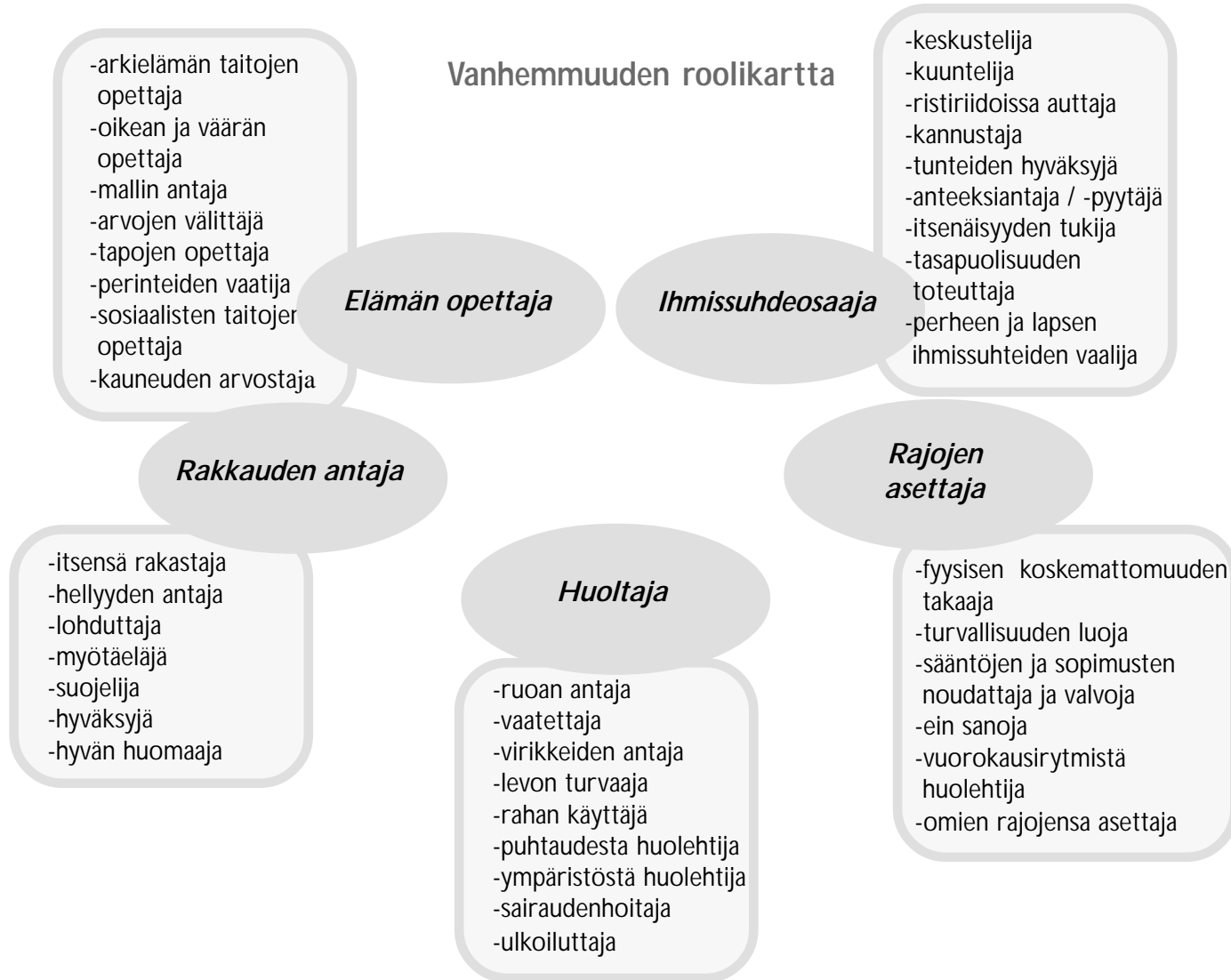
123

	kohderyhmä	tilat	valvonta	organisointi	aika
normaalitapaaminen suljetussa laitoksessa 1.	kaikki laitoksen vangit ellei väärinkäytös-epäilyjä*	-kevyet rakenteet tavaroiden välityksen estämiseen mahdollisia -lapsen koskettaminen sallittu -5-8 vankia ja heidän tapaajansa (kork.3/vanki) -käynti portin läheisyydestä -normaalius ja viihtyvyys	-vartijan tai muun virkamiehen läsnäolo ja yleisvalvonta -kameravalvonta -keskustelua voidaan kuunnella jos tarpeen väärinkäytösten ehkäisemiseksi	-tapaamisaikojen varaminen etukäteen/erillisestä tapaamisesta sopiminen etukäteen	-viikonloppuisin ja tarvittaessa arkisin 1 h -pitkämatkaisille ja harvoin kävijöille pidemmät tapaamiset
normaalitapaaminen suljetussa laitoksessa 2.	-vangeille, joille em. tapaamiset eivät ole mahdollisia	-tavaroiden välitystä estetään rakenteellisesti -5-10 vankia ja heidän tapaajansa (kork. 3/hlö) -käynti portin läheisyydestä	-vartijan yleisvalvonta -kameravalvonta -keskustelua voidaan kuunnella väärinkäytösten ehkäisemiseksi	-tapaamisaikojen varaaminen etukäteen	-viikonloppuisin ja tarvittaessa arkisin 30 min.-1 h -kaukaa tulleille ja harvoin käyville pidempi tapaaminen
erityisvalvottu tapaaminen suljetussa laitoksessa	vangeille, joille normaalitapaaminen ei ole mahdollinen	-tekniset esteet kosketukseen tai välitön valvonta -yhteydenpito voi tapahtua teknisten välineiden avulla -1-5 vankia ja heidän tapaajansa	-ellei teknisiä esteitä ole riittävästi, vartijan suora valvonta	-ohjataan tarvittaessa normaali-tapaamisesta	-viikonloppuisin ja tarvittaessa arkisin 30 min. -1 h

Parisuhteen roolikartta

Vanhemmuuden roolikartta

LIITE 5

Verkostokartta

Ympyrä jaetaan neljään osaan. Selvennyksen vuoksi voidaan jako tehdä viiteenkin sektoriin, jolloin viranomaispalvelut erotetaan omaksi alueekseen.

Ympyrän voi piirtää esimerkiksi tavalliselle paperiarkille. A3 on parempi kuin A4, koska siihen mahtuu enemmän tekstiä.

Kartan keskelle merkitään ihminen, jonka näkemyksiä hänen omasta verkostostaan selvitetään.

Kenttään 1 merkitään perhe eli ne ihmiset, jotka asuvat samassa taloudessa.

Kenttään 2 merkitään sukulaiset (sekä verisukulaiset että parisuhteiden kautta sukuun kuuluvat).

Kenttään 3 merkitään työ- ja koulutoverit.

Kenttään 4 merkitään ystävät ja naapurit.

Neljännentä kenttää sisälle voidaan muodostaa myös viides kenttä, johon merkitään viranomaiset (esimerkiksi sosiaalityöntekijä, opettaja, poliisi, valvoja jne.).

Kartan piirtäminen

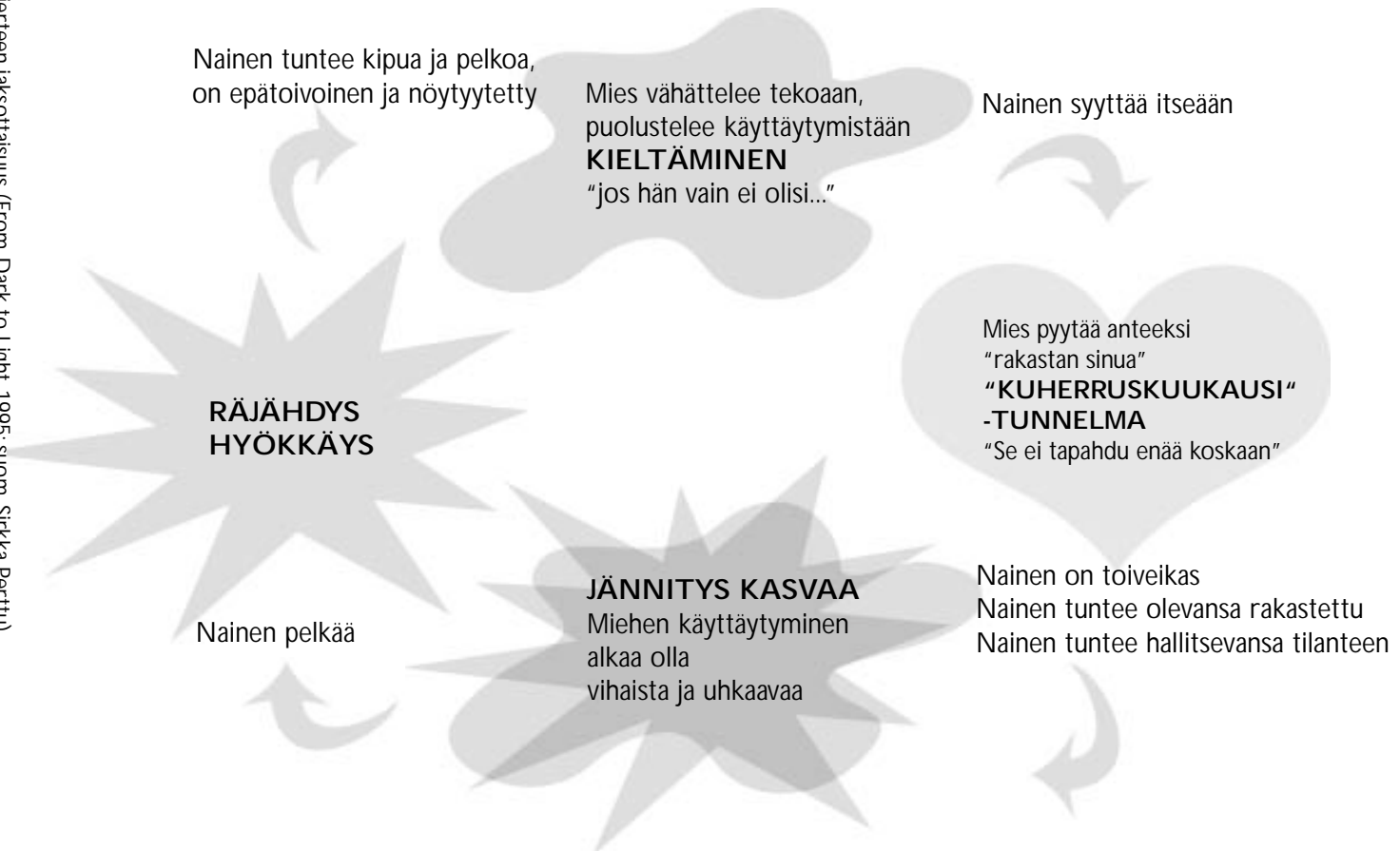
Asiakas itse piirtää kartan saamiensa ohjeiden mukaisesti. Ensimmäiseksi asiakasta pyydetään listaamaan itselleen tärkeitä ihmisiä erilliselle paperille. Sen jälkeen näiden henkilöiden nimet sijoitetaan karttapohjalle. Henkilöt laitetaan kuvioon suhteessa asiakkaaseen itseensä. Tunnepohjainen läheisyys ja etäisyys ovat avainsanoja ts. mitä etäisempi suhde, sitä kauemmaksi henkilö kartalla piirretään. Miespuoliset henkilöt piirretään karttaan kolmiona, naiset ympyränä. Kartalle merkitään myös ne henkilöt, joihin asiakkaalla on negatiivinen suhde. Tämän jälkeen yhdistetään toisiinsa viivoilla henkilöt, jotka tuntevat toisensa. Karttaan voi piirtää myös erityismerkintöjä sen mukaan, onko kartan henkilö lähentymässä vai etääntymässä asiakkaasta, onko asiakkaalla ristiriitoja kartan henkilöiden kanssa tai onko kartan muilla henkilöillä ristiriitoja keskenään. Karttaan voi myös merkitä rakkaita lemmikkieläimiä tai symbolisia henkilöitä (esim. idoleita tai jo kuolleita merkityksellisiä ihmisiä). Miinusmerkki kuvaa kielteistä suhdetta, risti kuollutta henkilöä, nuolella kuvataan etääntyvän tai lähentyvän henkilön suuntaa. Symbolihenkilöitä kuvataan auringolla ja lemmikkejä niiden kuvilla. Konflikteja eri henkilöiden välillä kuvataan vetämällä heitä yhdistävän linkin päälle kaksi poikkiviivaa tai salamoita.

Verkostokartan piirtäminen tiivistää ja selkeyttää asiakkaan verkostosta kerättäviä tietoja. Kuvallisella materiaalilla on mahdollista esittää paljon tietoa selkeässä ja suppeassa muodossa. Etuna kartan käytössä on asiakkaan mahdollisuus itse osallistua tilanteeseen aktiivisena tekijänä. Kartan piirtäminen ei ole prosessi, josta on täydellisesti suoriuduttava tietyssä ajassa, vaan karttaa piirretään niin kauan kuin se tuntuu luontevalta ja hyvältä. Välillä voidaan esittää lisäkysymyksiä ja keskustella jostakin muusta aiheesta tai kartan piirtämistä voidaan jatkaa vasta seuraavalla tapaamisella.

Väkivaltakierre

Väkivaltakierteen jaksottaisuus (From Dark to Light, 1995, suom. Sirkka Perttu)

Uhrin kanssa keskusteleminen

1. Kysy oma-aloitteisesti väkivallasta

- esitä kysymys turvallisesti
- kysy kahdenkeskisessä tilanteessa
- väkivallan suora ja avoin käsittely

2. Kunnioittava lämmin suhtautuminen

- osoita ymmärtämystä
- anna positiivista palautetta

3. Osoita, että uskot hänen kertomuksensa

- päteviä hänen tunteensa ja kokemuksensa

4. Ota selkeä kanta väkivaltaan

- väkivalta ei ole koskaan oikeutettua
- väkivalta on ihmisoikeusloukkaus

5. Vaikuta väkivaltaan liittyviin uskomuksiin

- anna tietoa tosiasioista
- keskeistä: uhri ei ole syyllinen eikä vastuussa väkivallasta

6. Kysy lapsista

- anna tietoa väkivallan vaikutuksista lapsiin
- älä syyllistä - ilmaise huolesi lapsista

7. Huomioi uhrin turvallisuus

- ota tilanne vakavasti - väkivalta on vaarallista
- tarkista välitön turvan tarve
- vaaran arviointi
- tee turvasuunnitelma uhrin kanssa

8. Uhrin oikeusturva

- fyysinen väkivalta on aina rikos
- anna tietoa lakiasioista

9. Lääkärin vastaanotto

- jos on epäilty fyysisestä/seksuaalisesta väkivallasta, uhri on aina ohjattava lääkärille

10. Anna tietoa palveluista

- etsi vaihtoehtoisia tapoja toimia
- ei jatkohoitoa yhdessä väkivallan tekijän kanssa

11. Moniammatillinen yhteistyö

- keskustele uhrin kanssa eri tahojen yhteistyöstä

12. Kirjaa aina uhrin kertomus

Naisiin kohdistuva pari- ja lähisuhdeväkivalta, Stakes, toim. Perttu ja Rautava

Väkivallan tekijän vastuuttaminen

Varaa aikaa ja luo kiireetön ilmapiiri

- tasavertainen kohtaaminen
- kuulluksi tuleminen

Siirrä keskustelun kohde väkivaltaan

- avoin ja suora käsittely, ei oikeutusta väkivallan käyttöön
- mitä, missä, milloin?
- mitä väkivalta on?
- keskustelun painopiste miehen käyttäytymisessä

Saata mies väkivallan käytön myöntämiseen

- myöntämisprosessi voi edetä vaiheittain
- muista taktikat

Läpikäy väkivallan seurauksia eri näkökulmista

- seuraukset erityisesti uhrille ja vaikutus parisuhteeseen
- väkivallan seuraukset lapsille herättää

Ota kanta väkivaltaa vastaan

- ota kantaa, ole suora ja rehellinen
- väkivalta on aina valinta
- ei pakonomainen purkautuva luonnonvoima, jolle mies ei voi mitään

Kannusta miestä muutokseen

- mies voi itse vaikuttaa käytökseensä ja sen muuttamiseen
- lähipiirin ihmiset tietoisiksi väkivallasta ja muutoksesta

Pyri saattamaan myös puoliso ja lapset auttamisjärjestelmän piiriin

- uhrille informaatiota palveluista, soitto paras vaihtoehto

Luo miehen kanssa yhdessä jatkosuunnitelmat

- sovitaan seuraava tapaaminen

Jari Hautamäki

Naisiin kohdistuva pari- ja lähisuhdeväkivalta, Stakes, toim. Perttu ja Rautava.

Perhetyön toimijoita

- **Kunnat** http://www.kunnat.net/k_htmlimport.asp?path=1;29;341;480
- **Kirkon perheasiainneuvottelukeskukset** <http://www.ev.fi/kkh/to/kpk/pankyhte.htm>
- **Poliisi** www.poliisi.fi
- **Vankilat** www.vankeinhoito.fi
- **Seurakunnat (ev.lut.)** www.ev.fi

Järjestöt

Perheet, lastensuojelu:

Elatusvelvollisten liitto ry

Väestöliiton jäsenjärjestö, jolla on 14 jäsenyhdistystä eri puolilla Suomea. Lähtökohtaisena toiminta-ajatuksena on lasten ja etävanhempien aseman parantaminen. Käytännössä tähän pyritään tapaajavanhempien oikeuksien vahvistamisella sekä pyrkimällä rauhoittamaan vanhempien riitoja ja auttamaan vaikeassa tilanteessa olevia. Toimintaa ovat neuvonta ja muutoshakemukset sekä erilaiset perhetapahtumat.

osoite: Naulakalliontie 19 C, 00970 Helsinki puh: 09-701 8905 internet: www.elatusvelvolliset.net/ sähköposti: elatusv.liitto@saunalahti.fi

Ensi- ja turvakotien liitto

Valtakunnallinen lastensuojelujärjestö, 26 jäsenyhdistyksen keskusjärjestö. Tarkoituksena on mm. turvata lapsen oikeus suotuisiin kasvuolosuhteisiin, tukea vanhemmuutta ja koko perhettä sekä ehkäistä väkivaltaa perheissä. Erityisesti vaikeissa oloissa elävien perheiden tukeminen ja ongelmien ennalta ehkäiseminen ovat tärkeitä asioita liiton toiminnassa.

osoite: Museokatu 24 A, 00100 Helsinki puh: 09-454 2440 internet: www.ensijaturvakotienliitto.fi

Alvari-perhetyö on suunnattu erityisesti lastensuojeluperheiden tarpeisiin. Terapeuttista auttamista yhteistoiminnassa perheen kanssa useilla paikkakunnilla.

internet: www.ensijaturvakotienliitto.fi -> työmuodot

Perhekuntoutuskursseja sekä päiväryhminä on Helsingissä, Imatralla, Jyväskylässä, Lahdessa, Tampereella ja Oulussa.

puh. 09-44708614, kehittämisspäällikkö Hannele Törrönen internet:
www.ensijaturvakotienliitto.fi -> työmuodot

Miesten kriisikeskus -hanke 2002-2006 on Ensi- ja turvakotien liiton, A-klinikkasäätiön, Suomen Mielenterveysseuran ja Y-säätiön hanke, jossa tarjotaan apua erilaisissa kriisitilanteissa oleville miehille. Tavoitteena on luoda miesten auttamiseen matalakynnyksinen, joustava ja ennaltaehkäisevä työmalli.

internet: www.ensijaturvakotienliitto.fi -> työmuodot

Kataja - Kestävän parisuhteen kasvu ry.

Yhdistykseen kuuluvat parisuhde- ja avioparityötä tekeviä järjestöt ja muut organisaatiot järjestävät mm. koko perheen kursseja ja parisuhdekursseja.

osoite: Kataja - Kestävän parisuhteen kasvu ry., Mannerheimintie 40 A 24, 00100 Helsinki puh: 09-4387 3202 sähköposti: parisuhde@kataja.inet.fi internet: www.katajary.info/

Lastensuojelun keskusliitto

Liitto toimii lapsen puolestapuhujana ja yhteiskuntapoliittisena vaikuttajana lapsia koskevassa päätöksenteossa. Liittoon kuuluu 84 järjestöä ja 34 kuntaa ja kunta-yhteisöä. Liitto on mukana mm. Varpu- eli Varhaisen puuttumisen -hankkeessa.

osoite: Armfeltintie 1, 00150 Helsinki puh: 09-329 6011 internet: www.lskl.fi sähköposti: lskl.toimisto@lskl.fi

Mannerheimin lastensuojeluliitto

Lastensuojelujärjestö, jonka tavoitteena on edistää lapsiperheiden, lasten ja nuorten hyvinvointia, lisätä lapsuuden näkyvyyttä ja arvostusta sekä tuoda päätöksentekoon lapsen näkökulmaa. Liittoon kuuluu 560 paikallisyhdistystä, jotka järjestävät perheille ja lapsille mm. harrastus-, kahvila- ja perhekeskustoimintaa sekä lapsiperheiden kotipalvelua.

osoite: Toinen linja 17, PL 141, 00531 Helsinki puh: 09-3481 1500 internet: www.mll.fi sähköposti: mll@mll.fi

Parasta lapsille ry.

Lastensuojelujärjestö, jonka tavoitteena on edistää lasten, nuorten ja lapsiperheiden hyvinvointia. Yhdistyksen toiminta nojaa leiritoimintaan. Se vuokraa tiloja erilaisia tilaisuuksia, juhlia ja kursseja varten.

osoite: Vilppulantie 2, 00700 Helsinki puh: 09-3508630 internet:
www.parastalapsille.fi

Pelastakaa lapset - Rädda barnen ry

Suomalainen kansalaisjärjestö, jonka tavoitteena on parantaa koko lapsiväestön asemaa sekä edistää lapsen edun toteutumista. Toimintamuotoina ovat mm. avustusprojektit, lasten lomakoti-, tukiperhe-, sijaiskoti- ja pienryhmätoiminta sekä paikallistoiminta eri puolilla Suomea.

osoite: Lapinrinne 2, PL 177, 00181 Helsinki puh: 09-4135 5400 internet:
info@pela.fi

Pienperheyhdistys

Ensi- ja turvakotien liiton jäsenyhdistys, joka tekee pääkaupunkiseudulla yksinhuoltajaperheissä ennalta ehkäisevää lastensuojelutyötä. Tarkoituksena on vahvistaa vanhemmuuden taitoja ja perheen vuorovaikutustaitoja sekä etsiä voimavaroja arjessa jaksamiseen. Toiminta tapahtuu teemaryhmissä, joissa on mahdollisuus saada tietotaitoa ammattilaisilta ja vertaistukea toisilta.

osoite: Hämeentie 130 A, 00560 Helsinki puh: 09-724 2006 internet:
www.saunalahti.fi/pienperh/ sähköposti: pienperh@saunalahti.fi

Väestöliitto

Keskusjärjestö, jonka erityisosaamisen piiriin kuuluvat perhettä ja väestöä koskevat asiat. Toiminta-ajatuksena on tuottaa palveluja ja tutkimuksia yksityisille ihmisille ja yhteisöille sekä tehdä sellaisia esityksiä, jotka edistäisivät perheille ja lapsille suotuisan, väestöllisesti tasapainoisen yhteiskunnan kehitystä. Liiton toimintaan sisältyy lapsettomuus-, perhe-, seksuaaliterveys- ja perinnöllisyysneuvontaa. Väestöliitolla on 25 jäsenjärjestöä.

osoite: Iso-Roobertinkatu 20-22 A, PL 849, 00101 Helsinki puh: 09-228 050
internet: www.vaestoliitto.fi

Yksinhuoltajien ja yhteishuoltajien liitto

Väestöliiton jäsenjärjestö, jossa toimii noin 90 yhdistystä tai muuta vastaavaa eri puolilla Suomea. Liitto on yhden vanhemman perheiden tuki- ja etujärjestö. Toimintaan osallistuvat lähivanhemmat, tapaavat vanhemmat, au-vanhemmat ja lesket. Tarkoituksena on ratkaista perhetilanteiden erityisiä ongelmia.

osoite: Mannerheimintie 88, 00250 Helsinki puh: 09-458 7008 ma, ke, to klo 10-13
internet: www.yksinhuoltajat.net/

Päihdejärjestöt:

A-klinikkasäätiö Säätiö

tuottaa hoitopalveluita päihde- riippuvuusongelmista kärsiville ja heidän läheisilleen. Säätiöllä on eri puolilla Suomea A-klinikoita, nuorisoasemia, katkaisuhuoltoasemia, kuntoutuskeskuksia ja tukiasuntotoimintaa.

osoite: Fredrikinkatu 20 B, 00120 Helsinki puh: 09-622 0290 internet: www.a-klinikka.fi/yhteystiedot/toimintayksikot

Al-Anon/Alateen - alkoholistien läheiset

Perheryhmät toimivat noudattaen kahdentoista askeleen toipumishjelmaa. Tarkoituksena on yhdessä ratkaista ongelmia, jotka liittyvät alkoholistien omaisten ja ystävien elämään. Ryhmiä kokoontuu eri puolilla Suomea, ja niiden kokousajoista ja sijainnista saa tietoa internetistä.

internet: www.al-anon.fi sähköposti: al-anon@al-anon.fi

Irti huumeista ry.

Valtakunnallinen järjestö, joka toimii 21 paikkakunnalla. Toimintamuotoja ovat mm. tukihenkilötoiminta, läheisryhmät sekä valistustyö. Perhetyön tavoitteena on tarjota tietoa läheisriippuvuudesta sekä turvalliset ja hyväksyvät olosuhteet vaikeiden asioiden käsittelyyn. Lisäksi tarkoituksena on tukea perhettä rakentamaan vuorovaikutukseen sekä auttaa perheenjäseniä oman tilansa näkemiseen ja rohkaista muutokseen.

osoite: Mariankatu 13 A 1, 00170 Helsinki puh: 09-684 0450
internet: www.irtihuumeista.fi/menu/index2.html
sähköposti: irti.huumeista.ry@irtihuumeista.fi

Kalliolan settlementti - Kiskon klinikka

Kiskon klinikan toiminnan perustana on ajatus, jonka mukaan ihminen sairastuttuaan päihderiippuvuuteen on kykenemätön hallittuun päihteiden käyttöön. Klinikka järjestää päihdehoitoa sekä suljettuna että avohoitona. Kehittyvä vanhemmuus -projektin tarkoituksena on tukea ja kouluttaa päihteitä kokeilevan tai käyttävän lapsen tai nuoren verkostoa samanaikaisesti, kun hänen päihdetilanteeseensa puututaan.

osoite: Kalliolan Kiskon klinikka - AVOKISKO, Topparikuja 2, 00520 Helsinki
puh: 09-2789 630

Kehittyvä vanhemmuus -projektivastaava Marjo Mutanen puh: 040-7206 965
sähköposti: marjom@kalliola.fi

Sininauhaliitto

Kristillisten päihdejärjestöjen keskusliitto, jolla on 83 jäsenjärjestöä. Niillä on päiväkeskus-, poliklinikka- ja työllistämisyksiköjä, tuettua asumistoimintaa, hoito- ja kuntoutusyhteisöjä sekä muuta ryhmätoimintaa. Sininauhaliiton ja jäsenjärjestöjen yhteistyönä ollaan kehittelemässä tukiasumismallia perheiden kriisitilanteisiin.

osoite: Krämerintie 2, 00620 Helsinki puh: 09-7206 150 internet:
www.sininauhaliitto.fi

Suomen Valkonauhaliitto ry.

Naisten kristillinen raittiusjärjestö, jonka työn kohderyhmänä ovat erityisesti naiset, nuoret, perheet, päihdeongelmaiset ja päihdeongelmaisten läheiset. Helsingissä on puhelinpalvelutoimintaa alkoholiongelmaisille ja heidän läheisilleen. Liitolla on yhdeksän paikallisyhdistystä eri puolilla Suomea.

osoite: Liisankatu 27 A 3, 00170 Helsinki puh: 09-1351 268 internet: <http://personal.eunet.fi/pp/svnl/YHDISTYS.HTM>

Vapautuvien tuki ry.

Sininauhaliiton jäsenjärjestö, kristillis-sosiaalinen yhdistys, jonka toiminta-ajatuksena on tukea päihde-, rikos- ja vankilakierteessä olevia elämänhallintaan ja vastuunkantamiseen sekä antaa tukea myös omaisille. Keskeiset toimintamuodot ovat perheleirit, omaistoiminta ja vankilatyö.

osoite: Ratamestarinkatu 11 B 00520 HELSINKI puh: (09) 7534128, fax: (09) 386 97800 sähköposti: vaptuki2@saunalahti.fi internet: www.vapautuvientuki.fi

Sylvia-puhelin Vankien läheisten auttava puhelin 0800 - 98789. Soittoajat maanantaisin klo 12-20.

Miestyö:

Jussi-työ

Ensi- ja turvakotien liiton jäsenyhdistysten miestyötä. Työn tarkoituksena on antaa tukea perheväkivaltakierteen katkaisemiseksi. Toiminta on kriisiapua, terapeutista keskusteluapua sekä neuvontaa ja ohjausta. Toimipisteitä on Helsingissä (puh. 09-278 8223), Lahdessa (03-883 3171), Turussa (02-513 4123, 02-513 4143), Vantaalla (09-278 8280) ja Oulussa (08-554 2336).

Muu miestyö Jyväskylä (014-642 110), 050-522 0361), Vaasa (06-317 3136)

internet: www.turvakoti.net Nettiturvakodista saa neuvontaa perheväkivallan vähentämiseen ja voi mm. tehdä testin väkivaltaisuudestaan parisuhteessa.

Lyömätön linja

Taustajärjestönä Miessakit ry. Tarkoituksena on auttaa väkivaltaisesta käyttäytymisestä lähisuhteissaan eroon pyrkiviä miehiä. Toimintamuotoina ovat yksilötapaamiset ja ryhmät. Toimintaa on myös Tampereella, Joensuussa ja Espoossa.

osoite: Annankatu 16 B 28, 00120 Helsinki puh: 09-6126 6212 sähköposti: lyomaton.linja@miessakit.fi

Miessakit ry.

Tarkoituksena on miesten henkisen, psyykkisen ja sosiaalisen kasvun tukeminen, perheiden sisäisen vuorovaikutuksen ja yhteiselämän edistäminen ja sukupuolten välisen tasa-arvon perusteiden vahvistaminen miesten keskuudessa. Lisäksi tavoitteena on kehittää näitä pyrkimyksiä toteuttavia miesten yhteisvastuun ja keskinäisen auttamisen rakenteita. Paikallisissa vuorovaikutusryhmissä keskustellaan miehen roolista ja mieheydestä ja vaihdetaan kokemuksia toisten kanssa.

osoite: Annankatu 16 B 28, 00120 Helsinki puh: 09-612 6620 internet: www.miessakit.fi, sähköposti: miessakit@miessakit.fi

Miesten kriisikeskus

kriisissä oleville miehille

osoite: Lönnrotinkatu 35 D 55, Helsinki Puh. 09-612 9370 Ma - to klo 9-19, pe 9-16

(Perhe)väkivalta:

Avopalvelun kriisipuhelin

Ensi- ja turvakotien liiton jäsenyhdistyksen, Pääkaupungin Turvakoti ry:n toteuttama kriisipuhelinpalvelu, johon voi soittaa, jos perheessä on henkistä tai fyysistä väkivaltaa.

osoite: Steniuksenkatu 20, 00320 Helsinki puh. 09-4777 1818

Monika-Naiset ry

Puhelinneuvontaa suomen, viron, venäjän ja englannin kielillä sunnuntaisin klo 16.00-20.00 puh. (09) 4114 8700.

Naisten terapiakeskus

Yksityinen terapiakeskus, jonka toiminta on naisille tarkoitettua yksilö-, kriisi- ja ryhmäterapiaa. osoite: Mannerheimintie 33 A 1b, 00250 Helsinki, puh: 09-477 2478, päivystys ke klo 16-18.

Raiskauskriisikeskus Tukinainen

Tukinainen tarjoaa ammattiapua naisille ja heidän läheisilleen väkivallasta ja seksuaalisesta hyväksikäytöstä selviytymiseen. Palveluina ovat mm. maksuton juristi-päivystys, avoimet keskusteluryhmät, kiinteät kriisiryhvät ja henkilökohtaiset tapaamiset.

osoite: PL 1346, 00101 Helsinki puh: 09-5860 360 internet: www.tukinainen.fi
sähköposti: office@tukinainen.fi kriisipuhelin: 0800-97899 ma-to klo 9-17, pe-su, pyhinä ja niiden aattona klo 17-24 juristipäivystys: 0800-97895 ma-to klo 14-17

Väkivallattomat ry.

Yhdistyksen toiminta keskittyy väkivaltaa tai sen uhkaa kokeneiden naisten keskuudessa tehtävään työhön. Yhdistys järjestää mm. ryhmätoimintaa. Maksuttomasta puhelinpäivystyksestä Naisten linja saa neuvontaa, tukea ja ohjausta usealla eri kielellä.

osoite: Mannerheimintie 76 B 4.krs, 00250 Helsinki puh. 09-436 1008 Naisten linja 0800 02400 ma-to klo 16-20, pe klo 14-18 internet: www.naistenlinja.com

Muita auttavia puhelimia väkivallan kohteeksi joutuneille:

Rikosuhripäivystys

p. 0600-16116

Kattavia koosteita väkivallan uhreille ja tekijöille tarkoitetuista palveluista. www.stakes.fi/sexviolence/palvelut.doc sekä www.stakes.fi/vakivalta/sivut/index.html

Mielenterveys:

Suomen Mielenterveysseura

Mielenterveysseuran ja paikallisten seurojen palveluihin kuuluu mm. valtakunnallinen kriisipuhelin, asumisen tukitoimintaa ja perhekeskeistä kriisityötä. Perheväkivallan ehkäisy -projektia Kotona turvassa! toteutetaan kolmella paikkakunnalla.

Helsingissä toimii Ulkomaalaisten kriisikeskus, joka auttaa Suomessa asuvia maahanmuuttajaperheitä sekä edistää suomalaisen yhteiskuntaan kotoutumista.

- Suomen Mielenterveysseura: Maistraatinportti 4 A, 00240 Helsinki puh: 09-615 516

- Suomen Mielenterveysseura: Kilpisenkatu 8, 40100 Jyväskylä
- Kuopion Kriisikeskus: Saastamoisenkatu 12 as.2, 70100 Kuopio
- Valtakunnallinen kriisipuhelin 0203-445566 ti-la klo 15-06, su-ma klo 15-22
- SOS-palvelun päivystysnumero kriisitilanteissa 24h, Helsingissä 040-503 2199
- Ulkomaalaisten kriisikeskuksen kriisipuhelin 09-41350 501 arkisin kello 9-15
- internet: www.mielenterveysseura.fi/

Omaiset mielenterveystyön tukena keskusliitto ry.

Liitto ja sen jäsenjärjestöt tukevat mielenterveyskuntoutujien omaisia koulutuksen, kriisiavun, virkistystoiminnan ja yhteiskunnallisen vaikuttamisen kautta. Toimintaa on 17 paikkakunnalla eri puolilla Suomea.

osoite: Radiokatu 20, 00240 Helsinki puh. 09-726 1181 internet: www.omaisten.org/

Romanit:

Romano Missio ry.

Yhdistys toimii sosiaali-alan palvelujärjestönä romaniväestön hyväksi kristilliseltä arvopohjalta. Yhdistys on valtakunnallinen lastensuojelun, sosiaali-alan, hengellisen työn sekä koulutusalan palvelujärjestö. Tavoitteena on antaa lapselle ja nuorelle sellainen arvomaailma, jonka avulla he voivat elää ja kasvaa romaneina suomalaisessa yhteiskunnassa. Lastensuojelun hoitoyksiköt ovat Päiväkummun lastenkoti, Lahden perhekoti ja Kotimäen pienryhmäkoti. Yhdistyksessä kehitetään perhetyötä, joka tukisi perheen omia voimavaroja ja perheiden selviytymistä. Perhetyöhön kuuluvat myös kotikäynnit ja kesäleirit.

osoite: Vilppulantie 2 C 4, 00700 Helsinki puh: 09-351 1366 mail: toimisto@romanomissio.fi internet: www.romanomissio.fi

Muut:

Helsingin Diakonissalaitos

Lastensuojelutyön kehittämisprojektissa 1998-2000 kehitettiin malli, jonka avulla vaikeasti traumatisoituneita lapsia, nuoria ja heidän perheitään voidaan hoitaa suunnitellusti - samalla pyritään välttämään samanaikainen asiakkuus useamassa hoitopaikassa. Projektin osana kehitettiin ja vakiinnutettiin myös avotyön tukipalvelumalli lastensuojeluperheille. Intensiivihoidon kehittäminen jatkuu vuonna 2003. Työn painopistealueena on huumeita käyttävien ja maahanmuuttajataustaisten lastensuojeluasiakkaiden hoidon kehittäminen.

osoite: Alppikatu 2, 00530 Helsinki puh: 09-77501 internet: www.hdl.fi

Kriminaalihuollon tukisäätiö KRITS

Säätiön tarkoituksena on tukea kriminaalihuoltotyötä ja sen kehittämistä, edistää omien tarkoituseriensä mukaisten palvelujen saavutettavuutta ja järjestämistä sekä vaikuttaa uusintarikollisuutta ja sen haittoja vähentävään toimintaan.

osoite: Kinaporinkatu 2 E 39, 00500 Helsinki puh: 09-774 3610 internet:
www.kriminaalihuollontukisaatio.fi

KRIS-Suomi ry.

Tarjoaa vertaistukea vankilasta vapautuville ja heidän perheilleen.

Pääskylänkatu 5, 00500 Helsinki puh: 09- 6948 118, 040-570 7877

Suomen Punainen Risti

Suomen Punainen Risti avustaa kotimaassa vaikeuksiin joutuneita, viranomaisien ja muiden yhteisöjen rinnalla. Erilaisten ongelmien kasautuessa tarvitaan neuvontaa, ohjausta, ruoka- ja vaateapua sekä henkistä tukea.

osoite: Keskustoimisto: Tehtaankatu 1a, 00140 Helsinki puh: 09-12931 internet:
www.redcross.fi

Takuu-Säätiö

Takuu-Säätiön tarkoituksena on auttaa taloudellisessa kriisitilanteessa olevia ylivelkaantuneita selviytymään itsenäisesti velkojensa hoidosta. Säätiö myöntää myös takauksia yksityishenkilöiden järjestelyluottoihin.

osoite: Eerikinkatu 2, 00100 Helsinki puh: 09-612 6340 sähköposti: takuusaatio@takuu-saatio.fi, internet: www.takuusaatio.fi

Vankien ystäväverkosto - Prison Fellowship Finland r.y.

Hämeentie 105 A, 005510 HELSINKI tel. (09) 7260 600 fax. (09) 7260 591
www.prisonfellowship.fi

Sosiaali- ja terveystyöjärjestöjen yhteistyöyhdistys YTY r.y.

jäsenjärjestöt www.sosteryty.fi/jasenjarjestot.shtml

Sosiaalialan portaaleja ja verkkosivuja

- www.stakes.fi/ekonsultaatio/portaali/index.htm
- www.apua.info/index.html
- www.fi
- www.paihdelinkki.fi
- www.stakes.fi/neuvoa-antavat/main.htm
- www.stakes.fi/varttua/
- www.suomi.fi
- www.tukinet.net